SLOVNIK

UMJETNIKAH JUGOSLAVENSKIH

OD

IVANA KUKULJEVIĆA SAKCINSKOGA.

SVEZAK III.

U ZAGREBU.

1859.

TISKOM NARODNE TISKARNE Dra. LJUDEVITA GAJA.

Oglas.

„Slovnik umjetnikah jugoslavenskih," u kojem je opisan život svih umjetnikah iz staroga i novoga vremena, koji su se rodili ili koji su radili i živili u sadašnjih jugoslavenskih pokrajinah, izlazit će i nadalje u pojedinih svezcih, od kojih će svaki svezak imati 5—6 tabakah, sa 1 ili 2 litografirana obraza.

Do sada izašla su tri svezka ili 17 tabakah sa 6 litografirana obraza, od kojih stoji svaki svezak putem predbrojenja samo 30 kr. u sr. ili 52½ kr. u novom austrijanskom novcu. U dućanu stoji pako svaki svezak 40 kr. u sr. ili 70 kr. u novom austr. novcu.

Budući da knjižna prodaja u naših pokrajinah još uviek žali-bože većom stranom uredjena nije, može se svaki, koj ovo djelo dobiti želi, lično ili pismeno kod samoga izdatelja u Zagrebu predbrojiti, te ima za prva tri tiskana svezka položiti 1 for. 30 kr. u sr. ili 1 for. 55½ kr. u novom austr. novcu, s obvezanjem, da će čitavo djelo nabaviti; a u ime toga ima poslednji svezak napred platiti. Svaki sakupitelj dobiva za 10 predbrojiteljah jednu knjigu na dar, a imena sakupiteljah i predbrojiteljah tiskat će se u poslednjem svezku.

U Zagrebu dne 15. Srpnja 1859.

Kolnik Adam, graditelj, rodio se i živio u Celovcu u Koruškoj, gdje je god. 1613—1624. gradio njegdašnju crkvu franceškansku, sada benediktinsku. Kasnije oko g. 1630. započeo je graditi krasnu crkvu sv. Duha, u kojoj radnji umro dne 28. Ožujka 1632. Njegov grobni spomenik stoji u spomenutoj benediktinskoj crkvi.

Izvor. Archiv für vaterländische Geschichte und Topographie von Kärnthen. IV. Jahrgang. 1858, pag. 41.

Kolombo Franjo, slikar, rodio se god. 1820. na Rieci, u hrvatskom primorju, od siromaških gradjanskih roditeljah. Budući da se jur za mlada rado bavio risanjem i slikanjem, podje mu za rukom steći njekoliko imućnih prijateljah, koji ga poslahu u Mletke na tamošnju akademiju umjetnostih. Tu sprovede sedam godinah, učeći se vrlo dobrim uspjehom i dobì od vlade, kao jedan izmedju najboljih mletačkih učenikah, trogodišnju podporu, da može otići u Rim, za moći se tamo podpunoma izobraziti. Od mletačke akademije nagradjen je već god. 1839. trimi nagradami za risarije, a radi napredka u slikarstvu dobì jedini izmedju svih učenikah mletačkih medajlu. Godine 1842. odpremi se na put u Rim, nu čuvši da su mu kod kuće roditelji umrli, povrati se preko Trsta, gdje je njeko vrieme kod grofa Waldsteina bolestan ležao, u rodni svoj grad Rieku. Ovdje; u kući svoga zaštitjenika Dra. Fabrisa, ugrabi ga dne 10. Ožujka 1843, poslie težke bolesti, nemila smrt i to uprav onda, kada se sa svom mladjahnom silom dao bio učenju klasičkih djelah starih izvrstnih umjetnikah, i kad se njegov narod od njega velikomu uspjehu nadati počimao. Njegova toli rana smrt raztuži duboko sve ljubitelje umjetnosti u Mletcih, Trstu, Rieci i po svoj Hrvatskoj, a jednoga izmedju njegovih mnogih prijateljah u Mletcih, grofa Julia Pulléa, dirnù na toliko, da je na njegovu uspomenu osobitu Elegiu sastavio i god. 1844. tiskom ju priobćio.

Od Kolombovih djelah poznata su mi sljedeća:

1. Liepa Madona u crkvi augustinskoj na Rieci.
2. Podobe grofovah Majlata i Almašia, upraviteljah riečkih, u riečkoj viećnici.
3. Podobe vriednoga domoljuba Dra. Vinka Medanića, njegove žene Nine i matere.

Ove slike živahno bojadisane, u duhu mletačke škole, risane su ponješto ukočeno i tvrdo.

Osim ovih slikah biaše god. 1843. n javnoj izložbi trstjanskoj veoma pohvaljena njeka po Kolombu izvrstno izradjena glava. U mletačkoj akademiji nalaze se njegovi mladjahni tvorovi.

Izvori. Ecco del Littorale ungarico 1844. N. 7. Appendice. — Almanacco Fiumano per l'anno 1857. pag. 90. — Moji zapisci.

Kolonić Karol, rodom po svoj prilici iz Hrvatske, gdje je ova porodica od starine poznata, spominje se od Naglera kao dobar slikar podobah.

Učio se na bečkoj akademiji umjetnostih pod upraviteljem van Meytensom oko god. 1760., a živio u Beču još početkom ovoga stoljetja. Tvorio je takodjer podobe iz voska, koje su veoma obljubljene bile. Od njegovih tvorovah poznati su sljedeći:

1. Podoba grofa Mavre Lascya; rezana u bakar od J. Ern. Mansfelda god. 1770.

2. Podoba Vrbana Hauera opata mlečkoga (Mellicensis) i prvostolnika Austrije; rezana u bakar od slavnoga J. G. Haida u Beču 1771.

3. Podoba Ivana Tomasini de Concordia, rezana u bakar od Ivana Balzera u Pragi.

Kolonić Kristjan Gašpar. Ovoga slikara spominje jedini Zani i veli, da je živio god. 1730., tvoreći takodjer slike iz voska. Taj Kristjan biti će ili otac našega Karola, ili je pako s Karolom jedna oseba, pa mu je Zani izmienio krstno ime.

Izvor. Zani. Enciclopedia Metodica delle belle Arti.

Kołonjanin (da Cologna) Franjo, graditelj, rodom iz Kopra, živio u 16. stoljetju i gradio s Mletčaninom Lenardom Mazzafusco liepu i veliku crkvu sv. Mavra i Donata, ležeću u istranskom mjestu Stara Ižola, na putu kako se ide u Trst. Rečena dva meštra započeše svoj posao dne 15. Lipnja god. 1547. i svršiše ga 10. Kolovoza god. 1553., koj dan posveti crkvu koparski biskup Toma Stella. Gradjena bi spomenuta crkva na trošak svega puka i različitih bratovšćinah, što onda u mjestu biahu. Razdieljena je u tri broda, po načinu najstarijih krstjanskih crkavah razlučen je srednjí poveći mužki brod od dvajuh manjih ženskih.

Izvor. L' Istria. 1847 pag. 149.

Kolunić Martin, gl. Rota Martin.

Komeršteiner Ivan, drvorezar, gradjanin zagrebačkoga Kaptola, živio u Zagrebu koncem 17. vieka. Načinio god. 1688—1690. iz drva dva velika oltara sv. Marie i sv. Ladislava u prvostolnoj crkvi zagrebačkoj, i dobio za obadva 1300 forintih rajnskih. Oba ova oltara zastiraju čitavu skradnju stienu dviuh pobočnih kapelah, i razdieljena su u 4 reda, u kojih su medju bogato pozlatjenimi nakiti ponamiestjeni isto tako pozlatjeni drveni kipovi svetacah. Na oltaru B. D. M. stoje u najdolnjem redu u malih uložnicah četiri učitelja crkve, gore u velikoj uložnici Mati božja s djetetom, sa SS. Katarinom i Doroteom. Nad ovom uložnicom namiestjen je grb kanonika i predstojnika crkve zagrebačke Mihajla Bočaka, koj je ovaj oltar načiniti dao. Nad grbom, u sredini, sv. Juraj, ubijajući zmaja i oslobodivši djevicu, što s daleka stoji. S desna i lieva manji kipovi SS. Josipa i Mirka, a sasvim na vrhu oltara namiestjen je sv. Mihalj sa dva andjela. Ovaj oltar radio je Komeršteiner god. 1688. zajedno sa zagrebačkim drvorezarom Matijašem Erlmanom, kako svjedoči izvorni hrvatski ugovor, što se čuva u pismohrani kaptola zagrebačkoga. Oltar sv. Ladislava, na kom je Komer-

šteiner g. 1690. sám radio, dopire takodjer, kao i prvi, od poda do svoda crkve. U dolnjih malih uložnicah stoje četiri evandjelista, a u sredini Spasitelj s kruglom svieta. Odozgó veliki kip matere božje sa svetim Ladislavom i Stjepanom. Nad Mariom visi grb kanonika Josipa Babića, kojega troškom načinjen je oltar. Odozdó nad grbom, Isus sa SS. Petrom i Pavlom, a sasvim na vrhu oltara sv. Josip. Čini se, da je Komeršteiner i više oltarah za razne hrvatske crkve pravio, kao n. p. u Remetah, u Glogovnici, u Lepojglavi itd. jer odgovaraju sasvim slogu i načinu rezanja gorespomenutih oltarah, nu ovaj slog pripada takvomu vremenu, kada je umjetnost drvorezarstva jur propadala, s toga se nesmije u Komeršteinovih tvorovih tražiti izvrstnost i vještina tvorovah klasičnoga 15. ili 16. vieka.

Komilica Marko, sin Petra, slikar 14. vieka, rodom iz Trogira. Od njega stoji u kvadernah trogirskih zabilježeno, da je k njemu god. 1347. dne 10. Studena, Martin Dragonja dao svoga sina Ivana u nauk na 10 godinah, da nauči praviti slike i štite (instruere in arte picture et scuttorum).

Konde Vuk, rodom po svoj prilici iz stare Srbije ili Maćedonije, slovio je koncem 16. vieka kao vješti zlatar. Na trošak njekog Radivoja načini g. 1570. za crkvu Dečansku dvie srebrne, ripide dobro pozlatjene, sa slikama i svakojakom rezarijom. Na jednoj od ovih, koja je poprieko jednu stopu široka, načinjen je s jedne strane Isus ćirilskim napisom:

„Ӏ҃съ Хр҃ъ Сабаодъ. Гд҃нъ возлюбихъ благолѣпїа дому твоего, и мѣсто селенїа славы твоеѧ не подюби съ нечестивыми душу мою
·и с м х·"

Na kraju (po ivici) stoji:

„Ст҃ъ (sviat) ст҃ъ ст҃ъ г҃дъ Сабаод. Прими г҃ди моленїе раба твоего
Радивоја приложившаго рипиди сїе."

S druge strane ove ripide vidi se u sriedi šestokrilati Serafim, a na kraju napis;

„О тебѣ радуется благодатнаа всакаа тварь."

Zatim:

„Сотворише се сїе рипиди царьские и сьщеннїе обители дечанъской
од битиа въ лѣто 7078" (= 1570).

Na drugoj ripidi izrezan je angjeo s nadpisom:

„Велика совѣта аг҃елъ Ӏ҃съ Хр҃съ."

A na okolo stoji:

„Сотворише сїе ст҃їе сосуди благолемїе рипиди царъские и сщ҃енїе
обители дечанские потружденїемъ раба божиа Радивоја."

Zatim na kraju:

„Богъ сїи мира оц҃ъ (otec) щедротом великаго совѣта. Сотворише од битиꙗ 7078 (1570).“

Na drugoj stràni načinjena je Bogorodica s Isusom na ruci, odozgó stoji napis:

„Мр҃е Тѣ҃у Елеусса.“

A na okolo:

„Прими моленѣ раба твоего Радивоꙗ ѓди трудившегъ се ѡтъ сихъ сосудехъ при честнемъ игумене Сїмеону, рукою многогрѣшнаго Вонде влька.“

Na kraju stoji još napisano:

„Достоино ѥстъ ꙗко во истину.“

Oko Bogorodice izdjelani su obrazi 4 Evangjelistah i šestokrilatih angjelah, s druge strane obrazi dvanaest apoštolah, koje Isus pričestjuje. — Na obih ripidah načinjeni su držci, osam palacah dugački i šuplji, na sriedini stoji po jedna jabuka.

Izvor. Юришић Гедеон Іосип. Дечаиски првенац. У Новомсаду. 1831, лист 69 и 70.

Kopranin Bartol, knjigotiskar 15. vieka, živio u Mletcih, gdje je god. 1498. izdao sljedeće djelo: „Phalaridis Tyranni Agrigentini, Apollonii Philosophi pythagorici, Bruti Epistolae graece.“ Djelo ovo počima s pismom Bartola Kopranina pisanim Petru Kontarenu, komu obeća, da će do skora i latinski prevod spomenutih grčkih pisamah tiskati; nu da li je to učinio, nezna se. Na koncu stoji: „Priuilegio mulcta indicta vetatur, ne quis ad decem annos imprimere possit, nec alicubi impressa vendere, usque locorum dicionis inclyti et felicissimi S. Veneti.“ Zatim: „Ex aedibus Bartholomaei Justinopolitani, Gabrielis Brasichellensis, Joannis Bissoli et Benedicti Mangii, Carpensium. Venetiis MIID. (1498) XIIII kal. Julias. Cum Signaturis.“ U 4ini, prvo izdanje ovoga djela.

Kopranin Dominko (di Capodistria), rodom iz Kopra u Istri, bio je oko god. 1450. poznat u Mletcih kao veoma viešti vajar. O njemu govori Zani u svojoj Enciklopediji, nazivajući ga: „il bravissimo“. Po svoj prilici biti će to onaj isti Dominko, o kom Antun Averulino, u predgovoru svoga djela o arkitekturi, govori: da je bio medju ostalimi umjetnici upisan pokraj imena vojvodah toskanskih, na njekih mramornih tvorovih. „Neque ex Dalmacia (veli Averulin) Traguriensis (Jakov Statilić trogirski) Hispaniaque, defuere statuarii, neque ex Istria Dominicus etc.“ (Gledaj Istrijanin.) Moguće je, da se isti Dominko bavio i graditeljstvom. i da je onaj isti meštar, koj se kao „maestro Domenico ingegnere“ spominje medju pomoćnici Antuna Riccia graditelja duždeve palače u Mletcih, oko godine 1485.

(Gledaj Cadorin Giuseppe: Pareri di XV Architetti e Notizie storiche intorno al Palazzo ducale di Venezia. Ven. 1838 pag. 135).

Koradini (Corradini) Antun, glasoviti ovaj vajar 18. vieka, koj se u Mletcih rodio, te mnoge mramorne kipove za talijanske, bečke i ruske crkve i zbirke načinio, izvaja takodjer dva mramorna kipa sv. Krisogona i svete Anastasije, za oltar ove svetice, u stolnoj crkvi zadarskoj. Moguće je, da i čitav oltar isti meštar načini, budući su glavice od stupovah, kao i gornji nakiti od oltara i dvie posude, iz istoga bjeloga mramora, iz kojega su i rečena dva kipa. Sv. Krisogon mnogo je bolje i naravnije izradjen, negoli sv. Anastasija, koja je prema svojoj veličini preslaba na prsiuh i na tielu, a i izraz lica nije onaj angjeoski, koj se hoće u obrazu take svetice. Na podnožju kipa ove svetice stoji izrezano: ANT. CORADINUS FACIE. Obširnije govori o tom umjetniku Nagler u svom „Künstlerlexikon-u", koj medjutim o zadarskih kipovih znao nije.

Korčulanin Andrija, sin Nikole. J. A. Moschini u svom dielu: Guida per la città di Venezia V. II. pag. 628, govoreći o Andriji Schiavonu Meduliću, kaže sljedeće: „U regestrih akademije mletačke stoji ovaj slikar zabilježen sve do lieta 1582 (g. smrti Medulićeve) pod imenom Andrija Nikolin od Korčule." Sad nastaje pitanje, da li se mogao Medulić u rečenih registrih držati za Korčulanina, kad je svakomu Mletčaninu poznato bilo, da je rodom iz Šibenika, koje mjesto i svi njegovi zivotopisci za rodno mjesto priznavaju. Jedino bi dakle moglo biti, da se otac Andrije Medulića zvao Nikola (što mi neznamo), i da je bio rodom iz Korčule, preselivši se kasnije u Šibenik. Nu dok se o tom ništa stalnoga saznalo nebude, držim ovoga Korčulanina za posve druga slikara, od kojega nam žaliboże nikakova ina uspomena neostà. (Gledaj M e d u l i ć A n d r i j a.)

Korčulanin Marin, graditelj 15. vieka, radio u Šibeniku zajedno s protomeštrom Jurjem Matejevićem oko stolne crkve sv. Jakova. Godine 1468. dne 11. Svibnja načini oporuku i ostavi istoj crkvi svu onu plaću, što je imao dobiti od spomenutoga protomeštra; ostali imutak u Korčuli ostavi svomu otcu, bratji i sestram

Izvor. Quadernae Com. Sibenicensis N. 18. Fasc. I. Archivo Com. Sib.

Korienić Neorić, bosanski fratar, baveći se valjda miniaturom, snimio godine 1595. Rubčićevo rodoslovje jugoslavensko, sa svimi grbovi i slikami, priličnom vještinom. Djelo ovo nalazi se u Zagrebu kod Dra Ljud. Gaja. (Gledaj R u b č i ć).

Koriolanovićeva Milica, od plemenite porodice Ciepićah ili Cipićah, rodila se početkom 16. vieka u Trogiru i proslavi se kao umna veziljka. Njezin otac Jerolim biaše sin glasovitoga Koriolana Ciepića, vrloga junaka i slavna pisca latinskoga. Kako dobro biaše Milica već u svome djetinstvu odgojena, može se prosuditi s toga, što su joj roditelji bili ne samo ljudi

umni, nego imućni, i što je imala dva veoma učena strica. Jedan od ovih, Lauš, bio je biskup od Famagoste, a drugi Ivan, arcibiskup zadarski*). Još za mlada izgubi Milica svoju mater, i postade svojoj malenoj bratji druga mati, skrbeći se za nje ne samo u kući, nego i van kuće, baveći se takodjer poljskim gospodarstvom, kojemu njezin otac prigledavati nemogaše, bivši zabavljen državnimi i trgovačkimi poslovi. Premda bijaše Milica privikla svakojakomu nauku, bila je ipak osobito vješta u tkanju i u krasnom veziljstvu, tako da joj u ono doba u Dalmaciji nijedna žena takmena nebiaše. Ovo će tim više reći, jer je poznato, na koliko liepa umjetnost veziljstva kod ženah našega naroda u običaju biaše, kao što i danas zaboravljena nije. Jedan izmedju najstarijih pjesnikah hrvatskih, Hanibal Lučić Hvaranin (1480—1530), koj ju je lično poznao, sačuva nam njezinu uspomenu u dvih pjesmah, što ih na njezinu hvalu sastavi. U jednoj od ovih, govoreći o njezinoj umjetnosti, veli medju ostalim:

Taj nauk dobroti tvojoj i vridnosti
 Božica dat hoti Palas od mudrosti,
Ku stvar da bi mogla *Arahne* viditi
 Tebi bi nemogla nepozaviditi.
I ja mnju; da inu pri toj bi zabila
 Žalost i vaščina koju je imila,
Kadno se naricà: da joj nij' takmena
 Tkanjem ta božica mudra i poštena.
A ona paukom čini ju da hodi,
 I pridnjim naukom tanko da uvodi.
Dá, ti si gospoja, već neg sve ostale,
 Umilja jer tvoja, usta te nehvale.
Nu slava ji glasi sama i povida
 Gospoje! svim da si gospojam naprida.
I pravi: da zlato i srebro s' svilicom,
 Kad se stavi na to tva ruka s iglicom,
Mogu nam očito staviti pred oči
 Čtogod im skrovito tva misal potoči.
Al nebo, gdi odsvud pobjeno zvizdami
 Jak obal caklen súd vàrti se nad nami,
Tim sunce otide i opet bude doć,
 Da nam je na čride, sada dan, sada noć,
Aliti pak niže gdi vitar oblašce
 Zgoni i podviže, krijući sunašce;
Koj zgon i stiska mnogokrat uzroči,
 Da gàrmi, da triska, i da nas dažd moči.
Al zemlju gdi puše valovito more,
 A mimo mejàše ll pojti nemore.
Aliti na sridi gdi ona pod nama
 Stanovita sidi tišćeć sebe sama.
Ali gdi dubrava zelen list odiva;
 I gora gdi glavu gori uzvišiva;
I gdi ju ogàrne snig, pak s bukom tókom,
 Niza nju posàrne vodica potokom,
A pod njom visoko rika se nadima,
 Tekuć u široko more, kö ju prima.
Ali gdi se diče cvitjem i travicom
 Polja, kad iztiče sunce za zoricom,
Gdi po njih košute igraju skačući,
 I gdi zviri ljute slide jih tekući.
Sve to, a brez muke, i sve što bi htila,
 Hitrost tvoje ruke jaglom bi stvorila.
Tako da s lisicom pravi bi zec predal
 Vezena iglicom hàrta da bi gledal;
Došla bi leteći na zlatan klas ptica,
 Da je zrilo, mneći, žito il pšenica.
Još bi se mamila divojka gizdava
 Ružicom, i mnila: da je ruža prava:
Nemore na svitu nitkor da procini
 Ko li darovitu Palas te učini.
Koja ti darova još ovo, da umiš
 Štiti, i do slova šteći da razumiš.

I da si knjižnija od žén, ké su dosli,
I ké biše prija, i ké će bit posli.

---

*) Ovaj Ivan umro je u Rimu, i njegovo tielo bude preneseno u Zadar, te u crkvi Sv. Marie od Angjelah sahranjeno, gdje mu njegov brat Lauš g. 1578. dade postaviti grobnu ploču. U isto doba živila je i njeka Lucia Ciepićeva, kojoj njezina rodjakinja Urša Lupo, kći Gregora od Trogira, ostavi oporukom sav svoj imetak g. 1575 (Cicogna Iscriz. Venet. T. I. pag. 134).

Osim umjetnosti tankoga tkanja i liepoga vezilstva, biaše Milica viešta i umjetnomu pjevanju, što isti Lucić svjedoči, kad veli:

> **Kada li bude pét, tkogodi tuj bude,**
> **Da stane kako svet, i da se zabude.**
> **Svak da se opoji nje gàrlom medenim**
> **Jak slavja, ki stoji za lugom zelenim. — —**
> **A pije i blaguje na nebeskom stolu,**
> **Tkogodir te čuje, da pojiš u kolu.**

Izvor. Hanibala Lucića Hvaranina Skladanja. U Mletcih 1556 i u Zagrebu 1847, list 88—89. — Robinja Anibala Lucia. Venetia 1638 str. 91.

Kosačić Katarina, kraljica bosanska i umna veziljka, rodila se godine 1424. od Stjepana hercega Sv. Save i njegove prve žene Ane Kantakuzenove. Odgojena po svoj prilici u dvoru svojih veoma bogatih roditeljah, zabavljala se rado, po tadašnjem običaju uglednih djevojakah našega naroda, umnim vezenjem, u kojoj umjetnosti uvježbà se do velikog savršenstva. Od njezinih umotvorah sačuvano je dragocieno crkveno ruho, tvoreno njezinom rukom, što se nalazi u Bosni, u franceškanskoj crkvi Sutiskoj. Ovo ruho sastoji iz štolę, manipula, tobolca od korporala i nedovršene planete. Sve ove stvari vezene su po zlatnom konopcu, tako krasno i umjetno, da se što boljega iz onieh vremenah riedko viditi može. Govori se, da je rečena planeta ostala zato nedovršena, što je Katarina prije, nego ju je sgotovila, morala pobjeći iz Bosne.

Sgode, što ih je ova visokorodjena gospodja proživila, biahu veoma tužne i žalostne. Jur u svojoj mladosti pretrpi velike nevolje, jer je u kući svoga razuzdanoga otca morala gledati progone nesretne majke. Zatiem biaše svjedokom onog razjarenog rata, što ga je njezin otac vodio sa svojimi sinovi a s' njezinom bratjom Vladkom i Vladislavom. Udavši se za mekanoga i slaboga Tomaša, kralja bosanskoga, živila je i na priestolju kraljevskom gorke dane. Gledala je u novoj svojoj domovini Bosni raztuženim srdcem posljedice domaćih razprah i fanatizma vjerozakonskoga. Doživila je groznu smrt svoga supruga, kojega rodjeni brat Radivoj, u suglasju s rodjenim kraljevim sinom Stjepanom, nemilo ubije. Kao udovica doživi užasnu nesreću svoje domovine, koju po ubitju njezinoga pastorka, posljednjega kralja Stjepana, Turčin nemilo pohara i osvoji. Ostavljena od prijateljah i rodbine pobjegne iz Hvojnice i grada Kozalca ili Kozarca u svoju otačbinu, u grad Konjicu na Neretvi, pa odovuda pješice do Stanja i po moru do Dubrovnika. Pomoćju blagorodnih Dubrovčanah odpremi se napokon u Rim, u pratnji dvih vjernih dvorjkinjah, Pavle i Jelene, od plemenitoga koljena bosanskoga. Ali još nebijaše konac njezinoj nesreći, doskora morade čuti, da su joj se vlastita djeca Žigmund i Katarina na silu poturčila. Kasnije primi vjest, da joj je i vlastita otačbina Hercegovina po Turcih razorena i da su joj bratja prognana, od kojih se najmladji brat Stjepan poturči, Vladislav pobježè u Hrvatsku, dobivši tu grad Kalnik, a Vladko naseli se u Mletcih, kao novi plemić mletački. Grozna sudba, što ju je kroz sav

život progonila, učini ju prezirati sviet i ljudske dražesti, ona postane u Rimu kaludjericom, te je kao takova živila u bližini crkve sv. Marka, u ulici Rione della pigna, 12 čitavih godinah. Petdeset i četiri godinah stara umre dne 25. Listopada god. 1478, i bude pokopana u fratarskoj crkvi Ara coeli, na njegdašnjem rimskom kapitolu, gdje joj kasnije staviše grobni kamen s izvajanim njezinim kipom i s napisom hrvatskim i latinskim. U kašnje doba, kad su stari grobni kamen iz poda, gdje ležaše, izvadili, te novi kamen u zid kraj prodikaonice uzidali, nestade hrvatskoga napisa, možebiti radi toga, što je bio tobožnjom šismatičkom ćirilicom napisan. Sada stoji dakle samo još sljedeći, nješto nerazumljivi, latinski napis:

D. O. M.
CATHARINÆ REGINÆ BOSNENSI
STEPHANI DVCIS SANTI (sic) SABBÆ, SORORI
ET GENERE HELENE, EX DOMO PRINCIPIS
STEPHANI NATÆ. THOMÆ REGIS BOSNÆ
VXORI. QVANTVM VIXIT ANNORVM. LIIII.
ET OBDORMIVIT ROMAE ANNO DOMINI
MCCCCLXXVIII DIE XXV OTEOBRIS (sic)
MONVMENTVM IPSIVS SCRIPTIS POSITVM *)

Odozgó, pokraj okrunjene glave kraljičine u kutu, izvajana su dva grba. Po svjedočanstvu Dubrovčanina Jakova Lukarića nalazila se u Rimu, u dvoru papinskom, u sobi Konstantinovoj, slikana podoba Katarine. Ova slika biti će ona ista, koja se sada čuva u rimskoj galeriji Kapitola, u sobi Konstantinovoj, pod brojem 101. Načinjena je od slavnoga Žan Belina i predstavlja ženu u crnoj (kaludjerskoj) odjeći.

Izvori. Farlati Illyricum sacrum. T. IV. pag. 40. — Srbsko-dalmatinski Magazin 1843 pag. 51. — Luccari Giacomo. Copioso ristretto degli Annali di Ragusa. Ragusa. In Venetia 1605 pag. 108. Ragusa 1790 pag, 184. — Padre Casimiro. Storia del Convento d' Araceli. MSC. — Moji zapisci.

Kosmina Ivan, slikar historičkih predmetah, rodom iz Rieke u Hrvatskoj, živio koncem 17. stoljetja u svom rodnom gradu. U crkvi riečkih Augustinacah nalazi se od njega oltarna slika Sv. trih kraljah, s podpisom: „Giov. Babt. Cossmina Pinxit Anno 1687. Ovu sliku ponovio je god. 1818. riečki umjetnik Marko Chieregini. U crkvici sv. Andrije na Rieci, na desnom zidu, nalazi se sv. Krsto s putničkom palicom, noseći Isusa preko vode. U perspektivi vidi se jedna spila, odozgó s desna angjeo, u sredini Bog otac s angjeli, a s lieva Maria. Odozdó u lievom kutu stoji napis: „Christ$\underline{\underline{us}}$ Cha-

---

*) Hrvatski napis glasio je ovako: „Katarini kralici, Stipana hercega Svetoga Save ot poroda Jeline i kuće cara Stipana, rojeni. Tomaša kralja bosanskoga ženi, koliko živi godini 54, i priminu u Rimi na lita gospodina 1478 lito na 25 dni oktobra. Spominak nje pismom postavlen."

ligaris fieri fecit" s bielom bojom, zatim s crnilom: „G. B. Cosmina P." Bojadisanje dosta dobro, risanje manje pravilno. U oporuci Virginije, udove Vicka Štembergera, od g. 1656., dolazi podpisan kao svjedok: Juraj Kosmina (Kossmina), koj je po svoj prilici bio otac rečenoga Ivana.

Koste Jerolim } ili Kosta, po svoj prilici otac i sin, obadva graditelji
Koste Mihalj } rodom iz Nina. Živili su u drugoj polovici 18. vieka, radeći za fratre Dominikane zadarske, od kojih su kod Nina njeke zemlje u najam imali. Od god. 1763. do 1766. spominje se u računih i namirah sám Jerolim Koste, koj za radnju dvajuh oltarah sv. Dominka i sv. Vinka, te za pomaganje kod gradjenja zvonika i crkvenoga neba ili gornjega svoda crkve dominikanske, dobì od fratarah ukupno 84 cekinah Od god. 1770. do 1779. spominje se opet samo protomeštar Mihalj Koste, koj za radnju istieh gore rečenieh oltarah i za 4 mramorna stupa, što je iz Mletakah nabavio, te za kamen, kog je vuko iz Trogira, dobì ukupno od fratarah 450 cekinah. Ovaj Mihalj biaše, kako u izvornom ugovoru stoji, terciar reda sv. Dominika, nu oko god. 1773. svuče redovničku haljinu, te stupi u svjetovni stališ, postavši protomeštar graditeljski. Iz pisamah njegovih moći je zaključiti, da je oko god. 1778. gorerečena dva oltara podpunoma svršio i da je imao njeke razpre s meštrom Vinkom Mazarevićem, rodom iz Dubrovnika, koj je za njega u Trogiru vadio kamen.

Koster Petar, slikar, živio u Dalmaciji koncem 17. stoljetja. U monastiru fratarskom u Makarskoj nalazi se na velikom oltaru njegova slika Uznešenja B. D. M. s podpisom: „Pietro de Coster fecit 1650 ili 80".

Košir, gl. K u š i r.

Kotoranin Andria, gl. P a l t a š i ć A n d r i a.

Kotoranin Andria, rodom iz Kotora vinodolskog, graditelj 16. stoljetja. Od njega nam sačuva uspomenu glagoljski napis na crkvi Velike Gospe u Omišlju, na otoku Krku, koj ovako glasi:

„1583 мсца марча по млн божїн н блажнїє дѣвн Марїє, н по гувернн гдина плована Матїє Влчнћа н Мнкулн Антончнћа Каштаλда н судацъ кн бѣху тога врнмена н поморе га чннитн васъ пьлкъ (puk) н братјнин та звоннка, учнннше га мештрн: мештьръ Пћро зъ Омнша н мештьръ Андрїн нзъ Котора н бы свръшенъ мнсеца маја 1536."

Kotoranin Andrijev od sv. Luke, rezbar 15. vieka, spominje se na jednom iz drva izrezanom krstu u Verukiji i na jednom oltarnom uresu mletačkoga monastira „Corpus Domini", što se sad nalazi u hranilištu slikah crkve sv. Ivana Ev. u Mletcih. Na križu stojao je sljedeći napis: „MCCCCIIII Nicolaus Paradixi Mile de Venetiis pinxit et Chatarinus sancti Lucae incixit." Na oltarnom uresu pako s gotičkimi slovami: „Bartholomey mi Paul pinxit. Chatarinus filius Magistri Andree incixit hoc opus."

Izvor. Cicogna Em. Delle iscrizioni Veneziane. Venezia 1824. T. III. p. 89.

Kotoranin Manuel, slikar 14. vieka, spominje se u kvadernah kotorskih. Godine 1335. biaše jur mrtav, jer mu se spominje žena kao udova (uxor condam Manuelis pictoris).

Kotoranin N., nazvan Katharinus i Katarinus, slikar 13. vieka, što je u Mletcih živio, te ovdje po svoj prilici od svoga rodnoga mjesta Kotora (Cataro) ime dobio. On, i njeki Angjelo, biahu u Mletcih izmedju prvih slikarah, koji su, zapustivši ukočeni slog bizantinski, utemeljili novi živahniji te ugladjeniji i naravniji slog talijanski. Lanzi kaže, da je njeki Sasso našao jednu sliku Kotoranina u monastiru mletačkom od tiela Isusova (Corpus Domini), koja slika nije ni malo gorja bila od tvorovah glasovitoga Giotta. Pod njom stajaše podpis: „Katharinus pinxit". Druga njegova slika čuva se u riedkoj zbirci Agostina Tinia u Città di Castello, i predstavlja Majku božju s djetetom u azurno-modroj, sa zlatnimi arabeski urešenoj kabanici. Ona sjedi na jednom s cvietjem posutim humcu, a pod nogama leži mjesec. Odozdó stoji napis: „Katarinus pinxit". Njeki tvrde, da se u toj slici vidi ukus gotičko-njemački, nu biti će po svoj prilici bizantinsko-talijanski, t. j. prelaz iz bizantinskoga k talijanskomu.

Izvori. Lanzi. Storia pittorica dell' Italia. Milano 1823. III. pag. 18. — Ticozzi St. Dizionario degli Archit., Scultori, Pittori etc. Milano 1830—33. — Nagler. Die Monogrammisten. München 1858. I. Band p. 953. N. 2273. — G. Mancini. Memorie di alcuni artefici del disegno che fiorirono in Città di Castello. II. p. 42.

Kotoranin Obrad, gl. O b r a d.

Kotoranin Petar, zet Radoslavov, graditelj 14. vieka, gradio s meštrom Dragošem Baraninom (gledaj ovoga) godine 1336. monastir sv. Benedikta u Kotoru.

Kotoranin Šimun, spominje se od njekih pisacah medju najstarijimi dalmatinskimi knjigotiskari; nu što je tiskao, to do sada saznati mogao nisam.

Kotoranin Trivun, zlatar i vajar rodom iz Kotora, živio god. 1476. u Moskvi, bivši u službi velikoga knjaza Ivana i načinivši za njega mnoge krasne posude i druge umotvore. Njegovu uspomenu sačuva nam jedini Ambroz Kontareno, koj putujući kao poslanik mletački kroz Rusiju u Perziju (od 23. Veljače g. 1473 do 10. Travnja 1477) s našim umjetnikom u Moskvi se upozná i o njemu u svom dnevniku sljedeće napisá: „Io rimasi de lí, nel detto luogo (Moscovia), nel quale si ritrovó uno *maestro Triphon* orefice da Catharo, il qual haveva fatto et faceva di molti belli vasi et lavori al signor Duca (Zuan di Moscouia)." Dalje kaže Kontareni: „Vi si ritrovava etiam un maestro Aristotele da Bologna, ingegnero, che faceva una chiesa su la piazza." Iz česa sliedi, da su u Rusiju već onda mnogi umjetnicici iz Italije i Dalmacije pozvani bili.

Izvori. Viaggio del Clarissimo messer Ambrogio Contareno nella Persia. In Libro: Viaggi fatti da Venetia alla Tana in Persia, in India et in Constantinopoli. Venetia (Aldus) 1543. — Древности росiйскаго государства. Москва 1849—1852. O. I. стр. VIII.

Kotoranin Vid ili Vita, fratar reda sv. Franje male bratje, graditelj 14. stoljetja. Ovomu umjetniku, koj se rodi u gradu Kotoru, ide jedno izmedju prvih miestah, ne samo medju slavenskimi, nego svimi umjetnici svoga vremena. Prem da je žalibože samo jedan umotvor njegov poznat, to mu pripada ipak i radi ovoga jedinoga veća slava, nego li mnogim inim umjetnikom, od kojih je sačuvano množtvo različitih umotvorinah. Njegova uspomena mora da nam bude tim svetija, jer on postavi u svojoj toli tamnoj dobi uprav narodni prekrasni spomenik, kojemu se divi i danas domaći i inostrani sviet. Dećanska crkva, ili kako ju narod nazvà, visoki Dećani, stoji još danas ponosito u svojoj cjelosti, uz prkos ljutim navalam različitih divjih neprijateljah, u sredini velikih i žalostnih razvalinah naše bolje prošlosti. Niti strahovita bitka na susjednom kosovskom polju, niti padnutje srbskoga carstva i gospodstva, niti duševno poraženje iztočno-slavenske crkve onih predjelah, izza uništenja susjednoga patrijarkata pećskoga, nemogaše razoriti sveti ovaj spomenik. Čini se, kao da nam ga sačuvala božanska providnost da bude svjedokom pobožnosti i umjetnoga ukusa starih srbskih vladarah i živim dokazom njekog duševnog tesnijeg saveza naših praotacah iztočne i zapadne crkve. Jer da ovoga saveza nije bilo, nebi se bio odvažio jedan redovnik rimske crkve, ako baš i na zapovjed svoga vladara, graditi bogomolju, u kojoj se imao obslužavati obred protivan njegovomu zakonu, niti bi vladar, privržen iztočnoj crkvi, uzeo bio čovjeka zapadne crkve, da mu gradi bogomolju.

Dećanska crkva sv. Spasa, zajedno s monastirom kaludjerah sv. Vasilije, liepa je zadužbina srbskoga kralja Stjepana Uroša III. Pošto se ovaj vrati iz carigradskoga zatočenja, kamo ga njegov uvredjeni otac Milutin poslà, i pošto mu se njekim čudom vid očiju vrati, kojega biaše na zapovjed istoga otca lišen, naumì on poslie njekoliko godinah, odkako sjedne na priestolje svojieh otacah, iz zahvalnosti prama Višnjemu, sagraditi veličanstvenu Bogu posvetjenu sgradu, i obrà za njezino mjesto Dećane na vodi Bistrici, u starој Srbiji, nedaleko od Prizrena i Peća.

Na ovu crkvu mogo je Uroš tim više blaga trošiti, pošto jo za vrieme njezinoga gradjenja god. 1330. nadvladao Bugare i sjedinjene š njimi Grke, te ubivši u bitki cara bugarskoga Mihajla, spravio svu veliku Bugarsku pod svoju zaštitnu vlast.

Da izpuni svoju namjeru, posavjetovà se Uroš ponajprije sa svojim archiepiskopom Danilom, veoma izkusnim u graditeljstvu, te pozvà godine 1327. našega Fra Vita Kotoranina, koj se kao redovnik male bratje valjda u njekom susjednom monastiru bavio, da djelom izvede ono, što je kralj u misli nakanio bio.

Neima sumnje, da se je fratar Vita jur odprije s inimi umotvori graditeljstva proslavio i da je gradio takodjer crkve rimskoga zakona, jer se na istoj dećanskoj sgradi, po svjedočanstvu njemačkoga spisatelja Mertensa, vidi ukus zapadni, budući da je tu pomiešan slog romanski i gotički s bizantinskim, osobito pako naliči vanjsko lice crkve mnogo na

fratarsku crkvu grada Pule u Istri, koja bi sagradjena oko godine 1300. Nu ipak se na dećanskoj, kao na svih iztočno- i zapadno-jugoslavenskih hramovih onoga vremena, vidi ponajviše sloga bizantinskoga, kojega postanak i razvitak može se pripisati većom stranom duhu slavenskomu. (Vidi Justinian-Upravda.)

Dećanska crkva sagradjena je po prilici krsta od tesanoga mramora različite boje. Temelj crkveni diže se jednu stopu i pol iznad zemlje i pruža se od zida za jednu stopu i pol oko sve crkve, a obrubljen je debelim okruglim pojasom, kojim je sva crkva opasana. Mramorne ploče nanizane su horizontalnim redom od temelja do vrha zida crkvenoga, u četiri reda. Prvi je red od bieloga čistoga mramora, dvie stope i pol u visini širok. Drugi je red od šarenoga ili ružičnoga mramora, te je od prvoga malo užji. Treći je red opet od bieloga, a četvrti od sivoga mramora, kojega oko Dećanah somakija zovu, te je svaki višji red užji od nižjega. Krov je pokriven olovom, kao i kube (trulo), što se diže nad glavom crkve.

Na iztočnoj strani crkve izvodjena je iz zida velike crkve poveća oblica ili okruglost (apsis), koja je providjena trimi prozori. Ovi, kao i ostali crkveni prozori jesu odozgó šiljasti, osmouglastom kamenitom gredom u dvoje razdieljeni i umjetnim pletivom prepleteni, te s uresi u slici zviezdah i ružah nakitjeni, s toga priliče sasvim gotičkomu slogu. Obli nakiti po okrajcih od krova, iznad pobočnog zida crkve, i njeka vrsta uresnih lukovah, spominje mnogo na slog romanski ili staro-zapadne gradje. Pokraj spomenute poveće okruglosti ima na svakoj strani još dvie oblice, koje u zajedničkom razmierju predstavljaju neobično krasno spojenje liniah.

U sredini velike okruglosti namjestjen je veliki, od prilike hvat i pol visok i toliko širok prozor, ukrašen na bocih dvimi mramornimi osmouglatimi stupovi, o kojih se podupire olovom pokriveni obli svod, izvučen iz zida nad prozorom. Ovi stupovi upiru se sa svake strane prozora o mramorne kariatide, u kipu sgrbljenoga čovjeka, koj ledjima podupire stup. Glavice stupovah ukrašene su po jonskom slogu. Još se vide oko prozora svakojaki krasno izvajani arabeski i groteski s čovječjimi glavami, s vinovom lozom i listjem, s pticami, zvjerinom, centauri, sfynksi itd. Malo dalje od svoda, s jedne i s druge strane prozora, izvučen je iz zida po jedan krilati lav. Podobne rezarije i nakiti ukrašavaju sve prozore i vrata.

Crkveno kube ili trulo, koje se nalazi u sredini crkve na dva hvata visokom zidu, što je iznad krova čitave crkve uzvišen, malo je preuzko za ogromnu ovu sgradu, a ukrašeno je takodjer sa osam gotičkih prozorah. U ostalom je ovo kube jedina pogrieška u toj prekrasnoj sgradi, koju opaža osobito onaj, koj je imao prilike vidjeti ostale staro-srbske i grčke crkve onoga vremena, što su urešene mnogimi krasnimi kubetami. Nu pobožno predavanje govori i od ove crkve, da je graditelj naumio bio 24 kubeta staviti na crkvu, pa da ih radi prerane smrti kralja Uroša nije dovršiti mogao.

Na zapadnoj, sjevernoj i južnoj strani crkve, izsječena su iz kamena liepa i bogata, odozgó obla vrata, a u pročelju crkve namjestjena su iznad vratah četiri prozora, tri dole, jedan gore, od kojih su dva srednja u oblom, romanskom, a dva pobočna u šiljastom gotičkom slogu sagradjena. Zapadna vrata providjena su sa dovratci, koje ukrašavaju šest stupa iz bieloga i šarenoga mramora. Dva srednja stupa izkitjena su umjetno svakojakom rezarijom, kao vinovom lôzom, pticami, listjem itd. Vrhovi ovieh dovratakah izvajani su takodjer cvietjem i listjem, a s jedne i s druge strane izvučen je iz zida od bielog mramora po jedan lav, dvie stope dugačak. Obli svodovi iznad vratah i prozorih, kao i glavice osmokutnih gredab, što prozore razdieljuju i zarubljuju, ukrašene su svakojakom umjetnom vajariom, koja prikazuje andjele, skučene ljude, ptice, aždaje, lavove itd., a u sredini svodovah poveće su slike Boga otca i sv. Gjorgje. Isto tako ukrašen je i vrh pročelja liepom vajarijom izpod krova, kao i streba okolo čitave crkve, na kojoj su na vrhu svodjeni obli mali lukovi, na okrajcih, gdje se vide glave čovječje i svakojake životinje s cvietjem i listjem.

Na sjevernoj strani zida nalaze se takodjer vrata, koja vode u triem ili papertu. Dovratci ovieh vratah ukrašeni su sa pet stupa od bielog i šarenog mramora. Prvi do vrata stup, četverouglat, izvajan je lozom, listjem i cvietjem. Do njega drugi je prost, treći je uvijen, četvrti četverouglat, a peti osmouglat. Vrhovi ovieh dovratakah ukrašeni su listjem i cvietjem, čovječjim licem i pticama. Nad dovratcima ukrepljen je četveroredni svod. Najgornji je za jednu nogu iz zida izvučen i olovom pokriven, na njemu je izvajana izkrivudana loza s listjem, iz kojega vire centauri (poluljudi), njeki oružani strielom i štitom, a njeki sviraju u rog. Drugi red svoda je uvijen, treći je prost, a četvrti lozom i svakojakim listjem izvajan. U sredini svoda, na mramornoj ploči, izvajan je krst, urešen s obe strane lierom (simbolom Njemanićah), a nad krstom stoji napis:

Ис҃. хр҃. царь славы.

Na južnoj strani crkve načinjena su naprama sjevernim vratam opet jedna vrata s dovratci i sa tri stupa od bieloga i šarenoga mramora. Na oblom svodu u sredini izvajano je na mramornoj ploči krstjenje Isusovo, a na poprečnom dovratku ili arkitravu stoji sljedeći napis:

„Фрадь Вита мали брать, протомайстор изъ Котора града кральєва, сьзида овꙋзи црковь сватаго пандократора, господинꙋ кралю Стефанꙋ Ꙋрошꙋ глаголаємꙋ, и своємꙋ сынꙋ свѣтломꙋ и прѣвеликомꙋ и прѣславномꙋ господинꙋ кралю Стефанꙋ. сьзида се за и (8) годищь и доспѣла є сь всем црковь вь лѣто 6843 (1335)."

Iznutra razdieljena je crkva po bizantinskom ukusu u triem ili papertu, u glavnu crkvu i u hram. Triem crkve ili paperta dugačka je 4 stopa,

a široka pedeset. Svod ili čemer crkve nose četiri lahka i osmouglata stupa iž bieloga mramora. Četverouglata i tri stopa široka podnožja ovieh stupovah ukrašena su na uglih izvajanimi glavami lavovah, vukovah, ovnovah i psetah. Glavice stupovah urešene su takodjer izvajanimi lavovi, orlovi, čovječjimi glavami, pticami itd. Nad svodom ili čemerom paperte (triema, trapeze) ustrojena je, kao u svih staro-srbskih crkvah, tako nazvana ženska crkva, koja preko običaja nije rešetkama zakrita. Iz triema vode u glavnu crkvu i u hram široka vrata, ukrašena mramornimi stupovi ili gredami razne boje. Na njihovom podnožju sa svake strane leži lav, a na glavicama izrezani su opet manji lavovi i orlovi. Iznad vratah izvučen je iz zida mramorni svod u šest reda, kojega stupovi nose.

Hram i glavna crkva ima u duljini od vratah do ikonostasa pedeset stopah, s oltarom 80 stopah, u širini 74. Iz hrama vode malena vratca u pobočne oblice ili crkvice, koje posebna mramorna pregrada od velike crkve oddvaja. Nad hramom nalazi se visoko kube, koje nose četiri pila sa slikarijom ukrašena, a medju svakim pilom i zidom ima prekrasni mramorni osmouglati stup, urešen na podnožju i na glavicah izvajanimi glavami lavovah, vukovah, ovnovah, cvietjem itd. U istom je hramu drevno priestolje srbskih carevah iz bieloga mramora, tu se vidi i grb srbski i nad grbom dvoglavi orao Njemanićah. Pód ili patos u cieloj crkvi izdjelan je iz raznobojnih mramornih pločah.

Na divnoj ovoj crkvi radio je naš fra Vid Kotoranin, kako napis svjedoči, osam godinah, nu neznа se pravo, da li je takodjer vajarskim djelom upravljao, ili samo oko gradjenja nastojavao. Svakako pripada njemu najveća slava radi ovoga riedkoga slavenskoga umotvora, koj nam jasno svjedoči, na kakvom stepenu izobraženja stojahu predji naši početkom 14. vieka, kad je još ostala Europa podobro u tmini tumarala, te kako bi silno napredovati bio mogao narod naš, da mu nije sav duševni drum preseklo aziatsko barbarstvo i tudjinsko gospodoljubje.

Izvori. **Раић**: **Исторія разнихъ славенскыхъ народовъ. ч, III. стр. 706. — Ami Boué. La Turquie d'Europe. Paris 1840. T. III. pag. 464. — Mertens. Etwas über Serbien. Berliner Kalender 1847. str. 181. — Гедеон Iосип Юришић. Дечански первенац. У Новом Саду 1852. — А. Гильфердинг. Боснія. Путевія замѣтки. У Руской Бесѣди. 1858. Том IV. ч. II. стр. 66. — Engel. Geschichte von Serbien und Bosnien. str. 264. — Споменици србски стр. 321—337.**

Kračun Teodor, srbski slikar historičkih i svetih predmetah kao i podobah, živio koncem 18. stoljetja. Naresio medju ostalim dobrim slikama crkvu u Pribinoj glavi i kapelu karlovačku. Od njegovih podobah poznata mi je u bakru rezana podoba Pavla Nenadovića, archiepiskopa i metropolite karlovačkoga, koju je Kračun narisao, Binder u Budimu rezao, a Jerej Vasilije Protić na svoj trošak izdao.

Kraguljac Petar, slikar našega vieka, rodom iz Plaškoga u Hrvatskoj, pravio mnogo ikonah za pravoslavne crkve. Medju ostalima načinio za

crkvu karlovačku Isusa Hrista u odori Patriarhe, zatiem sveta tri Jerarha: Krisostoma Zlatoustog, sv. Vasiliju Velikog i Grigoriu Bogoslovca.

Krajkov Jakov, jedan izmedju starih slavenskih knjigotiskarah, rodom iz Sofije grada bugarskoga, i jedini do sada poznati Bugarin, koj se bavio slavenskom knjigopečatnjom. Oko sredine 16. stoljetja dodje, nezna se kojom sgodom, u Mletke, upozna se tu s Jerolimom Zagurovićem iz Kotora, vrlim podupirateljem slavenskoga tiskarstva, i natiska troškom ovoga god. 1569. u Mletcih Psaltir u 4ini sa 274 stranah, a sljedeće godine 1570. Molitvenik u 4ini sa 282 lista. Iztisci Psaltira nalaze se u Vrdniku, u Karlovcih, u Poučju virovitičke županije itd. Molitvenik u mohačkoj, lipovskoj i batskoj crkvi.

Krajnski Antun, slikar, rodio se oko polovice 17. stoljetja u njekom selu furlanske Krajne, nazvane talijanski Carnia i Carnea, od koje njegda posve slavenske, a sada poluslavenske pokrajine, dobi svoje umjetničko ime Carneus, di Carnia, Carnio i Craino. Jur u svome djetinstvu obljubi umjetnost slikarstva, budući da mu je i otac Jakov slikar bio. S vremenom je tako napredovao, da se za Pordenonom drži za najboljega slikara furlanskoga*). U slikanju sliedio je ponješto slog mletačke škole, osobito Tintoretta i Pavla veronezkóg, nu ponajbolje se proslavio točnim nasljedovanjem naravi i svojim divnim načinom bojadisanja, osobito putenog. U predstavljanju velikih prizorah pokazuje veoma mnogo izvornosti i umnosti; u njegovom risanju vidi se njeki ponos, a u izražavanju čovječjih ćutih i strastih podpuna istinitost. Rado je pravio glave staracah, koje je velikom lahkostju i nježnostju slikao. Njeki njegovi životopisci kažu: da nije bio baš odveć izobražen, i da se malko priprosto ponašao, a to su bile posljedice njegova valjda priprosta odhranjenja. Iz ovoga uzroka bio je kadkad izbor predmetah njegovih slikah odviš priprost, prem da se često u radnji svetih predmetah veoma visoko popeo. U ostalom biaše u svom životu mnogo nesretan. U svojoj domovini, kao što to obično biva, za života malo cienjen i podupiran, ostao je i stranomu svietu nepoznat, te tako proživi svoja lieta sve do pozne starosti u velikom siromaštvu. Stoprv poslie smrti bude njegovo ime stranomu svietu poznato, te onda počeše i njegovi zemljaci prekrasne njegove tvoroye cienit i čudit im se, premda su mnoge njegove slike, što su se u Videmu čuvale, iz domaćega nehajstva i nebrižljivosti veoma izkvarene.

Od njegovih dobro sačuvanih slikah najznamenitija je ona, što predstavlja sv. Tomu od Villanove, kako dieli milostinje. Slika se ova odlikuje krasnim sastavom, liepom sgradom i liepim predjelom. Nalazi se u Videmu u staroj monastirskoj crkvi sv. Lucie. Druga krasna i velika slika, koja

*) Lanzi ga drži za najslavnijeg slikara furlanskog, nu valjda je zaboravio na Pordenona i Ivana Videmskóg.

predstavlja Mariu s djetetom i poslanike grada Videma, koji joj se klanjaju; čuva se od obćine gradske u kaštelu videmskom. Izpod ove slike ima napis: „Carneus fecit.“ U istom kaštelu nalazi se još jedna njegova slika nepoznatog mi predmeta, a u kapeli slika Isusa Krsta, kako predaje sv. Petru ključeve. U monastiru dominikanskom u Videmu nalazile su se dvie slike Krajnskoga, od kojih predstavljaše jedna veliki prizor sa više fratrovah dominikanskih, a druga u trapezariji, poslednju večeru. Osim ovih tvorovah nalazilo se u Videmu u zbirci porodice Caiselli više slikah Antuna i Jakova Krajnskoga, medju kojimi slikami biahu osobito liepe dvie podobe njekih staracah. Ostala njegova djela raztrešena su po Furlanskoj i po bližnjih pokrajinah.

Antun Krajnski živio je još god 1680., i kao što Guarienti i Füssli tvrde, podučavao u slikarstvu Franju Pavona i svoga sina Jakova. Budući da znamo, da se je Pavona stoprv oko god. 1690. (Nagler veli 1682) rodio, to je onda Antun još u početku 18. stoljetja valjda u životu bio. Nu može biti, da Pavona nije bio njegov pravi učenik, već samo nasljednik njegova sloga, što će po svoj prilici vjerojatnije biti, jer neima dokazah zato, da bi Antun Krajnski 18tog vieka doživio bio.

Izvori. Maniago. Guida d' Udine pag. 64. i Storia delle belle Arti Friulane pag. 95. 175. — Renaldis. Della pittura Friulana pag. 81. — Lanzi. — Zani. — Füssli. — Boni itd. — Nagler: Künstler-Lexikon i Die Monogrammisten itd.

Krajnski Ivan, sin Nikole Blaža, rodio se u Sv. Petru (slovenski Šent Petar, župa slovenska sa 8000 dušah) u furlanskoj Krajni (Carnia) oko sredine XIV. stoljetja, i bio u Videmu kao vajar na glasu. Od njegovih djelah poznata je jedina krstionica u stolnoj crkvi videmskoj, koju je godine 1479. tvoriti počeo, kako to jedno starinsko pismo svjedoči, što se u pismohrani videmskoj čuva i tako glasi: „1479..... Die Veneris duodecima Martij Utini.... Infrascripti Domini Deputati.... licentiam et facultatem dederunt contrahendi cum magistro Johane quondam Nicolai Blasij de quaternali Sancti Petri de Carnea, de faciendo, et laborando unum pulchrum fontem babtismalem lapideum per dictam Ecclesiam“ itd. Krstionica ova načinjena je iz tesanoga kamena. Usta njezina narešena su prekrasnimi kitami listja, na podnožnici pako izrezano je četvero djetce, koja nose vience od cvietja i grbove. Kretanje djetce prikazano je naravno i dobro. Tjelesa su im mekana i nježna, ali glavama fali plemeniti izraz.

Izvor. Maniago. Storia delle belle Arti Friulane. Venežia 1819. Nota CXLI. — Guida d' Udine p. 35. — An Civit. Tom. 35. fol. 105.

Krajnski Jakov, (Carnio, Crainio), kao što gore spomenuh, biaše sin Antunov. U slikarstvu nije žaliboże sliedio svoga otca, obljubivši pokvareni slog svoga djeda, koj bijaše mnogo lošji slikar od otca mu, i to je bio uzrok, zašto svojimi tvorovi slave steko nije. Od njegovih djelah poznata su samo ona, što se nalaze u videmskoj zbirci porodice Caiselli. Ovaj Jakov umro je god. 1711.

Krajnski Jakov, otac gorespomenutih dvajuh slikarah, načinio, po svjedočanstvu Zaniovom, oko godine 1604. za crkvu sv. Franje (valjda u Videmu) dvie slike, od kojih predstavljaše jedna pranje noguh, a druga poslednju večeru. Ako nisu to one slike, koje Maniago pripisuje njegovomu sinu Antunu, stavljajući ih u monastir dominikanski sv. Petra mučenika.

Izvor. Maniago. Guida di Udine e Cividale pag. 50.

Krčanin Andria, graditelj 13. vieka, sagradio na otoku Krku, kod Jurandvora, nedaleko od nove Baške, glasovitu abacialnu crkvu sv. Lucie, u gotičkom slogu, s jednim brodom. Na podnožju zvonika urezà u kamenitu ploču napis s gotičkimi pismeni: „Magister Andreas me fecit.“ Odozgó grb poput hrvatskoga (skaknica).

Krčanin Franjo, graditelj 15. vieka, sagradio godine 1493. troškom hrvatske kneginje Mande Budrišićke iz Gjerova, monastir za kaludjerice sv. Franje, s crkvom sv. Antuna, u gradu Rabu, na otoku istoga imena. U suvremenih računih vrhu gradjenja iste crkve spominje se pod imenom „maestro Francesco da Veglia“. U rukopisnih statutih grada Krka spominje se isti Franjo god. 1489., i kaže se o njemu, da je pravio osnovu i risarije za crkvu sv. Kvirina u gradu Krku.

Izvori. Sulla fabrica della Chiesa di S. Antonio in Arbe. MSC. — Statuta Civitatis Vegliae. MSC.

Krivonos Ivan, pop, sitnoslikar. Pisao i sa slikama uresio glagoljsko evangjelije, koje se broji medju najstarije rukopise slavenske. Rukopis ovaj tim je znamenitiji, što je pisan za sljedbenike iztočne vjere, i što je ime pisca i uresitelja pisano ćirilskimi bukvami. Assemani, koj je taj rukopis dobio u Jerusolimu od slavenskih popovah, donio ga u Rim i predao knjižnici vatikanskoj, gdje se i sada čuva. Evangjelije ovo pisano je na pergameni u 4ini. a urešeno sa slikama, u kojih se vidi izkvareni slog škole bizantinske. Matija Karaman tvrdi, da je pisano prije god. 1081. Dobrovsky sumnja, da je tako staro, već misli da je prepisano iz njekojeg ćirilskog rukopisa XIII. vieka, nu neima zato dokazah. Rus Črtkov veli o njemu, da je „drevnjeišaja, možet bit, slovenskaja rukopis“. Podpis pisca na strani 49. glasi ovako: „Papas Ivan Krivonosi pisà evangelie sie“ Snimak jednoga lista iz ovoga rukopisa, s urešenim početnim slovom, nalazi se u Kopitarovom „Glagolita Clozianus“. Sada ga priredjuje naš Dr. Franjo Rački za tisak.

Križman Franjo Ksaver, graditelj orguljah, rodom iz Gorice. Od njega nalaze se u Admontu u Štajerskoj velike orgulje, koje imaju blizu 3000 piščalah i 44 registrah. Napis na njih glasi ovako: „Columbani D. G. A. A. Cura. F. Xav. Chrismanni P. G. opera.“ — što će reći: Columbani Dei gratia Abbatis Admontensis cura. Fr. Xav. Chrismani Presbyteri goricensis opera. Budući da je rečeni Kolumban bio admontski opat od g. 1779—87.,

to su iste orgulje u ovo vrieme načinjene. Kaže se, da se u sv. Florianu i u Špitalu u Austriji nalaze takodjer orgulje od istoga Križmana.
Izvor. Koloman Mulec. Privatni dopis.

Kunac N., fratar i slikar, živio koncem predjašnjega stoljetja. Od njega nalazi se u Dražnicah u Dalmaciji, u crkvi sv. Jurja, slika istoga svetca u madjarskoj odjeći na konju.

Künl Pavao, živući slikar, rodom iz Kamnika (Stein) u Krajnskoj, načinio za dvoranu viećnice u Ljubljani podobu cesara Franje Josipa, a za crkvu u Brašlavcu šest prizorah iz života Marijina (god. 1852). Bavi se ponajviše radnjom podobah i oltarnih slikah.

Kurtivo ili Kortivo (Curtivo, Cortivo) Nikola, slikar ili možebit samo risar 16. stoljetja, rodio se u Istri. Njega spominje jedini J. F. Tomasini u svom djelu: „De' Commentari Storici-Geografici della Provincia dell' Istria". *), i kaže, da je god. 1548. za porodicu Grimani risao njeke okolice istrianske, medju ostalimi miesto „Vižinad". Po svoj prilici bio je ovaj Nikola od iste porodice, od koje biaše glasoviti augustinianski spisatelj 18. stoljetja Ivan Kortivo, rodom iz Rieke, kamo su se valjda njegovi roditelji iz Istre preselili bili.

Kusa Mihalj, vajar i graditelj zemaljski pokrajine Krajnske **), živio u Ljubljani koncem 17. vieka. Najkrasnije njegovo nama poznato djelo jest prodikaonica mramorna prvostolne crkve zagrebačke, koja još danas stoji. Za ovo djelo načini dne 28. Travnja godine 1695. sa zagrebačkim biskupom Stjepanom Seliševićem i sa čuvarom kaptola zagreb. Ivanom Babićem, od strane cieloga kaptola, sljedeći ugovor: 1. Da će načiniti rečenu prodikaonicu iz mramora bieloga i crnoga s pomiešanimi kameni genovezkimi, te izvajati na njoj pet figurah, naime Spasitelja svieta i četiri evangjeliste sa svojimi simboli, a odozdó velikoga angjela iz bieloga mramora, koj će s ramenima i rukama držati čitavo djelo. 2. Da mu se za ovo djelo ima platiti 1000 forintih rajnskih, tim dodatkom, ako bi svršeno djelo po učinjenoj procienbi više vriedilo, da mu se ima onoliko nadoplatiti, koliko bude više procienjeno. Premda ovaj ugovor po biskupu i kaptolu načinjen i podpisan biaše, platio je ipak, neznamo iz kojega razloga, sve troškove za rečeno djelo umni i za crkve vrlo darežljivi kanonik Ivan Znika ***), izbrojivši od-

---

*) Djelo ovo pisano oko god. 1647., tiskano je u Kandlerovom „L' Archeografo Triestino" Tom. IV.

**) Universae Provinciae Carnioliae Lapicida & Architectus.

***) Na izvornom ugovoru ima od istoga Znike vlastoručno napisano sljedeće: „Conventio cum circumspecto Michaele Kussa Cive Labacensi, Lapicida & Architecto. Pro noua Cathedra Ecclesiae Cathedralis ex marmore fienda, facta die 28. Aprilis Anno 1695, quem ego mea propria pecunia exolui, et non Ecclesia, adeoque Ego fundator sum, quam et dono Ecclesiae tamquam Custos. Joannes Znika m. p."

mah na dan učinjenoga ugovora 400 forintih, a zatim po dogotovljenom djelu, dne 24. Lipnja 1696. polag učinjene procienbe, jošte 1600 forintih, pod tom jedinom pogodbom, da meštar naknadno pridade još njeke ploče iz crnoga mramora, što su falile naokolo prodikaonice.

Zašto je meštar Kusa osim ugovorenih 1000 for. primio za svoje djelo još jednu tisuću, učimo se iz razmatranja prodikaonice, koja još danas stoji, jer prodikaonica ova, učinjena iz raznoga mramora, urešena je osim izvajanih, te u ugovoru spomenutih četiri evangjelistah i velikoga angjela, koj na mramornom stupcu stojeći čitavu prodikaonicu nosi, još krasnom povećom slikom, prikazujućom spasitelja u hramu na uzvišenom miestu pripovjedajućega, sa jedanaest licah, premda ugovoreno biaše, da ima načiniti jedinoga spasitelja. Suviše toga izvajane su izpod evangjelistah iz bieloga mramora četiri angjeoske glave, a odozdó, na rubu prodikanioce, osam glavah angjeoskih, napokon udjelan je s lieve strane kraj skalinah u crvenom mramoru grb kanonika Znike, pod kojim ima napis:

16 DEO. 96.
BEATO REGI STEPHANO
IOANNES ZNIKA ABBAS PETRO-
VARADINENSIS. CVSTOS ET
CANONICVS ECCLESIAE
HVIVS FIERI CVRAVIT.

Gorespomenute mramorne ploče, što je Kusa, dobivši plaću za prodikaonicu, obvezao se nadoknaditi, biahu nakon dvie godine danah uzrok velike neprilike, koju mu zadà biskup zagrebački Selišević, obtuživ ga pred stališi krajnskimi kao varalicu, budući da obrečene ploče u Zagreb do ustanovljenoga vremena dospiele nisu. Uvredjeni meštar odpisà na to dne 16. Kolovoza g. 1698. biskupu u latinskom jeziku, koje ostadè u svom izvoru sačuvano. U tom pismu odgovara muževno biskupu radi toga, što ga je uvriedio, veleći medju ostalima: „Nollem posthac, ut lapides mei panes fierent, quorum usu non famem, sed famam levarem“, dodavši k tomu, da su rečene ploče za odpremljenje već odavna gotove, pa da je samo kasnio poslati ih s toga, što ih je naumio odpremiti u Hrvatsku zajedno s oltarom, što ga je načinio za **župnu crkvu karlovačku**, kojega oltara obeća izza prvoga sajma kraljevoga (sv. Stjepana) postaviti na svoje mjesto. Kakav je to oltar bio, neznamo, nu po svoj prilici nalazi se i sada ili u župnoj ili pako u fratarskoj crkvi karlovačkoj.

Godine 1703. dao je kanonik i čuvar kaptola zagrebačkoga, onda već i naslovni biskup šibenički, Ivan Znika, načiniti na svoje troškove u stolnoj crkvi zagrebačkoj oltar posljednje večere, a na troškove pokojnoga kanonika Tome Augustića učinjen je oltar sv. Luke. Ova obadva oltara stoje s obiuh stranah crkvenoga hrama ili posvetilišća, a sgotovljene su po svoj

prilici od istoga meštra Kuse, jer oltarna slika posljednje večere, iz liepoga bieloga mramora vajana je sasvim po onom ukusu, u kom je na prodikaonici izvajana slika Isusa propovjedajućega. Na istom oltaru posljednje večere izvajana su osim glavne slike na vrhu dva poveća angjela s Ivanom krstiteljem u sredini, a odozdó ima sljedeći napis:

COENAE DOMINICAE HONORI JOANNES
ZNIKA ELLECTVS EPISCOPVS SIBENICENS.
ABBAS PETROVARADINENSIS. CVSTOS ET
CANONICVS SENIOR ZAGRABIENSIS ECCLE-
SIARVM. S. C. R M. CONSILIARIVS.
ALTARE HOC A PRIMO LAPIDE PONIT.

Oltar sv. Luke načinjen je iz raznoga mramora. U sredini ima kip sv. Luke s volom, iz bieloga mramora. Dva stupa sa strane iztesana su iz šarenoga mramora. Čemer oltarni je od raznoga opušćenoga mramora. A dolnja ploča iz crnoga mramora. Na njoj ima sljedeći napis:

DEI BENEDICTION. ARCHIDIAC. CAMARC.
ET CAN. ZAGR. ECCL.
DIVO LVCAE EVANGELĀE THOMAE QVON.
AVGVSTICH EL. EPPI. SIBENICEN. ABBA.
HAEC ARA MORIENTIS DESTINATO AERE
ERECTA EST.

U Remetah blizu Zagreba nalazi se takodjer glavni mramorni oltar načinjen troškom kanonika Znike, po svoj prilici izradjen od Kuse. Urešen je sa dva mramorna kipa, SS. Pavla i Antuna pustinjakah, sa dva angjela i sa više arkitektoničkih nakitah. U istoj remetskoj crkvi sagradjen je i oltar B. D. Marie, sada sv. Maksimiliana, troškom rečenoga Znike godine 1707. valjda od istoga Kuse.

Kušir ili Košir Ivan, drvorezar i tesar ljubljanski, sad živući, uresio veoma liepimi drvenimi rezarijami bivši lietni dvor maršala Radeckoga u Ljubljani. Godine 1844. sagradio kod Tazena u Krajnskoj preko Save liepi drveni most.

Kuvašek (Kvašek) Josip, slikar predielah, proglasi se ponajprije oko godine 1824. u Gradcu. Njegove slike tvorene su točno i vierno polag naravi a odlikuju se osobito dobrom perspektivom. Pisao je takodjer njemački o svojoj umjetnosti. Njegova djela tiskana su godine 1829. u Beču pod naslovi: *a)* Jos. Kuwassegs vollständiger Unterricht zum Landschafts-Zeichnen in Studien nach der Natur. 6 Hefte folio. *b)* Vordergründe und Staffagen zum Landschaftszeichnen in Studien nach der Natur. 6 Hefte quer 4.

Kuvašek Karol, valjda sin prijašnjega, živio god. 1846. u Parizu i načinio za parižku izložbu umotvorinah dva prizora morska i jedan prizor amerikanski pod naslovom: Souvvenir d' Amérique. Sad živi u Štajerskoj u Ljubi (Leoben).

L.

Lajer C. Leopold, slikar, živio u Krajnskoj koncem prošastoga i početkom sadašnjega stoljetja. U Šent Vidu nad Ljubljanom nalazi se u župnoj crkvi sv. Vida velika oltarna slika, koja prikazuje rečenoga svetca u oblacih, okružena od andjelah. Odozdó vidi se s desna hrpa ljudih, pripravljajajućih goruće ulje, u kom su naumili kuvati sv. Vida. Krasno je izradjen njeki čovjek, polugol na zemlji sgrčen, grabeći mješinu, da uzpiri s njome vatru. Muskulatura je krepka, risarija dobra, nu bojadisanje nije posve umno, i suviše tamno. Dole ima podpis: C. Leopold Layer pinx. 1796.

Lancilago Nikola, slikar 15. vieka, živio u Šibeniku. Godine 1468 ostavi njegova udova Slavica u oporuci svome netjaku popu Šimunu Kožičiću (kasnijemu hrvatskomu spisatelju) svoje selo Selce kod Šibenika.

Izvor. Kvaderne šibeničke. Rkp.

Langus Matija, slikar s mastima i na liepu, rodio se g. 1793. u mjestu Kamnoj-gorici (Steinbüchel) na Gorenskom u Krajnskoj. Njegov otac biaše kovač i čavlar, te je svoga sina još kao malenoga dečaka silio zabavljati se jedino radnjom čavalah i železnih klinah, što malomu L. nikad po ćudi nebiaše, već se on, nukan od prirodjenoga nagona, radje zabavljao pravljenjem svakojakih slikah po zidovih kuće svoga otca, koje slike pravio bi, neimajući ni olovke, ni pera, ni prave boje, osobitom bojom, što je sám načinio iz razdrobljene železne rude. Predmeti slikah, kojima je zidove šarao, biahu ponajviše svetci, što ih je po seoskih crkvah vidio. Nu ovu zabavu plaćao je gustokrat sa suzama, budući da su ga roditelji radi toga šaranja često putih strogo kaznili. Kasnije, kad su vidili, da se te našarane slike njekim seljakom dopadaju, pa što više, da i crkvenim slikam zaisto priliče, pustili su ga neka radi, samo kad je uz to pomagao sgotoviti dobar broj čavalah i klinah. Kad je naš Langus malko ponarasao, ostavi svoje obljubljeno šaranje po zidu, popnuvši se na malko višju umjetnost, pokušavajući naime praviti iz ilovače zemlje ili gline malene figure. Tom radnjom zaslužio bi si od svojih slovenskih seljakah čestokrat po gdjekoju krajcaru, što ga još većma poticalo na radnju. Nu riedkokrat, i to samo po praznicih, mogao se baviti sa svojimi obljubljenimi umotvori, jer cieli ostali tjedan morao je kovati čavle, budući da je, izgubivši jur u svojoj devetoj godini svoga otca, imao skrbiti za kućni kruh i za uzdržavanje svoje matere i četvero bratje.

Stupivši u 18. godinu morao bi bio poći medju vojnike u francezku vojsku, ali mu se u ovu unići nije htjelo, jer je Franceze držao za glavne neprijatelje svoje domovine, pa je uvjek želio prost i slobodan poći u sviet, da se tu štogod nauči i da se u svojoj obljubljenoj umjetnosti izobrazi. Uvidivši njegova mati da će ga svakako izgubiti, dozvoli mu napokon težkim srcem, da ide kud mu je volja.

Mladi Langus otide sa 18 drugih seoskih mladićah, koji su se svi plašili vojničkoga stališa, preko krajnskih gorah u Korušku i dodje u Celovec. Tu mu biaše prvi posao potražiti jednoga slikara, koj bi ga podučavao u slikarstvu. Nu Langus nije znao, osim svoga materinskoga jezika slovenskog, ni rieči drugoga jezika, a u Celovcu naći slavenskoga slikara, bilo je za ono vrieme malko težko, te tako se namieri na njekog Niemca Šneiverna, koj je živio tada u Celovcu, slikajući sitne slike. Ovaj Niemac uzè našega Slovenca u službu, pod težkom pogodbom, da ga služi kroz 6 godinah i da u kući radi sve, što sluge i služkinje raditi moraju. Mladomu L. bilo je na tom ležeće da se u slikarstvu, pod svaki način izobrazi, drugoga zanata ili rukotvorstva poprimiti se nije htjeo, te tako pristane k rečenoj pogodbi Niemca, premda ga ovaj i poslie za ništa drugo upotrebiti nije htjeo već jedino za slikanje sobah. U toj kući proveo je Langus najtužnije dane, i još pod svoju starost spominjao se njekom gorkostju na onu žalostnu dobu. — Najvećom mukom naučio se samo za silú nješto malo njemački od svoga gospodara, koj je tako nečovječan bio, da ga po nedjeljah u nedjeljnu školu pustiti htjeo nije, prem da ga je Langus većkrat za ovu milost sklopljenim rukama molio. Nu pokraj svega toga naučio se ipak Langus kradomice i bez učitelja čitati i pisati, čitajući najvećom pohlepom historiju, koja mu ponajviše um razbistri i mečtu obogati. Kad mu vrieme od 6 godinah izteče, ostavi Langus Niemca i grad Celovec, te vrativši se u Krajnsku, nabavi si ovdje sa slikanjem sobah do 1000 for. u sr., s kojimi odè u Beč, tom jedinom namierom, da se tamo izobrazi u slikarstvu. Vruće je želio doći u akademiju liepih umjetnostih, gdje se toliko velikih umjetnikah izobrazilo, nu s toga, što je već navršio godine, koje su propisane za onoga, koj se tu u nauke prima, nije tadašnji profesor Grelhofer nikako u akademiju primiti ga htjeo. Pol godine trošio je tako Langus zabadava svoje težko zaslužene novce, dok se nije slučajno, po preporuci profesora Šindlera, spoznao s tadašnjim upraviteljem akademije Franjom Kavčićem iz Gorice, kojega inostranci običajno po goričkom pravopisu Caucig pišu. Kad naš Langus prvikrat Kavčića posjeti, upita ga vriedni ovaj Slovenac, u zlom njemačkom izgovoru, odkuda je? Kad začuje da je Kranjac, odgovori mu Kavčić vidivom radostju, da je njegov zemljak, primi ga veoma prijatno i obeća mu, da će se za njega pobrinuti, te izradi do skora, da je Langus zaista primljen bio u carsku akademiju. Ali eto ti opet nove nevolje. Došavši Langus u akademiju, uvidi odmah, da će se tu nastojanjem profesorah malo naučiti, jer ondašnji učitelji biahu sve, samo ne učitelji u pravom smislu, brineći se samo za takove učenike, koji su imali pune džepove, ako im je

i um siromašan bio. U takovih okolnostih nije znao mladi Langus učiniti drugo, već sliediti naputak umnoga Kavčića, koj ga savjetovà, da se izobražuje polag tako zvanih antikah i polag izvornikah slavnih starijih umjetnikah, kako je to i sám Kavčić učinio, dotjeravši tim putem u slikarstvu do velikoga savršenstva i do tolikoga glasa, da je postao upraviteljem jednoga izmedju prvih umjetničkih zavodah u austrijanskom carstvu. (Gledaj Kavčić.)

Po preporuci istoga Kavčića i po dobroti G. Rorea, upravitelja carske galerije u Beču, dobì Langus dopuštenje, da može po svojoj volji polaziti istu galeriju. Tu dobì priliku polag prekrasnih umotvorinah slavnih umjetnikah iz svih školah, vježbati se u risanju i slikanju, i snimati mnoge tvorove ponajboljih umjetnikah. U Beču dodje takodjer u priliku spoznati se, kroz njeku groficu iz Ljubljane, s knezom Meternihom, za kojega biaše snimio u Belvederu prekrasnu sliku Korregiovu, prikazujuću božicu Jo s Jupitrom; nu za ovu sliku, nije radi svakojakih slučajah, ni napolu toliko dobio, koliko je vriedila. Dvie godine proživi tako Langus neprestano radeći i učeći se u glavnom gradu carstva, dok napokon potrošiv novce, bude prisiljen ostaviti Beč i otići u Ljubljanu. Tu se morao opet baviti sa slikanjem sobah, budući da drugih radnjah dobio nije, jer se baš onda bavio u Ljubljani vrli slikar Josip Tominc iz Gorice, koj je sve za se predobio bio. S ovim već onda vještim slovenskim umjetnikom upozna se do skora Langus, te počè Tomincove slike, osobito podobe, snimati, koja radnja tako mu dobro podjè za rukom, da je za kratko našao mnogo podupirateljah, koji su volili kod svojega bližnjega zemljaka naručiti slike i podobe, već iz toga uzroka, što je pod mnogo laglju cienu radio nego li Tominc. U to doba biaše tako natovoren poslovima, da je u jedan čas 18 podobah slikati imao, i toliko si je zaslužio imutka, da je već za dvie godine mogao poći na dalje izobraženje u Italiju, kamo je od svoje mladosti težio. Kroz Trst dodje u Mletke, u divno ovo mjesto najkrasnijih spomenikah i veličanstvenih umotvorah, u prastaro ovo sjedalište onih umovah, kojim veća strana jugoslavenskih umjetnikah svoje prvo podučavanje i svoje izobraženje zahvaliti imade. Kad je tu Langus prvikrat zagledao Ticianovu Assuntu i Transfiguraciju, htjede skoro sdvojiti od tuge, jer je tada stoprv uvidio, na kako nizkom stepenu umjetnosti stoji. Misleći na one veličanstvene slike, kojim u svietu malo što podobna imade, govorio je često svojim znancima, da bi rado odmah umro, kad bi umio samo jednu takovu sliku načiniti.

Ostavivši Mletke s tužnim srcem, otide kroz Jakin (Ankonu) u Rim, gdje upoznavši se s umnim Gegenbauerom, kasnijim dvornim slikarom u Štuttgardtu, pritužio mu se gorko, kako ga boli, što je uz veliki svoj trud, do sada tako malo napredovati mogao. Nu ovaj umjetnik utješi ga time, da ima mnogo ljudih na svietu, koji su sav svoj život potrošili naukom slikarstva, pa nisu ni tako daleko dotjerali, kako on u njekoliko godinah, i to svojim vlastitim trudom. Pomisliv sada Langus, da je ipak i to nje-

kakav dobitak i utjeha za jednoga siromaka, ako baš i nedostigne Ticiana ili istoga Rafaela, kad barem štogod liepa i izvorna sgotovi, to se on posveti dvostrukom silom svome nauku, i počè učiti ponajviše djela neumrloga Rafaela, snimajući i risajući dan i noć njegove prekrasne slike. Budući da se tada u Rimu bivši austrianski poslanik grof Aponji za austrianske umjetnike nimalo brinio nije, to je bio Langus prisiljen polaziti u Rimu akademiju sa Francezi, koji su mu veoma na ruku išli. Osim snimanja Rafaelovih i drugih slavnih slikarskih tvorovah, bavio se takodjer učenjem antikah, na kojima, kako je poznato, nijedan grad na svietu toliko bogat nije, koliko Rim. Ostavši godinu i pol u Rimu, otide Langus na put u ostalu Italiju, i posieti Florenciju, Napulj, Milan itd., a medju ostalimi i Perugiju, gdje je svakojako želio vidjeti mladjahna djela Rafaelova. Na povratku iz Italije dodje u Trst, gdje je odmah našao množinu posla, nu njegova porodica, tražeći od njega uvjek pomoći, zvala ga neprestano kući. Želeći, dakle i njoj nješto po volji učiniti, ostavi Trst, gdje mu je vrlo dobro išlo, te se vrati god. 1829. u Ljubljanu, u 36. godini svoje starosti.

Prem da je iz Italije donio mnogo prekrasnih snimakah od najslavnijih umotvorinah, to ipak nije bio kadar u svojih sugradjanih kroz dugo vrieme probuditi ukus za veličanstvene historičke slike, već se morao baviti jedino radnjom podobah i slikanjem teatralnih kortinah, dok nije napokon sveštenstvo slovensko, kojemu i slovenska književnost jedino svoj obstanak zahvaliti ima, počelo obratjati svoju pozornost na domorodnoga umjetnika, pa uz sveštenstvo pristali su — što će se mnogomu nevjerojatno viditi — i prosti slovenski seljaci, koji su kod svoga po plemenu brata počeli naručivati one liepe i pobožne slike, što se sada u svakoj skoro ljepšoj i većoj crkvi slovenskoj viditi mogu. U novije doba, dao se Langus i na slikarstvo na liepu, koje, prem da puno izvrstnosti imade, ipak se nemože prispodobiti onim slikama, što je načinio s mastima i koje ćemo niže navesti. Najznamenitija njegova slika na liepu vidi se u Šmarnoj gori (Kalenberg) kod Ljubljane oko velikoga oltara. Tu je Langus krasno predstavio Uznešenje Marijino sa sv. Trojicom, sa ss. otci crkve, i s množinom drugih svetacah i angjelah. Poslie ove slike ide svakako prvo mjesto – glede njegovih freskah — liepoj slici, što ju je načinio na kubetu stolne crkve ljubljanske, koja sa svojom živahnostju i naravnostju tim više u oči pada, budući da je okolo nje starija slikarija talijanskoga slikara Julia Quaglia, kojoga boje poblìedile su već podobro, i kojega gorostasne figure i nenaravni prekomierni udovi ljudski neugodno u oči diraju.

Još pod svoju starost radio je Langus neprestano i bavio se ponajviše sa slikarijom na liepu, s kojom je i god. 1851., kad sam ga u Ljubljani posjetio, uresivao crkvu franceškansku mnogimi prizori iz staroga i novoga zakona, te iz života svetacah. U svih ovih slikah vidi se mnogo ugodne različnosti i promiene, živahnosti u bojadisanju, kriepkosti u izraženju i podpuno mjerilo (proportion) pojedinih figurah s bliza i s daleka. U jednom prizoru iz života sv. Alojzia, u kom je ovaj predstavljen kako

ga roditelji k prvoj pričesti dovedoše, ostane mi uvjek nezaboravljivo lice onoga angjela, što Alojziu s neba lier t. j. cviet nevinosti nosi. Ona nježnost i ljubkost, što se u njegovom licu gleda, neda se tako lahko opisati, prem da su i svi ostali predmeti u tom prizoru uprav liepo izradjeni. Isto tako liep je prizor u zadnjoj kapeli s lieva, što prikažuje Mariju dovedenu od svojih roditeljah u hram. Veliki svetjenik susreta ju na pragu hrama, a mala Maria moli ga sa svom poniznostju, da ju pusti u nutra; na okolo vidi se množina liepih figurah. U toj slici dopala mi se ponajbolje njeka žena u desnom kutu na jednom koljenu klečeća, što s lievom rukom malo djete objimlje, a desnicom na Mariju pokazuje, kao da će djetetu reći: neka i ono sliedi Mariju u poniznosti, dobroti i pobožnosti. U svih ovih slikah vidi se živahnost i prirodjena svim slavenskim umjetnikom naravnost, ljudska put i obličje bojadisano je po naravi bez svake pretjeranosti, a cielo je razredjenje umno. Što se kod ovih slikah takodjer pohvaliti može, to su slovenski napisi pod njimi, koji razjasnjuju što slika predstavlja, te tako netreba stoprv u pameti protresti svu bibliu i sve legende svetacah, dok čovjek sazna, što koja slika predstavlja.

Blaga i krotka ćud Languseva biaše ponajglavniji uzrok, što su ga mnoge porodice upotrebljivale za učitelja svoje djece u slikarstvu. Znamenito je, da su se medju svimi njegovimi učenici odlikovale ponajviše tri gospodje. Prva je medju ovimi Josipa Štrus iz Ljubljane, opatica reda sv. Ursule, koja je isto tako vješta u slikanju s mastima, kao u akvarelu i na liepu. Druga: Amalia Oblak, udata Hermansthal, takodjer iz Ljubljane, pokraj klasične svoje izobraženosti zajedno i umna slikarica. A treća je Terezia Lipić, rodjena u šipuškoj županiji od krajnskih roditeljah, mnogo vješta slikarica, sada udata za Dra. Köstla u Gradcu.

Langus je umro godine 1856. i ostavio sa svojom, skoro za njim umrvšom ženom Anom, okolo 40.000 for. Jednu stranu kamatah od ove glavnice odredio je u svojoj oporuci za podporu onieh mladićah svoje porodice i žiteljah Kamne-gorice, koji se žele posvetiti nauku budi kojo umjetnosti ili obrtnosti.

Od Langusovih tvorovah poznati su mi sljedeći:

1. U stolnoj crkvi ljubljanskoj slika glavnoga oltara, prikažuje sv. Nikolu medju oblaci, oko njega više angjelah, od kojih jedan nosi biskupski štap, a drugi mitru. Odozdó vidi se brod na burnome moru sa više ljudih, koji mole pomoć od svetca. Masti svetca i angjelah veoma su živahne, risanje krepko i naravno, nu dolnja strana slike manjom je pomnjom izdjelana.

2. U istoj crkvi na prvom oltaru s desna, kraj vratah, mala veoma nježna slika sv. Ane sa svojom kćerkom Mariom. U materinom licu izražena je ozbiljnost i brižljivost, u licu kćerke pobožnost i zamišljenost. Čini se kao da mala Maria misli o onima stvarima, što je čitala u

knjizi, koju u rukuh drži. Na koricah knjige stoji napis M. L. (Matija Langus) 1849.

3. U crkvi sv. Jakova u Ljubljani, na oltaru s lieva kraj prodikaonice, „Uznešenje Marijino“. Maria stoji s raširenima rukama na oblacih, koje nosi trojica angjelah. Nad njom vidi se više angjeoskih glavah. Ova slika pravljena je god. 1832.

4. U muzeumu ljubljanskom veoma dobro pogodjena podoba grofa Hohenvarta, utemeljitelja istog muzea.

5. U Fužini (Kaltenbrunn) kod Ljubljane, u kapeli liepoga dvora g. Terpinca, „Isus propet na krstu“. Put Isusova i izraz lica krasno su izradjena, krst okružuju tamni večerni oblaci, u daljini vidi se Jerusolim. Čitava slika veoma umno sastavljena.

6. U Šent-Vidu kod Ljubljane, u crkvi sv. Vida na prvom oltaru s desna kraj velikoga oltara, liepa slika prikazujuća djevicu Mariju s lierom u ruci. Ona stoji kao slavna dobitnica na pogaženoj zmiji nad svjetovnom kruglom. U toj slici vidi se jasno upliv talijanske škole; risarija pravilna, boje živahne, i čitavo prikazanje umiljato. Odozdó stoji: M. Langus pinx. 1838.

7. Na Laškom (Lack) u Krajnskoj, u crkvi uršulinskoj, slika oltarna predstavljajuća: začetje Marijino.

8. U Dobrompolju (Gutenfeld) u Krajnskoj, u župnoj crkvi, oltarna slika s Isusom na krstu i do njega Maria, Magdalena i Ivan Ev.

9. U Vaćju (Watsch) u Krajnskoj, dvie oltarne slike, predstavljajuće sv. Andriju apostola i sv. Katarinu.

10. U Preseki na Gorenskom, u župnoj crkvi, skinutje Isusa s krsta.

11. U Bolinskoj Beli u Krajnskoj, oltarna slika sv. Margarite.

12. U Velkovcu u Koruškoj, oltarna krasna slika sa sv. Mandalenom.

13. U Braslavi (Fraslau) na Štajerskom, oltarna slika s tielom Isusovim, koje leži na koljenima Marije, kraj nje stoje sv. Ivan i Magdalena.

14. Na Trsatu u Hrvatskoj, u crkvi franceškanskoj, ljubke dvie malene slike, prikazujuće Isusa i Majku božju.

15. U Zagrebu, u mojoj sbirci, slika rimskog prostaka, što ju je naš umjetnik još u Rimu slikao.

16. Seljanka od Abana.

Osim ovih slikah nalazile su se u vlastitoj radionici (Atelier) umjetnikovoj, medju ostalima još sljedeće slike:

17. Rozalka, krajnska seljanka, u narodnoj nošnji, s onim krasnim i ljubkim licem, što se tako često po krajnskih selah vidjaju.

18. Njeki Tirolac u narodnoj nošnji s puškom u ruci.

19. Angjeo, snimka iz Rafaelove slike Madonna del Foligno.

20. Mati božja i sveti Jerolim, snimka iz iste Rafaelove slike.

21. Talia, polag Rafaela, slika veoma nježna i krasna.

22. Izgubljeni sin, polag Battonia.

23. Iskrenosti slika, polag Karla Dolcia.

24. Caritas romana, polag Cignana, tako dobro snimljena, da bi se s izvornikom izuiieniti mogla.

25. Madonna, polag Karla Dolcia, onim umiljatim načinom izradjena, kojim je ovaj ljubki umjetnik raditi običavao.

26. Jo s Jupitrom, polag slike Korregia, što se čuva u Belvederu. Ovu sliku tvorio je Langus višekrat, ali ovaj snimak, što sam kod njega vidio, tako me očarà, da se u gledanju nasititi mogao nisam. Ja sam višekrat ovu krasnu izvornu sliku u Belvederu vidio,, nu nikad nebi bio mislio, da ju može tko u svima malenkostima tako dobro snimiti, kao što sam ju ovdje vidio.

27. Amor s lúkom, polag istoga Korregia.

28. Žena Rubensova, polag Rubensa; velikom vještinom snimljena.

29. Više svakojakih podobah.

30. Napokon imamo napomenuti još jednu krasnu sliku, prikazujuću „Začetje Marijino", što je načinio za markeza Gozzania iz Turina, za 200 for. u sr., o kojem umotvoru sám markez kazà: da ga u Turinu nebi dobio za toliko zlatnih dukatah.

Osim ovih slikah, načinjenih s mastima, radio je Langus, kako gore napomenuh, mnoge slike s vodenimi bojami, i na liepu. Tako je svu skoro franceškansku crkvu naresio sa svojim slikama, kao što i crkvu sv. Vida u Šent-Vidu i liepu crkvu na Šmarnoj gori.

Izvori. Moji zapisci. — Novice 1852. B. 45. 1853. B. 27. — Pjesma na njegovu hvalu. Novice 1856. B. 104.

Laurana, gl. L o v r a n i n i V r a n j a n i n.

Lazovič Aleksije Simeonov, slikar, rodio se u Bielompolju u staroj Srbiji. Živio od g. 1828—1834. u Dalmaciji, uresivši oko Kotora i po tursko-slavenskih pokrajinah mnoge pravoslavne crkve s ikonama, slikovanim na daski i na stieni. God. 1829. izobrazi u monastiru Reževiću šest ikonah, koje su već sada jako pobliedile. Godine 1831. popravi stare ikone u maloj crkvi savinskoga monastira kod Novoga grada (Castelnuovo). God. 1832. načini za crkvu u Bieloj u Boki kotorskoj sliku suda božjega, pet i pol stopah visoku. God. 1833. uresi na bizantinski način čitavo templo u monastiru Reževiću.

Izvor. Sabljar M. Rukopisne biljezke.

Lazzari, gl. V u k o v i ć - L a z a r i.

Lažanić (Lasaneo) Nikola, vajar, rodio se na Braču u Dalmaciji, živio u 16. vieku u Rimu. Godine 1581. dne 6. Kolovoza postade članom ilirskoga sbora sv. Jerolima u Rimu. God. 1583. dne 6. Studna odredi isti sbor, da se imadu po njem iz mramora načiniti kipovi sv. Jerolima za sve kuće rečenoga sbora. (Fú decretato che maestro Nicolo scultore Lasaneo dovesse fare tutti li san Girolami in pietra di Marmo che restano da farsi da già innanzi per metter nelle case, per medesimo prezzo di sette giuli

l' uno, altro alle trenta tre che dicono esser principati.) Iste god. izabrà ga sbor ilirski za svoga gvardiana i potvrdi ga u toj časti god. 1584. dne 8. Travnja. Još ove iste g. otide Lažanić iz Rima, na njegovo miesto bude izabran u mjesecu Studenom za gvardiana Nikola Ričio kožar. Kasnije neima Lažaniću traga u zapisnicih sbora ilirskoga. Ljubić tvrdi u svom slovniku, da je Lažanić živio ne samo na Braču i u Rimu, nego takodjer u Dubrovniku i u Mletcih, da je radio takodjer za rimski Vatikan, i da je umro u Rimu. Žalim, što g. Ljubić nije spomenuo, odkuda je vadio ove viesti. Koncem 16. i početkom 17. vieka biaše u Milanu na glasu vajar njeki Ivan Petar Lasaneus, nazvan takodjer Lasanius, Lasagna i Lasagni (Zani). O njemu veli Orlandi, u svom Abecedario Pittorico, da je mnogo liepih tvorovah ostavio u milanezkih crkvah sv. Stjepana, sv. Pavla, sv. Čelza, zatiem u velikoj bolnici i na piaci dei Mercanti. Nemogu tvrditi, da li je taj Lasaneus bio štogod u rodu našemu Lažaniću, prem da je moguće, da se isti naš vajar iz Rima preselio u Milan i tamo djetcu rodio.

Izvori. Libri delli Decreti della Congregatione illirica S. Hieronimi dal 8 Maggio 1541—1699. MSC. — Gliubich Simeone. Dizionario Biografico degli uomini illustri della Dalmazia. Vienna 1856 pag. 180. — Zani. Enciclopedia Metodica delle belle Arti. P. I. vol. XI. pag. 257. Abecedario Pittorico del M, R. P. Pelegrino Antonio Orlandi. Venezia 1753.

Lebić Ivan Juraj, voskar (ceroplasta), rodom iz Vildona u Štajerskoj, uresivao god. 1742. crkvu lepoglavsku u Hrvatskoj, i umro tu sljedeće godine u takom siromaštvu, da se iz njegovih zaostavših stvarih ni troškovi od 100 for., što su Pavlini za njegove ljekarije i njegovo pogrebljenje imali, namiriti mogli nisu. Nakon sebe ostavì sina Bogomila Miroslava i jednu kćer, koji su dne 4. Ožujka 1743. svo evoljno odrekli se otčinske baštine, sastojeće iz jedne škrletne suknje, jedne sablje i jednog malog ormarića, što ga je otac u Lepojglavi ostavio bio. Oko godine 1750. živio je u monastiru lepoglavskom od iste porodice njeki Anselmo Lebić, redovnik pavlinski. Po svoj prilici pravljeni su od Ivana oni mnogi kipovi iz voska, što su se negda čuvali u Lepojglavi, od kojih se onaj, što predstavlja maloga Isusa i svetu Klaru kaludjericu, čuva u narodnome muzeju.

Izvori. Benger N. Synopsis Hist. chronologica monasterii Lepoglavensis in Croatia. MSC. — Acta Claustri Lepoglavensis in Regni Archivo. Fasc. 10. Nro. 38.

Legiska Karol iz Gorice, učio je slikarstvo na mletačkoj akademiji i bio tu god. 1839. nagradjen poradi svojih risarijah. (Atti della accademia veneta a. 1839.)

Lekuš Josip, slikar 18. stoljetja, o kom se ništa drugo nezna, nego da je živio u hrvatskom primorju i god. 1747. za crkvu bribirsku načinio sliku sv. Nikole, kojega angjeli u oblacih nose. Risati nije znao, nu bojadisao je bolje.

Lengar M., bakrorezar, rodom iz Krajnske, živio u 18. stoljetju i rezao podosta dobre slike, prikazujuće: Isusa na krstu i na olivetanskoj gori, zatim Ivana Nepomuka i kraljicu nebesku, za krajnsku molitvenu knjižicu, što je kod Vincenca Ružičke u Ljubljani izišla pod naslovom: „Molitvine Bukvize, v katerih se najdejo juterne in večerne molitve k devetimu malu med ludi dane".

Izvor. Br. Erberg. Versuch eines Entwurfes zu einer Literargeschichte für Krain. MSC.

Leo sveti, graditelj i vajar, rodom iz otoka Raba. Na poziv cara Dukljanina odė zajedno sa svojim drúgom svetim Marinom oko godine 298. u Italiju, da pomogne graditi grad Rimini. Gradeći tu tri godine, povučė se Leo u pustinju kod sela Feltre, i živì tu samotno i pobožno. Poslie njekoliko godinah, čuvši za njega biskup riminski Gandencio, pozvá ga k sebi i zapopì ga, upotrebiv ga proti Arianom. Nu za mala vrati se Leo opet u pustinju i umre kao svetac. Na onome mjestu, gdje umre, sagradjen bì kasnije grad Leopolis.

Libani Benko, zlatar zadarski, živio u Zadru početkom 17. vieka i popravljao glasovitu srebrnu raku sv. Šime, što se čuva u crkvi istoga svetca. Opisao je takodjer našastje i prenašanje iste rake god. 1632.

Izvori. B Libani. Memoria della transportatione del glorioso corpo di S. Simeone Giusto. MSC. — Fondra L. Istoria della reliquia di S. Simeone. Zara 1855. p. 206. 389. — Farlati Illyr. Sacr. Tom. V. pag. 160.

Lihtenrait otac i sin, oba slikara iz Vlaške Gorice, koji su živili koncem prošastoga i početkom našega vieka. Otac je u goričkoj crkvi uresio sa slikama oba pjevališča, a sin je načinio arkangjela Rafaela, koj čuva velike ribe mladoga Tobije. Ova slika nalazi se u ježuvitskoj crkvi u Gorici. Od njega je takodjer „Snetje s krsta" na platnu, u istoj crkvi.

Izvor. Kociančić St. u Arkivu za povjestnicu jugoslavensku. Knj. III. str. 288.

Linder Franjo, slikar i bakrorezar, rodio se u Celovcu godine 1738. Prvi nauk slikarstva crpio je od njekog nepoznatog umjetnika u Ljubljani. Od ovuda otide u Mletke, a kasnije u Beč, gdje je na ondješnjoj akademiji znatno napredovao, dobivši u školi bakrorezarstva dvakrat prvu nagradu. Godine 1776. poslá ga carica Maria Terezija u Rim, da se tamo podpunoma u svojoj umjetnosti izobrazì. Četiri godinah ostá u Rimu i steče kao slikar i bakrorezar veoma dobar glas; vrativ se zatim u Beč postá činovnikom kod c. kr. akademije. Slikao je ponajviše podobe po načinu Palkovom. Medju ostalima načinio god. 1773. podobu njekog turskog poslanika, kog je kod kneza Kaunica po slučaju samo pol sata vidio, te došav kući, veoma dobro izradio. Zatim je načinio podobu nadvojvode Maksimilijana, velikog kneza kolonjskog (Köln), koju sliku poslá u Rusiju. Podobe kraljevske porodice u Napulju, cara Josipa II., te napokon podobu grofa Zinzendorfa, upravitelja trstjanskog, koju veoma hvale. U Celovcu nalazi se od njega, u pisarni konsistoria, podoba kneza biskupa i kasnijega kardinala Salma, koju je god.

1792. slikao. Sedam slikah s prizori muke Isusove ima u biskupovoj dvornoj kapeli. Za evangeličku crkvu u Beču načini krasnu oltarnu sliku razpetoga Isukrsta. Umro je god. 1809.

Izvori. Nagler. Allg. Künstler-Lexikon. Naziva ga pogriešno Lindner oder Linderer. — Herman Heinrich. Klagenfurt wie es war und ist. 1832 pag. 231. 257. — Böckh F. H. Wien's lebende Schriftsteller, Künstler und Dilettanten. Wien 1822 pag. 523. — Karinthia 1827. Nr. 13 i 1828 Nr. 36. govori takodjer o Linderu, nu ja je nemogoh dobiti.

Lipić Tereza, živuća slikarica, rodila se po slučaju u Iglavi u šipuškoj županiji, kamo je njezin otac Dr. Josip Lipić, rodom iz Krajnske, kao liečnik premieštjen bio. Njezina porodica potiče iz dalmatinskoga Kotora, gdje njezini pradjedi mletački plemići biahu. Zajedno sa svojim bratom Franjem, kasnijim slavnim liečnikom, obljubi ona već za mlada umjetnost slikarstva, nu slikala je izprva samo vodenimi bojami. Oko godine 1823. dodje s rečenim svojim bratom u rodni grad svoga otca Ljubljanu, gdje se njezin brat kao gradski liečnik 11 godinah bavio. U tom gradu dobi Tereza za svóga učitelja našeg umnog slikara Matiju Langusa, koj ju je prvi u slikanju s mastima podučavao. Neznamo, kako se dugo u Ljubljani bavila, nu godine 1833. živila je već u Mletcih, gdje je, zaštitjena od carice matere polazila akademiju umjetnostih, radeći tu polag modelah, i nastavljajući svoje nauke kod slavnog slikara Liparina. Rečene god. 1833. bile su u mletačkoj akademiji izložene četiri podobe u miniaturi, načinjene po njoj veoma pomno i nježno (diligentissime e lodevolissime miniature, veli izviestje akademičko), — a godine 1838. opet sljedeće slike: 1. Sv. Sevastian. 2. Attala, kako koprenom i vlastitom kosom veže ranu svoga ljubovnika Katasa. 3. Edipo, sjedeći na jednoj skalini u svetom lugu Eumenidah, kraj njega njegova kći Antigona. 4. Spavajući Endimion.

U Mletcih udala se Lipić, neznamo koje godine, za Dra. Köstla, koj sada u Gradcu živi i njeko djelo o ludjacima izdati namjerava, što je njegova supruga Tereza sa slikama uresila. Naša slikarica govori dobro slovenski, radila je mnogo podobah i historičkih prizorah po svojoj misli i polag inih boljih slikarah, i načinila takodjer liepu podobu svoga slavnoga brata Franje, koja je godine 1850. dne 13. Travnja u obćinskoj bolnici u Beču, u dvorani klinike, javno i svetačno lovorom ovienčana. Njezinu podobu, od nje same načinjenu, čuvao je u Ljubljani pokojni slikar Matija Langus.

Lisinski Vatroslav, skladatelj, rodio se u Zagrebu dne 8. Kolovoza 1819., umro takodjer u Zagrebu dne 31. Svibnja 1854. Njegov otac bio je rodom Slovenac iz Krajnske, a mati Hrvatica. U Zagrebu je svršio nauke gimnazialne i akademičke, a po smrti otca mu (1837) dade ga njegov polubrat podučavati u igranju klavira, tom namjerom, da, kad nebi imao drugoga sredstva za život, mogao bi poći za seoskog učitelja i organistu. Narodno preporodjenje Hrvatah, s kojim se porodi i ljubav k svemu što narod usre-

čiti i uveličiti može, pomoglo je i Lisinskomu, što je kao narodni umjetnik steko ime i slavu. Napredovavši podobro u nauku muzike, odvaži se do skora, potaknut od svoga prijatelja Adalberta Štrige, da pokusi prirodjenom svom umnostju takodjer skladati napjeve za one narodne pjesme, što biahu tada po čitavom južnom Slavenstvu obljubljene radi domoljubnog i uzhitjujućeg sadržaja. Prva pjesma, za koju je muziku složio, biaše poznata svemu narodu hrvatskomu Stoósova pjesma:

Iz Zagorja od prastara
Čeha, Leha, Meha grada.

Prvi ovaj pokus mladoga skladatelja biaše obćenitom pohvalom primljen, a od toga vremena nije više mirovati mogao, jer njegovi prijatelji proglasiše ga za narodnoga skladatelja, pa kao takav morao je skladati napjeve, te tako složi skoro zatiem liepe i milozvučne napjeve za Blažekovu pjesmu: „Dusi koji rod svoj ljube“, — za brodarsku pjesmu: „Oj talasi mili ajte“, — „Odkad dušo iz pred oka ti mi odė“, — „U ilirsko kolo mili, svratite se srodni puci“, — „Il je možno il nemožno“ itd. Medju ovimi napjevi ide svakako prvo mjesto napjevu brodarske pjesme: „Oj talasi“ radi bogatstva melodije i radi ljubkog, nježnog i čarobnog izraza zvukovah, koji se ljuljaju melankoličko po čistomu zraku, kao što se ljulja čamac s pršećimi i udarajućimi vesli po bistrom jezeru u tihoj noći.

Kad se osvjedočiše njegovi prijatelji, kolike ima prirodjenih darovah za skladanje napjevah, porodi se u njima želja, da im napiše narodnu operu. Prem da je Lisinski još onda veoma malo poznavao zakona muzike, a od instrumentacije baš ništa umio nije, to ga ipak njegov prijatelj Štriga moralno prisili, da za operni tekst „Ljubav i zlobu“ napiše muziku, koju Lisinski za kratko vrieme, na začudjenje sviuh, doista složi, samo što mu je u instrumentaciji na ruku bio stari vještak u muzici Vizner. Ova prva hrvatska opera, koja bì predstavljena od dobrovoljacah, medju kojimi biahu: mladi Stazić, sadašnji slavni pjevač njemački i madjarski, poznat pod imenom Stéger, zatiem Štriga, Vizner-Livadić i Pihler, te od gospodjah: Sidonia Rubido, rodjena grofica Erdödy, i Emilia Švabeliova, primljena bì od narodnog obćinstva takim uzhitom, da su ju po redu sedamkrat pri prekomjerno punom kazalištu predstaviti mogli.

U isto doba, kad se Lisinski bavio skladanjem svoje prve opere, sakupilo se njekoliko domoljubnih učenikah u Zagrebu, od kojih su njeki svirali na flauti, drugi igrali na gusle, opet drugi na violu i na čelo, pa i za ove morao je Lisinski skladati valcere, polke i mazurke, koje bì igrane uz njegovu pratnju na klaviru u prijateljskih privatnih koncertih, kakovih biaše tada skoro svaki dan, jer tadašnja mladež obljubila je s narodnom veličanstvenom ideom, sve što je liepo i umno. U tom mladom kolu cieniteljah umjetnosti vidjevao se često i pokojni za sve liepo oduševljeni pjesnik Stanko Vraz, za kojega Lisinski jedan osobiti štajerski valcer složi, a i

Josip Vranicani-Dobrinović, umni guslar Medunić, prirodni tenor Županić sa Štrigom, Livadićem, Pihlerom, Škuljom itd. biahu u tom kolu. A i nježne, za narodnu stvar uzhitjene gospodje dolazile bi često u ove narodne koncerte i poticale još više mlade umove na oduševljenu radnju. Za isto narodno, obće obljubljeno tada kolo hrvatsko i slavonsko, načini Lisinski u ono doba muziku, koje nas i sada još spominje na uzhitjena ona vremena, kad se kod svake prilike, bilo pri zabavi ili pri zelenom stolu, bilo pri ozbiljnom nauku i književnom poslu, ili pri nježnjoj ljubavi, uvjek i uvjek gledalo na narodni duh.

Malo zatiem otide ćutljivi i po naravi melankolički Lisinski u prijaznu okolicu zagorske Bistrice, gdje je u ono doba vriedni starac Ivan Krizmanić kao mjestni opat, svakoga gosta staro-hrvatskom gostoljubnostju primao. Lisinskog je od djetinstva bolela noga, kojom je i hramao, u to doba spopadè ga bolest i na duši. Ljubav i svakojake pečali uznemirivale su prsi njegove, te tako biaše čisti zrak zagorski i prijazno družtvo bistričko blagi melem za njega.

Medjutim skrbio se njegov prijatelj Štriga, da dobi opet novu radnju. Vidivši sjajni uspjeh prve opere, nakani on drugu operu po Lisinskom složiti dati, te umoli s toga razloga poznatoga hrvatskoga pjesnika Dra. Demetra, da mu napiše tekst. Ovaj odabrà historički predmet iz najsjajnije dobe hrvatske povjestnice, kad su naime Hrvati, izza sedmogodišnjeg rata proti Frankom, svoju narodnu slobodu stekli, te napisà zanimivi tekst za novu operu pod imenom „Porin".

Pošto se Lisinski vrati iz Bistrice, nagovori ga Štriga, neka se lati pisanja nove opere, nu Lisinski, znajuć koliko mu još fali do vještine dobroga skladatelja, obeća, da će napisati zahtjevanu operu, ako ga tkogod pošalje u Prag na tamošnji konservatorium, da izuči sistematički težki nauk muzike. Štriga mu prihvati rieč, te izradi kasnije kod tadašnjih domoljubah, da su se obvezali plaćati na godinu 600 for. za uzdržanje Lisinskoga u Pragu.

Nu još prije nego što Lisinski krenù novim svojim putem, upotrebi Štriga dobru sgodu, kad se Stazić iz Beča u Zagreb vrati, te poduzme š njim i s onimi svojimi mladimi prijatelji, koje gore spomenuh, put po većoj strani hrvatskih i srbskih zemaljah, s namjerom, da će davati narodne koncerte. Da tiem putem Lisinski nije zalutati mogao, razabrati će svaki. Na tom putu, kojega ovo malo kolo dobrovoljacah muzikalnih g. 1847. poduzme, primljeni su od našega naroda izvanrednim uzhitom i oduševljenjem, a vrativši se u Zagreb, dovršili su svoje umjetno poduzetje s opetovanim predstavljenjem opere „Ljubav i zloba".

U jesen god. 1847. odè Lisinski u Pragu i dobi tu za učitelja Kittla, upravitelja konservatorija, i Piča, predstojnika škole organistah. Ovdje napredovà Lisinski u nauku muzikalnoga skladanja tako dobro, da su njegove skladbe često u javnih i privatnih koncertih igrane bile, dapače jedna je u istom konservatoriju javno predstavljena. Prem da se Lisinski, radi pro-

Franjo Kavčić

slikar.

miene podnebja i česte bolesti, u vrieme svoga nauka višekrat kući navratiti morao, to je ipak g. 1850. svoje nauke u Pragu sretno dovršio i liepo svjedočanstvo svojih učiteljah kući donio.

U Pragi napisao je, medju' ostalimi skladbami, znamenitu operu Porin, o kojoj biaše rieč. Instrumentacija ove opere je sva od njega, samo ima po gdjekojih bilježakah od upravitelja Kittela. Ovo je najveće djelo Lisinskoga, budući da opera pet činah imade. Koji su imali priliku razmatrati partituru iste opere, slažu se u tom, da je uprav izvrstna glasbena radnja, te da je u svakom smislu od ogromno veće vriednosti, nego li njegova prva opera „Ljubav i zloba".

Ja nemogu na ino, nego da stavim ovamo sud moga vriedna prijatelja Dra. Demetra, koj slušav u privatnom krugu igru i napjeve čitave opere, meni o njoj sljedeće pisà:

„Čuvši i znajući, da su najglasovitiji pražki glasbenici, a medju njima i upravitelj pražkoga konservatorija, g. Kittl, još onda, kad je Lisinski, baveći se muzikalnom naukom, prebivao u Pragu, njegovu muzikalnu sposobnost visoko štovali i da su tri njegovih pjesamah jednoglasno primljene bile u muzikalni album, posvećeni Njegovim Vel. našemu caru i carici, s toga sam nestrpljivo želio, da se mogu kako desit prilike, da na vlastito uho čujem štogod iz njegove opere P o r i n."

„Nisam sumnjao poslie takovih i tolikih svjedočanstvah, da će to djelo, što se muzikalne tehnike tiče, biti u istinu izvrstno, no htjeo sam da se osvjedočim, jel' i u narodnom slavenskom duhu shvatjeno, da li ima poetičkog uzleta, i jel' kompozitor podpunoma dokučio namjere pjesnika, koj je svojim tekstom temelj stavio njegovom djelu."

„Ti znaš, da sam ja vazda više držao do duha, nego li do forme, i da se s toga uzroka kojput neslažem sa sudom ni najglasovitijih muzikalnih vještakah, jer je njim muzikalna forma većinom s v e, i kada nadju, da je koje djelo po pravilih njihove umjetnosti strogo pisano i k tomu ih zateče kojom neobičnom, vješto izvedenom kombinacijom muzikalnom ili imposantnom instrumentacijom, odmah su pripravni proglasit ga umotvorom, neglejajući na to: da li u njem tinje ona božanstvena iskra, bez koje i najpravilnije djelo nije nego mrtvo truplo liepa oblika, koje može zanimat samo anatome."

„Kojemu djelu manjka ta iskra, koje neodgovara namjeram pjesnika, na tekstu od kojega se osniva, koje nije kadro i nemuzikalnoga slušaoca uzplamtit, uzhitit, prenieti ga posredstvom razgrijane fantazije u vrhzemne krugove i opojit ga rajskom razkoši, takvo djelo bilo baš i uzor muzikalne školastike, koja, budući djelo ljudskog umovanja i tako nemože biti neoborivo, nije nikad imalo mog odobrenja, što više, vazda sam mu predstavljao baš i djela s očevidnimi muzikalnimi nedostatci, da malnami, ako su samo disala poezijom, ako je iz njih sjevao samo onaj božanstveni plamen, koj je jedini kadar ogrijati srce slušaoca i učiniti, da mu se duh na časove otrese tjelesnih sponah, koje ga vuku u prah prostote i živinstva."

„Budući dakle da tako mislim o izvrstnosti muzikalnih djelah, naravna je stvar, da nisam mogao imat podpunoga povjerenja u izreku imenovanih vještakah i to tim manje, što su obadvojica inoplemenici, koji neumiju ni našega jezika a kamo li da bi bili u stanju dohitit osobinu našega narodnoga duha! Premda mi je dakle veoma laskalo toli pohvalno mnienje, što su ga dali o jednom hrvatskom djelu, ipak držao sam za potrebno, da se sám osvjedočim o njegovoj unutarnjoj vriednosti.“

„Uslied rečenoga suvišno bi bilo hotieti, da Ti opišem, kakva ćut zavlada sa mnom, kad je došlo vrieme, da se moja želja izpuni, i možeš si sám misliti, kolikom sam pazljivostju sprovodio svaki muzikalni izraz, svaki okret, da svaki pojedini zvuk, kad se dobrom sgodom napokon desih toli željno očekivane prilike, čuti onu komposiciju, o poetičnoj vriednosti koje osiećah se tim vlastnijim izreći svoj sud, što joj moje vlastito misli za temelj služe, budući da sam ja sastavitelj njenoga teksta, uslied čega mi mora biti duh i poetična težnja istoga bolje poznata, nego li ma ikomu drugomu.“

„G. Štriga i njegova gospoja supruga, takodjer vrstna pjevačica u družtvu još njekoličine pjevanju vještih dobrovoljacah, izvedoše više pojedinih arijah, povećih recitativah, asamblah i sborovah uz propratu fortepiana, izmedju kojih nije bilo baš nijednoga komada, koj nebi bio električno i porazno djelovao na svekolike slušaoce. Svi smo bili ganuti, svi uzhitjeni.“

„Ako se muzikalni vještaci, kao što gore napomenuh, nisu mogli dosta načudit pravilnosti i vrstnosti tehničkog izvedenja ove kompozicije, to moram iskrenom radostju s druge strane priznati opet ja, da su i moja za cielo ne malena zahtjevanja ne samo podpunoma zadovoljena, već i nadkriljena bila.“

„Potanka karakteristika, narodan, uprav slavenski izraz i divan poetični uzlet, sve to našo sam u tolikoj mjeri, da se uprav ponosim, što mi je sreća pala u dio, da sam mojimi stihovi dao povoda tolikomu umotvoru!“

„Da Ti je bilo čuti sbor divljačnih, obiestnih Frankah, što Ti se ori, rek bi, kao da se gore ruše, a kolika žudnja, koliko čeznutje leži u tužećih zvukovih Hrvatah za slobodom, kolika strahovita sila krije se opet u provalah njihovih pretnjah, njihove osvete proti svojim mučiteljem! Što da ti kažem o veličanstvenoj Porinovoj ariji: „O sladka slobodo!“ ili o arijah: „Irmengarde i Zorke...“ to se opisat nemože, to se mora čuti! A sve Ti se čini tako poznato, kao da si te čarobne glasove čuo već u koljevci ili prohadjajući se po hrvatskih gorah... no tu je samo sve ljepše, sve uznositije, sve potencirano, sve očištjeno, njekim nedokučivim vilinskim čarom odjeveno, kojemu nemože Ti srce odoljet. To je prava glasba, glasba hrvatska, glasba slavenska!“

„Ako je ova muzika na nas učinila tolik utisak već uz pratnju jednostručnoga fortepiana, bez svake pripomoći teatralne zasjene, kako bi morala stopram djelovati, da se izvede u kazalištu sudjelovanjem velikog orkestra,

mnogoglasnih sborovah, čarobne mimične predstave, velikoliepnosti dekoracijah, slikovnosti naših narodnih odjećah i pozorištne razsviete, to bi morao biti neopisiv utisak, i kolikom silom bi morao djelovat na živahnu razmnivu slavenskih slušateljah.“

S ovim svojim umotvorom vrati se dakle Lisinski u svoju domovinu, ali što nadje tu? Sve okolnosti promienjene, sve ljude kao preporodjene. Tu nebiaše ni traga više uzhitu i oduševljenju za narodne stvari, kamo li za narodnog umjetnika. On bi bio s nehajstva narodnog od gladi umro, da nije u svom zdvojenju primio neznatnu službicu kod sudbenog ureda, te tako postà iz oduševljenog umjetnika, suhoparan, polumrtav činovnik. Pogaženim duhom životario je još njeko vrieme, dok napokon svladan od duševne i tjelovne bolesti, nepadne u groznicu, a zatiem u vodenu bolest, koja ga dne 31. Svibnja 1854 s bezradostnim životom oprosti, u 34. godini svoje dobe. Tielo njegovo počiva na groblju sv. Roka nad Zagrebom, gdje mu takodjer roditelji i bratja leže. Kod sprovoda njegova pjevala su četiri njegova prijatelja žalostni četverospiev, što ga je sám za života napisao, sluteći skorašnu svoju smrt.

Od trih željah, kojih je za života imao, nije se nijedna izpunila, i zabadava je čestoputih pred svojimi prijatelji govorio, kako bi sretan bio: 1. „da može svoju majku uvjek kod sebe imati i uzdržavati ju. 2. Da može djevojku, koju ljubi, za ženu uzeti, i 3. da može viditi predstavljanje opere Porin.“

Po njegovoj smrti steče njegova skladba veliku pohvalu i pobjedu nad mnogimi drugimi u Pragu, dočim prilikom onom, kad su češki domoljubi imali izabirati najbolje napjeve čeških pjesamah za album „Perly české“, što su ga Nj. Veličanstvam posvetili, izabraše, kao najbolje medju svimi poslanimi skladbami, dva napjeva Lisinskoga, što ih je ovaj, još u Pragu baveći se, za Hankove pjesme „Růže“ i „Pohřeb skřivánka“ složio bio, premda za isti album samo tri napjevi opredieljeni biahu.

Osim gorespomenutih skladbah ostavi Lisinski nakon sebe još sljedeće:

I. U kamenotisku.

1. Piesan slovačka, za uspomenu na Bistricu u Hrvatskoj po Dru. Gustavu Zechenteru, a u muziku stavljena po Vatroslavu Lisinskom. Br. 1.

2. Pet čeških pjesamah s prevodom hrvatskim i jedna hrvatska od I. K. u muziku stavljena za jedan glas uz pratnju klavira. U Pragu kod Jar. Pospišila. 1851.

3. Mazur složen i preuzvišenoj gospoji grofici Sofii Jellačićevoj posvetjen. U Zagrebu. Kamenotiskom J. Platzera et Comp.

4. Ljubice, četvorka iz čeških narodnih napjevah. U Beču kod A. O. Witzendorfa.

II. U rukopisu.

1. Ouvertura jugoslavenska, posvetjena dobrovoljkinjam narodnih kazalištnih predstavljanjah. U Zagrebu $18^{49}/_{50}$.
2. Ouvertura Bellona, za veliki orkestar.
3. Četvero drugih ouverturah.
4. Jeka ilirskih napjevah.
5. „Der Abend.“ Tongemälde für Orchester. Igrano u Pragu 7. Kolovoza 1850 u gradskom kazalištu, pod upravom upravitelja konservatoria J. Fr. Kittela.
6. Više napjevah za hrvatske pjesme od Bogovića, Kukuljevića, Preradovića, Rakovca, Trnskoga i Vraza.

Izvor. Perly české. V Praze 1855. — Moji zapisci.

Ljublančan Petar, rodom iz Ljubljane, graditelj 15. vieka, sagradio oko godine 1492. zajedno s graditeljem Matijem Pulaninom, krasnu i veliku crkvu B. D. Marije, na jednom brdu nedaleko od sela Cepića u Istri. Ova crkva, koja spada medju najljepše i najveće u biskupiji novogradskoj (Città nuova), razdieljena je na tri broda. Od njih je svaki urešen sa četiri stupa, na kojih su izvajane svakojake slike od zvjeradi, a na glavicah vide se različiti arabeski. Crkva je duga 76 stopa a široka 34 Iznad velikih vratah izrezana je godina 1460, kad se valjda crkva zidati počela, a odozdó, prama sjeveru, godina 1492. U visini ima na jednoj kamenitoj ploči sljedeći napis: *„1492. Die X Novembris Opus Magistri Petri de Lubiana, et Magistri Mathei de Pola.“* Čitava crkva sagradjena je veoma ukusno. Iz vana i iz nutra ima prijazno lice, visina joj je primjerna veličini, a zvonik k cielome zdanju prikladan. Po svjedočanstvu biskupa Tommasina sagradjena je ova crkva po svoj prilici na obćinske troškove, s toga, što je njezina oltarna ikona B. D. Marie za čudotvornu proglašena bila, te je narod oda sviuh stranah onamo vrvio.

Izvor. L' Archeografo Triestino. T. IV. p. 283.

Ljubović Juraj i Teodor, dva brata, biahu staroslavenski tiskari i pomoćnici slavnoga Božidara Vukovića. O Jurju znademo samo toliko, da se je početkom 16. vieka bavio knjigopečatnjom i da je baš onda, kad je Božidarov „Službenik“ pečatao, dne 2. Ožujka 1527. umro. U svojoj bolesti oprosi svoga brata, valjda mladjega, Jéromonaha Teodora, da nastavi poduzeti posao, i tako bi još tečajem rečene godine nastojanjem Teodorovim isti Službenik svršen. Teodor postadè od toga vremena takodjer revni pomoćnik Božidarov. God. 1529. pratio ga je u Goraždje, u Hercegovinu, i tiskao tamo na Božidarove troškove iste god. 1529. „Psaltir“, a god. 1531. „Molitvenik“ ili „Trebnik“. Jeda li je Teodor oko godine 1536. Božidara u Mletke natrag pratio, ili je u Hercegovini ostao, neznamo. Nu po svoj prilici bavio se oko godine 1544. opet u Mletcih, odkuda su ga valjda u taj

grad radi nabavljenja tiskarne i tiskarah od mileševačkog igumana poslani Jeromonasi Mardario, Nikanor i Sava sa sobom u Mileševo poveli, gdje je u družtvu s Mardariom metnuo u red iz Mletakah donešenu tiskarsku spravu i godine 1544. tiskao: „Psaltir“ sa „Sinazarom“ dnevnim i postnim, zatiem „Tropar“ i „Časoslov“.

Lohn Kassian, vajar, živio u monastiru franceškanskom u Karlovcu i umro tu dne 13. Travnja 1758 star 58 godinah.

Izvor. Regestum omnium Patrum et Fratrum Provinciae S. Crucis Croatiae et Carnioliae in pace quiescentium. MSC.

Lerencin, slikar, živio početkom 18. vieka u Zadru. Godine 1709. spominje se višekrat u računih monastira dominikanskog, u kojih stoji zabilježeno, da je popravljao vratca crkvenih orguljah, i uresivao iste orgulje sa slikama.

Lornja Antun Mario, spada medju najučenije muževe i najvještije vojničke i vodene graditelje 18. stoljetja. Rodio se u Kninu u Dalmaciji oko godine 1736. od siromašnih ali uglednih roditeljah. Otac njegov biaše rodom iz Hrvatske, služio je u mletačkoj vojsci kao častnik kod pješakah, i dobio radi svojih zaslugah od mletačke vlade njeke zemlje oko Knina, od kojih je pod svoju starost mirno živio, nastojeći pomnjivo oko odhranjivanja svoga sina. Lornja posveti se već u mladosti osobitom ljubavju naukom. Njekom prilikom, kad je posjetio Knin vrhovni providitelj Dalmacije Grimani, pokazà mladi Lornja svoju ljubav k vojničkomu graditeljstvu pred ovim vrhovnim poglavarom svoje domovine, kojemu mladić sa svojom otvorenom glavom i živahnostju tako omili, da ga je odmah sa sobom poveo u Zadar, te od ovuda poslao u Mletke na odgojenje i podpuno izobraženje. U Mletcih, a zatiem u Padovi i Veroni, napredovà pod učitelji svojimi Colombom i Poleniom takim uspjehom, da je, stupivši u vojnički stališ, već god. 1765. postao kapetanom i učiteljem matematike na zavodu vojničkom u Veroni. Godine 1771. imenovan je podpukovnikom i dobì naslov vojničkoga graditelja. Malo zatiem bude uzvišen na čast pukovnika ingjinerskog i brigadira slobodne obćine mletačke, a zajedno postane upraviteljem gorespomenutoga zavoda u Veroni. Kao graditelj i hidraulik veoma na glasu uredjivao je osobno i pismeno njeke rieke u mletačkoj državi, u Lombardiji i Toskani, izdavajući ujedno tiskom umna djela graditeljska, matematička i fizička, kroz koja je neumrlu slavu steko. Dopisivao je s najučenijimi muževi svoga vremena, od kojih dopisah čuvaju se u knjižnici veronezkoj pisma kralja pruskoga Friderika velikoga, Lagrangea, Laplacea, d'Alemberta itd. Nu najljepši spomenik stavi sám sebi i svojemu imenu s družtvom nazvanim „*Società dei Quaranta*“, koje neumornim nastojanjem utemelji i kojega biaše uviek s nova izabrani predsjednik, dok je godj živio. Družtvo ovo držalo se u ono doba za najučenije i najmarljivije družtvo u čitavoj Italiji. Njegovi uredni članovi biahu medju ostalimi: Du-

brovčanin Bošković, de Cesaris, Cigna, Fontana, Fossombroni, Lagrange, Marcagni, Oriani, Scarpa, Spallanzani, Stratico (Dalmatinac), Toaldo i Volta; a počastni članovi: Bonnet, Buffon, Franklin, Lalande, Laplace, Lavoisier, Pallas itd.

Godine 1777. bio je Lornja od kraljice portugalske pozvan, da uredi rieku Tago od Tamosa do Lisabona, ali nehtjedė ostaviti Italiju radi osobne koristi. Iste godine imenovan je po zapovjedi pruskoga kralja članom učene akademije u Berlinu, i odmah zatiem carske akademije u Petrogradu. Već odprije biaše urešen naslovi kavaliera sv. Mavre i Lazara i sv. Marka mletačkog. Poznat skoro u čitavoj Europi, živio je Lornja neprestano radeći i zabavljajući se raznimi znanostmi i umjetnostmi, medju kojimi biaše i slikarstvo. Imajući sám liepu sbirku slikah, predloži svome družtvu, da razpiše nagradu za najbolju sliku tvorenu voskom puničkim, za koju nagradu dao je družtvu novacah. Budući da nije naznačio predmet slike, to je isto družtvo odlučilo za prvu nagradu podobu svoga predsjednika. Pisao je takodjer o tom: Na koj način imadu se slike praviti s mastima, tako, da se s vremenom nepokvare (del dipingere a olio in modo che i dipinti sien salvi dalle offese degli anni). Zatiem: O načinu slikanja s voskom puničkim (cera punica), koja umjetnost biaše sasvim izgubljena.

Živio je u prijateljstvu s mnogimi učenimi muževi, medju ostalimi i sa svojimi zemljaci pukovnikom Mihaljem Nakićem, podpukovnikom Sinobadom i porodicom Petković. Šestdeset godinah star umre napokon godine 1796. mjeseca Lipnja u Veroni, oplakivan od svih, koji ga lično ili po njegovih umotvorih i pismih poznavahu. U znak velikoga štovanja stavila je veronezka akademija za poljodjelstvo, umjetnost i trgovinu, njegov mramorni grudnik u akademičkoj dvorani. U svojoj oporuci ostavi Lornja družtvu „dei Quaranta" svoje rukopise, knjige i znatnu glavnicu za plaćanje družtvenoga tajnika i za izdavanje njekoliko svezakah časopisa.

Veliku stranu imutka ostavi bolnici sv. Jakova i Lazara, zatiem godišnjih tri sto dukatah zavodu milosrdnosti, drugih dvanaest stotinah za miraz siromašnim djevojkam, a godišnjih 24 dukatah za nagradu mladih slikarah. Istu svoju bogatu knjižnicu ostavi na obćenitu porabu gradu Veroni, kao onome mjestu, kome je najviše zahvalnosti dužan bio. Od njegovih graditeljskih i matematičkih djelah znamenitija su sljedeća: 1. La proposta d'una nuova Squadra di proporzione. 2. Opuscula tria ad res mathematicas pertinentia (Verona 1761). 3. De quibusdam maximis et minimis (1766). 4. Opuscula mathematica et physica (1770). 5. Specimen de seriebus convergentibus (1775). 6. Exercitatio analitica de casu irreductibili tertii gradus et seriebus infinitis (1776). 7. Discorso intorno al riparare dalle inondazioni dell' Adige la città di Verona. 8. Memorie intorno all' aque correnti. (Verona 1777). Djelo posvetjeno Lagrangeu. 9. Tentativo fisico-mecanico sulla resistenza de' muri contro la spinta de' terreni (Negli Atti de' Fisiocritici di Siena T. II.). Od ovih i ostalih fisičkih njegovih

djelah prevedena su njeka na jezik francezki, nu sva su bila primljena velikom pohvalom.

Izvori. Appendini, Memorie spettanti ad alcuni uomini illustri di Cattaro. Ragusa 1811 pag. 61. — N. Tommaseo Studii critici P. II. pag. 187. — Gazzetta di Zara 1843. N. 69. 84. 85. — Abb. Fortis u svom putovanju u Veju i Bertonlli. — Zusätze zu den neuesten Nachrichten von Italien von Volkmann. B. II. pag. 705. — Gliubich Dizionario biografico. Vienna 1856. pag. 181.

Lošjanin Andria, graditelj, rodom iz Lošja u Krajnskoj, živio u 15. vieku. Njegova uspomena sačuvana je u jednom napisu, što se nalazi urezan na starinskoj crkvici sela Ponikva, u kneževini goričkoj, koj ovako glasi: „Maister Andre von Laas 1408."

Lovranin Franjo (Laurana), lievar i medorezar 15. stoljetja, biaše po svoj prilici rodom iz Lovrane u Istri ili iz Vrane u Dalmaciji. Od njegovih djelah poznate su dvie medajle. Jedna od Ludovika XI. kralja francezkoga. Na njoj se vidi s jedne strane grudnik rečenoga kralja s prostim šeširom na glavi, s napisom na okolo: DIVVS LODOVICVS REX FRANCORVM. S druge strane sjedi njeka žena, valjda Minerva, u rimskoj odjeći, s odkritom glavom, u lievoj ruci držeći kitu lovora a u desnoj žezlo. Kraj njezinih noguh leži šlem. Na okolo stoji napis: CONCORDIA AVGVSTA. A odozdó: FRANCISCVS LAVRANA FECIT. Snimak ove medajle nalazi se u Koehlerovom djelu o medajlama. Druga medajla iste veličine načinjena je od Lovranina na čast Franje Liliis-Cruce, s grudnici muža i žene. S jedne strane stoji napis: † DIVI HEROES (sic) FRANCIS. LILIIS. CRVCE. ILLVSTRIS. INCEDVNT IVGITER PARANTES AD SVPEROS ITER. S druge strane: PAX AVGVSTI. Odozdó: FRANCISCVS LAVRANA FECIT. 1463. Jedan snimak ove medajle nalazi se u zbirci Korrerovoj u mletačkom gradskom muzeu.

Izvor. Köhler J. David. Münzbelustigungen. Nürnberg 1734. T. 6. pag. 161.

Lovranin Lucijan, gl. V r a n j a n i n L u c i j a n.

Lovrinčić Blaž, graditelj zadarski, gradio od godine 1778. do 1781. zvonik crkve sv. Dominika u Zadru, i primio, kako njegove namire svjedoče, za svoje djelo 9 cekinah i 453 lirah.

M.

Maceti Antun, graditelj i gradjan zagrebački, živio početkom 17. vieka u Zagrebu i popravljao god. 1646. crkvu sv. Marka, načinivši novi svod nad velikim oltarom, izza kako je stari prilikom vatre porušen. Iz jednoga hrvatskoga pisma, što ga je svojom rukom rečene godine gradskomu popoglavarstvu pisao, razabrasmo, da je za popravak iste crkve dobio 210 rajnskih forintih, četiri vozah siena i stotinu dasakah.

Maček Gregur, graditelj krajnski, pomagao oko godine 1700. graditi stolnu crkvu ljubljansku s graditeljem Samerlom iz Ljubljane, s Franjom Bombasiom iz Mletakah i Franjom Ferratom iz Milana.

Madrian N., slikar, rodio se oko god. 1820. u Gorici, a učio se u Trstu od svoga zemljaka Josipa Tominca, kod kojega je veoma napredovao. Otišavši poslie u Mletke, načinio je tu mnogo slikah, osobito krasnih podobah, nu ovdje je poludio, žalibože u cvietu svoje mladosti, njekom prilikom, kad je išo od izpovjedi.

Maina J. (Jačim), bakrorezar, rodio se koncem 18. vieka, a živio još i radio god. 1814. O njegovom životu malo mi je poznato, jedino iz podpisah njegovih bakrorezah vidi se, da je bio rodom iz Dalmacije, nu nezna se pravo iz kojega mjesta. Oko g. 1804 živio je u Beču, kasnije g. 1809. i 1814. u Mletcih. Zani i Moschini kažu, da je radio od g. 1795. do 1814.

Od njegovih bakrorezah poznati su sljedeći:

1. Maria s djetetom, obkoljena od sedam angjeoskih glavah. Ova slika rezana i punktirana je polag slike G. C. Proccacina velikom pomnjom. Izraz lica majčina i djetetova pokazuje veliku milinu i mudrost. Risarija je dobra, jedino bi se umjetniku predbaciti moglo, da je djete odviš krupnih noguh. Slika je posvetjena od L. Origonia vojvodkinji Mariji Beatrici od Este, s napisom: „A. S. A. R. La Serenissima Maria Beatrice Principessa d'Este, Archiduchessa d' Austria, Duchessa di Brisgovia, e di Ortenavia etc. etc. Dall umilissimo, Devotissimo et Obligatissimo Servitore Luigi de Origoni D. D. D.“ Odozdó s lieva: „D' apres l'original de G. C. Proccacino.“ S desna: „Gravè a Vienne par J. Maina Dalmate 1804.“ (Jedan iztisak ovoga bakroreza na čitavom listu nalazi se u mojoj zbirci.)

2. Njeka okolica s razvalinom, malena slika, ima odozdó napis: „J. Maina del. et sc.“ (u mojoj zbirci).

3. Grobna ploča Antuna Donata, što se nalazi iz kamena izsječena od Antuna Bosa u crkvi sv. Šimuna u Mletcih. Predstavlja majku Donatovu u naravnoj veličini, kako krunom vienča žaru napunjenu pepelom pokojnikovim. Na žari izrezan je grudnik njezinoga sina. Ovaj bakrorez nalazi se u knjizi: „Elogio di Antonio Dona tra Filareti Filipono, scritto da Ab. Meneghelli. Venezia Typ. Picotti 1809 in 8vo.

4. Grudnik Virgilia Marona, s podpisom: „Gíac. Maina.“

5. Podoba Matie Bevilakve, s podpisom: „Mathieu Bevilaqua. — D. par J. Monsorno, gravé par J. Maina.“ (U mojoj zbirci.)

6. Devet slikah Rafaelovih loggiah, s vidikom njekih sobah vatikanskih. U djelu: „Museo vaticano. Alla Santità di Papa Pio VII. N. I. II.“ zabilježene su ove slike pod sljedećimi naslovi: 1. I Pilastri delle Logge e le 8 stanze nel vaticano. — 2. Il miracolo di Bolsena. — 3. La scuola di Atene. — 4. La disputa del Sacramento. — 5. S. Pietro in car-

cere. — 6. L' incendio del Borgo. — 7. Eliodoro cacciato del Tempio. — 8. Apparizione de' SS. Pietro et Paolo a Attila. — 9. Il Parnasso. Veoma liepo izradjene slike. Podpis: „Raphael pinxit. H Maina Venetiis e B. Pinelli Rom. sc. 1814." Na čitavom podugačkom listu.

Major Ivan Juraj, rodio se koncem 17. vieka na slovenskoj granici Furlanske. Kao putnik dodjè slučajno u Česku, gdje se u Jičínu nastani i kao slikar na toliko se proglasi, da su ga uzporedjivali s istim Petrom Ivanom Brandelom, slavnim tadašnjim českim slikarom. Iz žalosti, što mu je njegov najbolji učenik Ignac Raab otišo medju Ježuvite, umro je godine 1744. Od njegovih djelah, koja su po Českoj simo tamo razpršena, najpoznatija je slika sv. Ivana Nepomuka, što je za župnu crkvu u Brandeisu načinio.

Izvori. Šaller. Topographie von Böhmen, Königrätzer Kreis pag. 213. — Neue Bibliothek der schönen Wissenschaften und Künste. B. 20. St. 1. S. 150.

Makario Crnogorac, prvi jugoslavenski tiskar, koj počè slavenske knjige ćirilskimi pismeni tiskati na Cetinju u Crnojgori. Rodio se oko polovine 15 vieka u Crnojgori. Odè za mlada u kaludjere i postadè jeromonahom, ili kako se sám pisà „svjašćenoinokom" u monastiru cetinjskom. Tada još novu umjetnost tiskarstva nauči valjda od njekojega putujućega kaludjera, jer je poznato, da su se redovnici i kaludjeri u ono doba ne samo slikotvornimi umjetnostmi, nego istom knjigopečatnjom bavili. Znamo, da su mnogi ista pismena sami lievali i rezali, što je valjda i Makario činio, ako nije dobio možebiti već rezana pismena iz Mletakah od knjigotiskara Andrije Torezana, koj je u isto doba počeo u Mletcih tiskati ćirilske knjige. Njegova krasna pismena najsličnija su barem Makarijevim pismenam.

Makarijev podupiratelj biaše sám gospodar crnogorski Jure Crnojević, koj god. 1485. cetinjski monastir sagradi. Njegovim poveljenjem počè Makario godine 1493. na Cetinju tiskati „Oktoih" ili „Osmoglasnik", svoje prvo djelo, svršiv ga god. 1494. Knjiga ova tiskana je na čitavom listu, te ima 270 stranah. Sljedeće godine 1495. svrši na istom Cetinju „Psaltir" u 4ini sa 348 listovah (696 str.). Njeki spisatelji misle, da je tu još pečatao i „Molitvenik" ili „Enchologion", koj je u isto vrieme tiskan i u pismenih posve sličan Makarijevim knjigam.

Pošto je Makario ove knjige na Cetinju svršio, nezna se gdje je živio i jeda li je štogod pečatao. Stopram izza sedamnaest godinah znamo da je opet, po nalogu i o trošku Joana Basarabe, velikoga vojevode ugrovlaškoga, tiskao jedno Evangjelie, posve novimi i liepimi pismeni, na čitavom listu, sa 288 stranah, koju knjigu svrši god. 1512. Gdje je ova knjiga tiskana, nezna se upravo, nu tekst ovoga Evangjelia služio je kasnije svim sljedećim izdanjam staroslavenskih Evangjeliah. Neima sumnje, da je Makario osim spomenutih 4 knjigah, još više njih tiskao, nu žalibože iztisci ovieh ili su s vremenom propali ili su pako pojedince po gdjekojih monastirih i zatvorenih knjižnicah sakriveni.

Malić Ferdinand, historički slikar, rodjen u slovenskoj Štajerskoj, živi sad na svom dobru Willkommhof blizu Maribora u Štajerskoj, izza kako se vratio iz Pariza, gdje se bavio preko deset mjesecih, učeći se tamo tehniku slikovanja od Cognya. Na parižkoj izložbi svega svieta biaše izložena i pohvaljena njegova slika „Nahod" (Findling). U svojoj domovini načini liepu oltarnu sliku sv. Marie za župnu crkvu sela svete Margarete na Pesnici, a njeke druge slike za svoje prijatelje i poznance. U bečkoj izložbi družtva umjetnosti' biaše godine 1859. izložena njegova slika „Povratka seoske mladeži iz izpita" vrlo dobro izumljena, nu bojama nješto manirirana.

Mančun Petar, (nazvan Mancion), bakro- i medorezar, rodio se u Dubrovniku dne 14. Travnja godine 1803. Otac mu Ivan biaše mornar i pravi Dubrovčanin, a mati Anna Rosa Pirri rodom iz Civita-Vecchie, grada rimskoga. God. 1806. prilikom onom, kada su Crnogorci obsjedali Dubrovnik i sva predgradja razorili, pobježe jedva mati Mančunova iz predgradja Pile s golim djetetom u zatvoreni grad, dočim joj se muž desio već više vremena na moru. Vrativ se mati izza odlazka Crnogoracah u predgradje Pile, nadje svoju kuću razorenu i sav svoj imutak razgrabljen. U tom žalostnom položaju dobi od mora još tužniju viest, da joj je suprug na dalekom moru od algirskih gusarah zarobljen i u Algir odveden, tè s toga morade se ona podati sasvim milosti rodjakah svoga muža. Godine 1811. umre njezin otac u Civitavecchiju, na što udovica babica pozove svoju kćer u Rim, kamo se je od njekog vremena preselila bila Uslied ovoga poziva dodje mladi Petar sa svojom majkom u veličanstveni Rim, s kojim se sve do sada oprostio nije. God. 1815. bude primljen u papinski zavod sv. Mihajla, gdjeno se posveti nauku risanja figurah, a zatiem rezanja na bakru i medu. Godine 1816. dobi mu mati izza četrnaest godinah pismo od izgubljenoga otca, koj joj javi, da se jedva izbavio robstva i da se sad nalazi u Gibraltaru kod svoga brata Mihajla, pozivajući ju zajedno sa sinom da dodje do njega. Mati i sin ostave odmah Rim i pohrle u naručje muža i otca, koj biaše van sebe od radosti s natrag vidjenja. Nakon kratkoga vremena odluči on oprostiti i razdieliti se s bratom svojim, te otići sa ženom i sinom u Rim, da mu ondje sin nastavi nauke u umjetnosti, u kojoj je odmah s prvine mnogo napredovao. Ali na putu stigne otca u Gjenovi ljuta bolest, te on umre tu godine 1818. i ostavi prežalostnu udovu i sirotu. Vrativši se nakon dvie godine u Rim, bude mladi Petar, po milosti predsjednika gorespomenutoga zavoda Marka Antuna de Marchesi Olgiati, opet u isti zavod bezplatno primljen, gdje je tolikim uspjehom napredovao u rezanju na bakru, da je već izza kratkoga vremena god. 1823. drugu svoju veoma vješto izradjenu sliku „Mater Amabilis", polag Sassoferrata u bakru rezanu, mogo posvetiti grofici Nogarola, supruzi grofa Apponya poslanika austrijanskog, o kojoj slici izrazio se sám sveti otac papa veoma pohvalno njekom prilikom, kad je posjetio zavod sv. Mihajla. Istu sliku s nova ra-

djenu posveti on narodu dalmatinskomu a ponapóse svomu rodnomu gradu Dubrovniku.

Svršivši godine 1824. svoje nauke velikom pohvalom i liepimi svjedočanstvi svoga poglavarstva, nije propustio polaziti često radionicu svoga učitelja kavaliera Marchettia, koj ga ljubljaše kano svoga sina. Sljedeće godine 1825. počastjen bì od iste papinske vlade, dočim je dobio nalog, da za nju ureže u bakru jednu sliku načinjenu mastima od kavaliera D' Arsina. Zatiem dobì neprekidnog posla u papinsko-komorskoj kalkografiji u Rimu, za izdavatelje galerije florentinske i za mnoge privatne osobe, budući da su se njegove radnje od svih stranah tražile i pohvaljivale.

Medju njegove najbolje radnje spadaju: SS. Cecilia i Valerian, polag Domenichina. — Madona s djetetom i sv. Katarina, polag Ticiana. — Madona s djetetom i sv. Ivan Kr., polag Franje Giangiacoma. — Sveta Klara pred rakom sv. Franje, polag Gialta. — Podobe Sansovina graditelja, Del Briglia itd.

Godine 1850. dadoše našemu Mančunu najbolja svjedočanstva slavni Pavao Mercuri, upravljatelj komorske kalkografije, i kavalier Minardi, professor slikarstva na akademiji sv. Luka u Rimu, priznavajući njegove velike sposobnosti i podpunu prikladnost za javnoga učitelja u rezarstvu. Zbor ilirski sv. Jerolima, kojega je Mančun kroz više godinah djelujuća duša bio, imenovà ga svojim sindikom, a papinska vlada uzporedi ga godine 1858. s najboljimi umjetnici rimskimi, povjerivši mu rezanje njekih izvrstnih umotvorah rimskih.

Mančun ima više djetce, medju kojimi se njegov sin Josip posveti takodjer nauku risanja i rezanja.

I. Bakrorezi Mančunovi.

1. Slika pobožne Marie, polag Guida Rena, s podpisom: „Ecce ancilla Domini.“ Pod potezom: „Virgo potens Nucerinum Seminarium et collegium protege semper.“ Odozdó s desna: „Guidus Reni pinx.“ S lieva: „Petrus Mancion Ragusinus sculp. 1822.“ Prvo djelo, što je još u zavodu pravio.

2. Mater Amabilis, s podpisom: „A Sua Eccelenza la Sign. Contessa d'Appony, nata Contessa Nogarola, Dama di Palazzo di Sua Maestà l' Imp. d'Austria, Regina d' Ungheria. Pietro Mancion di Ragusi DDD.“ Odozgó s desna: „Sassoferrato pinxit.“ S lieva: „Petrus Mancion sculpsit in H. A. Anno 1823.“

3. Mater Amabilis, s podpisom: „Alla nazione Dalmatina e specialmente a Ragusa sua Patria, Pietro Mancion DDD.“ Odozgó s desna: „Sassoferrato dip. Pietro Mancion inc.

4. Mater divini amoris, sa španjolskim podpisom: „Dedicada ao illustre artista Portuguez o senhor cavalleiro Antonio Jacinto Xavier Cabral, Conde Nobre do Pago Lateranense e do Palacio apostolico etc. Offeressido

por seu reverente amigo Pietro Mancion." Odozgó s desna: „P. Mercurj inv. et dis." S lieva: „P. Mancion di Ragusi inc. A. 1824."

5. Sveta obitelj, s podpisom s desna: „F. Giangiacomo dip." U sredini: „P. Mercurij dis. nell' osp. apo^{co}." S lieva: „P. Mancion inc." Krasna slika.

6. Regina sine labe originali concepta, s podpisom: „A Sua Eccelenza Donna Sofia Princ^{ssa} Odescalchi Duch^{ssa} di Sirmio e di Bracciano, il Sacerdote Giuseppe M. Aureli DDD."

7. B. D. Maria s djetetom i s jednim starcem. Podpis: „Refugium peccatorum." S desna: „Fer. Giangiacomo pinxit" S lieva: „P. Mancion sculpsit." Mala slika.

8. Maria delle Grazie, s podpisom: „All' Eccelso merito dell' altezza Sua Reale Maria Luisa Carlotta Duchessa vedova di Sassonia etc. D. Teobaldo Cesari Cisterciense DDD." Odozgó u sredini: „P. Mancion inc." Mala slika s grbom vojvodkinje Marie Luize.

9. Mati Božja s djetetom i sa sv. Katarinom, polag Ticiana veoma vješto izradjena slika, uvrstjena u bakroreznoj sbirci slikah florentinske galerije degli Uffizij.

10. Mati Božja s djetetom, polag Murilla, načinjena za dragocieno djelo Ljud. Bardia: „Galeria Pitti illustrata". (Sbirka slikah florentinske galerije Pitti.)

11. Mati Božja s djetetom, polag Karla Dolcia, izradjena za istu sbirku.

12. Mati Božja s djetetom, polag Karačia, za istu sbirku načinjena.

13. Umirajuća sv. Maria Magdalena okružena od angjelah, polag Rustidina, za istu sbirku radjena.

14. Sv. Pavao, polag Schidona, za istu sbirku.

15. Krunisanje sv. Cecilie i Valeriana, polag Domenichina.

16. SS. Petar i Pavao, polag kavaliera D' Arpina. Izvorna slika nalazi se u crkvi sv. Ivana lateranskog u Rimu.

17. Prenašanje mrtvoga tiela sv. Franje od Assisa, počastjeno od sv. Klare i njezinih kaludjericah, polag Giotta. Krasna velika slika.

18. Sv. Klaver tješeći jednog okuženog čovjeka.

19. Sv. Filip Nero, s podpisom: „P. Mancion inc." Mala slika.

20. Sud Salomonov, polag Rafaela.

21. Podoba pape Gregura XVI. s podpisom: „A Sua Eccelenza Reverendissima Monsignor Paolo Polidori Segretario della sagra Congne del Concilio. Pietro Mancion DDD." Odozgó s desna: F. Florid. dis." S lieva: „Roma Pietro Mancion inc. 183?."

22. Podoba slavnoga Sansovina sa šestilom u ruci. Krasna slika načinjena za sbirku slikah florentinske galerije degli Uffizij.

23. Podoba Brillia, radjena za istu sbirku.

24. Podoba Petra Manzia, viteza legije slave

25. Podoba kardinala Benedikta Barberina.

26. Podoba kardinala Aut. Dominka Gamberina.

27. Podoba kardinala Remigia Cresciaia.
28. Više podobah raznih crkvenih dostojanstvenikah.
29. Slika uztrpljivosti, polag Čekina Salviatia, za sbirku galerije Pitti.
30. Goli kip atleta Diadumena, što se nalazi u sbirci vatikanskoj.
31. Slomljeni kip Klaudia, iz muzea sv. Ivana lateranskog.
32. Kip cara Drusa, iz istoga muzea.
33. Grudnik Gjunone iz muzea vatikanskog.
34. Grudnik Marije, iz istoga muzea.
35. Podoba smiješećega se čovjeka, polag neimenovanog slikara, veoma pomno izradjena.
35. Više slikah polag Rafaela Sanzia (Miracolo di Bolsena. — Quatro Tirti), Guida Rena, Rafaela Mengsa itd., rezao je s nova polag bakrorezah Morgena i Pavona za papinsku kalkografiju.

Osim ovih slikah načini preko 60 manjih slikah, a medju ostalim njeke veće polag Pinturichia, Baltazara Peruzzia itd., koje meni poznate niesu.

II. Medorezi.

1. Papa Pio IX. predaje odboru rimskih gradjanah povelju za ustrojenje narodne straže, s podpisom: „Istituzione della Guardia civica 1847.“ S desna: „P. Gagliardi inv.“ S lieva: „P. Mancion inc.“
2. Sveti Stanislav Kostka, s podpisom: „In meditatione mea exardescet ignis.“ Mala slika.
3 Sveti Alojzio Gonzaga, s podpisom: „Innocentiae et castitatis exemplar et Patronus.“ Mala slika.

Mandelc ili Manel (Manlius), knjigotiskar, rodio se po svoj prilici u Krajnskoj ili u hrvatskom Primorju, budući da već godine 1472. u njekom službenom pismu grada Rieke dolazi podpisan Bartholomäus Manlius, kao kancelir ili bilježnik istoga grada.

Oko godine 1575. bude od sljedbenikah reformacije u Ljubljanu pozvan da podigne tiskarnu, budući da u Njemačkoj izza smrti Ivana Ungnadskoga slavensko-protestantske tiskarne sve više propadahu.

Godine 1575. pečatao je Mandelc kao tiskar i gradjanin ljubljanski prve svoje knjige i svršio do godine 1580. mnoga djela, medju njimi najviše evangeličko-crkvena. Nu rečene godine 1580., kad mu je baš od krajnskih stališah naloženo bilo, da tiska drugi dio svetoga pisma Jurja Dalmatina na slovenskom jeziku, bude mu od austrijskoga nadvojvode Karola dalje tiskanje evangeličkih knjigah zabranjeno.

Po svoj prilici biaše ovo uzrok, što od tada u Ljubljani ništa više na svjetlo izdao nije. Sedam godinah kasnije nalazio se u Varaždinu, kamo biaše pozvan valjda od grofa Jurja Zrinjskoga, ili od porodice Erdödiah, ili pako od samih gradjanah, koji njeku privrženost prama novoj vjeri pokazivahu.

Od njegovih u Varaždinu tiskanih knjigah poznate su samo dvie niže naznačene, koje su godine 1587. tiskane.

Izza kako po cieloj Hrvatskoj ježuvitska vlada mah preuzme, otide Mandelc oko god. 1590., na poziv hrvatskih grofovah Erdödiah, u Ugarsku, i prenese svoju tiskarnu u Erdödianski grad Monjorókörök ili Eberovo, gdje je godine 1590. tiskao niže naznačeno njemačko djelo Ivana Hartlieba. Napokon preseli se od tuda u Seč ili Schütz, nedaleko od Eberova, gdje god. 1593. madjarsko djelo pastora Grgura Vizaknaja tiskom izdade I tako, prognan iz svoje domovine, svrši tumarajući po svietu, svoj život valjda u Ugarskoj.

Poznata njegova pečatana djela jesu sljedeća:

1. Jesus Sirah, ali njegove bukvize sa vse shlahtne ludi, susebno sa kershanske hishne ozhete in matere v' slovenski jesik stolmazhene. Drukane v Ljublani skus Joannesa Mandelza 1575. U 8ini.

2. Joannis Saliceti oratio contra Turcas. Labaci per Joannem Manlium. 1575.

3. Ain christlich Laichpredig. Bei der Begräbnuss weyland des wohlgebohrnen Herrn Herrn Herwarden Freiherrn zu Auersberg, Erbkämmerer in Krain und der windischen Mark, Röm. Kais. Majestät, auch Fürst Durchl. Erzherzogen Carls zu Oesterreich etc. Rath und Landeshauptmann in Krain, Obristlieutenant als er den 22. Tag Septembris dieses 1575 Jahres in den beschehenen Türkeneinfall bei Wudaczky in Croatien vor dem Erbfeind umkommen, und hernach den 25. gedachten Monats Sept. sein Leichnam gegen Laibach gebracht und in der Bürgerspitalskirche daselbst ehrlich und christlich mit grosser und gemeiner Klag und Weinen zur Erde bestattet worden. Gehalten durch M. Christophorum Spindler, einer ehrsamen Landschaft hier bestellten Predigkanten. Gedruckt zu Laibach durch Hanns Mannel anno 1575. U maloj 4ini.

4. Herbardi Auerspergii Baronis etc. etc. Rerum Domi militiaeque praeclare gestarum gloria, praestantissimi vita et mors ad salutem et commodum Patriae transacta, et in Corvatiae extremis finibus ad Budatschkum X. calend. Octob. in praelio adversus turcas, omnis memoriae crudeliss. Christianorum salutis oppugnatoris gloriosissime opetita. A Georgio Khisel de Kaltenbrunn Haered. Ampliss. Ditionis Goricensis Dapifero properanter et turbulenter descripta. Labaci ex officina Joannis Manlij 1575.

5. Hörwardten, Freiherrn zu Auersberg, wahrhaftige, ritterliche und ansehnliche Thaten, wie er die Zeit seines Lebens seinem lieben Vaterlande in politischer, auch ansehnlichen Kriegsbefehlen gedient, dessen Wohlfahrt eigenem Leben vorgezogen, und auf den 22. Tag Sept. des 75. Jahres von den Türken bei Wudatschky unversehens überfallen, übermannt, und nach mit eigener Hand an den Feinden genommener Rache im Kampfe ritterlich umkommen, damit er dem Vaterland und der Natur schuldige Pflicht ableget. Durch Herrn Georg Khisl zu Kaltenbrunn Erbdruchses-

sen der fürstl. Grafschaft Görz in lateinischer Sprache beschrieben, und Hannsen Kratzenbacher verdeutscht. Gedruckt in der fürstlichen Hauptstadt Laibach im Fürstenthum Krain durch Hans Mannel anno 1575. U 4ini.

6. Passion, to je: Britku terplenje, zhastitlivu od smerti ustajenje in v' nebo hojenje nashiga Gosp. Jesusa Kristusa, is vsih shtirih Evangelistov isloshenu, v' srediseno, potrebno pridigo in eno pesmijo, v' kateri je zel Passion sapopaden. Drukan v' Ljublani skus Joannesa Mandelza. U 8ini.

7. Passion is vsih stirih Evangelistov v Pejsem od Jurja Dalmatina, sdej pervizh sloshèni v' vishi koker ta nemshka: „Mensch! beweine deine Sünde gross.“ – Al koker ta slovenska pejsem: „Sveti Pavel v' enim listu.“ Drukanu v' Ljublani skus Joannesa Mandelza 1576.

8. Fürstlicher Durchlaucht Erzherzogen Carls zu Oesterreich etc. neu aufgerichtete Perkwerkhs-Ordnung über alle Eisenpergk- und Hammerwerk des Fürstenthumbs Krain und der fürstl. Grafschaft Görz. Gedruckt zu Laibach durch Hanns Mannel 1577. S drvoreznim grbom nadvojvode.

9. Carmen Encomiasticum in celebres nuptias generosi ac clariss. viri Domini Adami L. Baronis ab Egk et Hungersbach Domini in Flednick etc. sponsi, et inclytae ac prudentissimae Virginis Dominae Annae Kislidis Illustris Equitis Domini Joh. Khisl de Kaltenbrunn Haereditarii terrae Carnioliae Venationum Magistri, et Haered. Illustriss. Comitatus Goriciae Dapifero Domini .Hypoth. Weixelburgae etc. etc. nec non Sac. Caes. Maj. ac Sereniss. Austriae Archiducis Caroli etc. Consiliarii, Praefecti Consilii Camerae aulicae et Capitanei Adelsbergae, Dignissimae filiae sponsae. Tobia Stangelio V. L. Authore. Labaci metropoli Carniolanorum ex officina Joannis Manlij anno 1577. U m. 4ini.

10. In Nuptias clarissimi viri Domini Adami Baronis ab Egk et Hungersbach, et generosae virginis Dominae Annae Khislidis in Kaltenbrunn. Leonardo Claro Doct. illustr. Ducatus Carnioliae Phys. ordin. Authore. Labaci, quae est Carnioliae Metropolis, ex officina Joannis Manlij. U m. 4ini.

11. Genealogia, das ist: eigentliche und wahrhaftige Geburtsbeschreibung und Erzählung des adelichen uralten Geschlechtes deren von Rhein und im Lande Krain sesshaften Personen, so diesem wohlerwähnten Geschlechte verwandt, auf's allerkürzeste in Rithmus verfasst; durch Hanns Mannel gedruckt zu Laibach 1577. U 4ini.

12. Kronika sveta znovizh krat zpravljena na szlovenzkom Jeziku po D. Popu Vramczu Kanoniku Zagrebechkom. Psalm 118. Domine gressus meos dirige. Stampana v Ljublane po Juane Manline, leta 1578. U 4ini. s drvorezom.

13. Postilla, to jest kerszhanske evangelske Predige verhu evangelia, skoz celo leto, za hishne gospodarie, shole, mlade inu preproste ljudi, od Ivana Spangenberga na vprashanie inu sveisto stolmazhena, inu u pravi slovenski jezik prepisana leta MDLXXVIII. Drukano v Ljublani skozi Joanesa Mandelza. U 4ini

14. Biblia, to je: Vsega svetiga Pisma pervi dejl, v' katerim so te petere Mojsesove bukve sdej pervizh is drugih jezikov v' slovenski jesik prestaulene, s' kratkim in potrebnimi sapopadki zhes vsaku Poglavje, tudi s' sestopnimi pomenki nekaterih teshkejshih besed, koker tudi s' enim potrebnim slovenskim Predgovorom, v' katerim je kratku sapopaden prid in nez leteh bukev; skos Juria Dalmatina. Na konzu je tudi en kasavz, v' katerim so za Hrovatov inu drugih Slovenov volo nekatere krajnske in druge besede v' njih Jezik stolmazhene, de bodo lete in druge nashe slovenske bukve loshej sastopili. Drukanu v' Ljublani v' lejti po Kristusovim Rojstvu 1578, skoz Jannesa Mandelza.

15. Ivana Habermanna molitve u hrvatskom jeziku v Ljublani 1579.

16. Katekismuš i duhovne peisne v slovenskom jeziku od Primuša Truberja, Sebastiana Krella itd. V Ljublani 1579.

17. Psalmi Salamonovi v slovenskom jeziku. V Ljublani 1579.

18. De Agno paschali. Explicationes Mysticae in XII. Caput. Exodi. Authore Blasio Literato Schryniarich Judice Regiae Civitatis Varasdinensis, nunc recens editae. Varasdini anno 1587 in 8. 113 listovah. Knjiga ova posvetjena je Antunu Vramcu, Bogoslovja doktoru i župniku Varašdinskomu.

19. Antuna Vramca Evangelia i prodečtva.

20. Praefationes et Epistolae dedicatoriae Doctiss. et sanctae vitae viri Desiderij Erasmi Rotterdami, in quatuor Evangelistas, christianis hominibus lectu dignae. Adjuncta est pia S. Stephani Regis Hungariae ad filium suum Emericum Ducem Sclavoniae admonitio, subsequitur adhortatio Stephani Battorei ad milites tempore Mathiae Regis facta. Sub finem continentur aliquot praecationes piae. Opera et impensis Joannis Pergossich. Tipis renovatae. Varasdini Joannes Manlius excudebat Anno 1587. U 8ini. U predgovoru kaže Pergošić (Sedis hujus Cottus Judiciariae et Varasd. Civitatis Notarius), kako je tu priliku, što se u Varašdinu nalazi tiskarna, htio upotrebiti, da bude tako u nječemu na korist svomu slovenskomu narodu.

21. Johann Hartlieb christlicher und kurzer Bericht von dem hochwürdigen Sakrament des Altars aus dor ersten Epistel an die Corinther am eilften gezogen. Gedruckt zu Eberau in Ungern bei Hans Mannel. 1590 u 8ini.

22. Vizaknay Gergely (Pastor Ecclesiae Colosvariensis) az keresztény tudományok egy néhány fö articulusirul való könyvecske. Siczben Nyomtatta Manlius Janos 1593. U 12ini.

Izvori. Walvazor Ehre des Herzogthums Krain. Buch VI. str. 348. XI. 716. — Joseph. Fr. Erberg. Versuch eines Entwurfes zu einer Literargeschichte für Krain. MSC. — Mittheilungen des historischen Vereines für Krain. J. 1851 S. 2. 1852 S. 65. 1854 S. 34. — Schnurrer. Slawischer Bücherdruck in Würtemberg im 16. Jahrhunderte. Tübingen 1799. — Kopitar. Grammatik der slawischen Sprache in Krain etc. Laibach 1808. — Kerčelić. Notitiae Praeliminares pag. 469. — Walaszky. Conspectus Reipublicae litterariae in Ungaria. Budae 1808 pag. 185. — Tudományos Gyüjtemény. 1819. Kötet V. str. 82.

Mardario Jeromonah, spada u kolo najrevnijih i najzaslužnijih knjigotiskarah slavenskih 16. vieka. Rodom iz njekog mjesta na rieci Drini, otide za mlada medju kaludjere i postane u monastiru Mileševačkom u Hercegovini Jeromonahom. Oko godine 1544. bude od svoga Igumana Danila, zajedno s Jeromonasi Nikanorom i Savom poslan u Mletke, da tamo nabavi sva potrebita za podignutje knjigotiskarne u rečenom monastiru. Po svoj prilici nadjoše ovi poslanici u Mletcih Teodora Ljubovića, bivšega pomoćnika pokojnog Božidara, koj ih je tu kao svoje zemljake u svem revno podpomagao i na njihovu prošnju se sklonio, da ih prati u Mileševo.

U družtvu s ovim Teodorom metne Mardario u red donešenu iz Mletakah knjigotiskarsku spravu, i pečatà tu godine 1544. Psaltir, zajedno sa Sinazaronı dnevnim i postnim, s Troparom i sa Časoslovcem, sadržavajućim dnevnu i noćnu službu. U Mileševu živio je Mardario njekoliko godinah u tišini i zabiti, radeći oko knjigotiskarstva i nadzirući po svoj prilici mladje redovnike i tiskare Damjana i Milana, koji su tu god. 1545. jedan Molitvenik tiskali. Oko god. 1552. bude Mardario iznenada po svom zemaljskom knezu Radišu Dmitroviću pozvan u Belgrad, da i tu podigne opet novu tiskarnu, i da izdade veliko tetroevangjelie, koje ovaj knez na svoje troškove za tiskanje pripravi.

Mardario otide na taj poziv u Belgrad i uredi na trošak rečenoga Radiše tiskarnu, te počè god. 1552. tiskati gorespomenuto evangjelie. — Mnogi će pitati u kakov to Belgrad otide Mardario, buduć da ima devet poznatih Belgradah, od kojih jedan leži u Arbaniji, drugi u Dalmaciji, treći blizu Furlanske, četvrti u hrvatskom Vinodolu, peti u Bosni, šesti u Erdelju, sedmi u Ugarskoj, osmi u Srbiji a deveti blizu Carigrada. Nu na ovo pitanje moram po móm uputjenju odgovoriti, da je to bio svakako Belgrad arbanaski (Berat ili Arnaud-Belgrad), premda su dosada mnogi spisatelji tvrdili, da se tu ima razumievati Beograd srbski. Ja se ufam, da će uz ovo moje mnienje svatko tim prije pristati, kad promisli, da je taj Belgrad najbližji ostalim mjestim najstarijih ćirilskih knjigotiskarnah, tako n. p. Cetinju, Goraždu, Mileševu i Skadru, kao takodjer i gradu Dubrovniku, rodnom mjestu drugoga gospodara belgradske tiskarne.

Nu Mardario nesvrši još u Belgradu svoje Evangjelie, kad njegov pokrovitelj knez Radiša Dmitrović umre i po svoj prilici sav imutak zajedno s tiskarnom dubrovačkomu vlastelinu Trojanu Gunduliću ostavi. Drugčije bo se neda razjasniti kako bi bio mogao Gundulić do Dmitrovićeve tiskarne doći, i kako bi on kao sljedbenik rimske vjere na svoj trošak izdavao bio knjige za grčku crkvu. Troškom dakle ovoga Dubrovčanina, koj rečenu tiskarnu izza smrti Radiševe u svoj dom prenese, svrši se još iste godine više spomenuto Evangjelie, na čitavom listu sa 212 stranah, a Mardario vrati se poslie svršenoga toga posla opet u svoj monastir u Mileševo

ili u Mrkšinu crkvu *). Bez sumnje pečatao je ovdje onaj Psaltir, koj je godine 1557. poveljenjem višespomenutoga Igumana Danila, u Mileševu bez imena tiskara na svjetlo izašao. Pet godinah kasnije, naime godine 1562., počė opet pod svojim imenom tiskati knjige. Nu budući da su se ona pismena, zajedno s tiskarskom spravom, što biase prie 18 godinah iz Mletakah donio, posve izkvarila, to naumi iznova, bez svake tudje pomoći, sve potrebite za tiskanje stvari prirediti. Te tako izrezȧ svojom rukom iz željeza i mieda pismena i prigotovi velikim trudom ostale sprave. Ovimi novimi svojimi pismeni svrši godine 1562. drugo izdanje svoga velikoga Tetroevangjelia, u kome na posljednjem listu sljedeća zabilježi: „Blagovoleniem že v troici slavimago boga, az v hristu rab, ieromonah Mardarie rukodelisah sia slova ot železa i medi i pročaa, s velikim trudom i podvigom. Svrših siju svetuju, dušu spasonosnuju knigu glagolajemu Tetroevangjelie, molju že junie i sv'zrastnie i starie čtušće ili prepisujušće. ljubve radi hristovje, izpravljajte a ne klni te. Ponježe nepisȧ duh sveti, ni angjel, no ruka brjenna, i duh unili, okaani, i grješni. Togda že vostočnim stranam obladajušćemu velikomu caru turskomu sultan Suljemanu. — Svršiše sie svetie i božestvenie knigi pri hramu svetago voznesenja iže jest Mrkšina crkva u podkrilje crnie gori v ljeto 7070 (1562) mca. Junia 24. dn., az že ot'čestvom ot reke rekomie drina. Slava svršitelju bogu našemu v vieki amin."

Četiri godine kasnije svrši Mardario svoju posljednju nama poznatu knjigu, pod naslovom: „Triod cvjetnaja" na čitavom listu sa 218 str. Na koncu te knjige stoji: „Tjemže i az v hristu rab ieromonah Mardarie blagodatiju Božieju želanie imah i ljubov k božestvenim crkvam itd. Togda že mnogimi carstvi carstvujušću velikomu Caru turskomu Sultan Sulejmanu arhiepiskopu kir Makariu itd. Svrši se sia sveta i božestvena kniga glagolemaa pendikostar pri hramu svetago v'znesenia iže jest Mrkšina crkva v ljeto 1566. Pri vseobšćenom Mitropolite Smederevskom kyr Zaharii i pri Igumjenu že Mrkšinskomu Jeromonahu kyr Savi. Trudiše se zdje grješni rab božii pop Živko i rab božii dijak Radul.

---

*) Po svoj prilici nosio je taj monastir (kog Turci godine 1459 8. Studna spališe, a nezna se tko ga opet sagradi) obadva gore rečena imena, naime monastir od Mileševa i od Mrkšine crkve. U Molitveniku, tiskanom godine 1544., imenuje se taj monastir od mjesta Mileševa, monastirom „svetoga voznešenja gospodinia", a u Evangjeliu, tiskanom godine 1562., stoji opet ovako: „Svrši se sie stie i božestvenie knigi pri hramu svetago Voznešenija, iže jest Mrkšina crkva v pod krilje Crnie Gori." Moguće je dakle, da je taj monastir „svetoga voznešenja gospodnjega" imao zaisto dvoja imena, i to jedno od mjesta Mileševa, a drugo od crkve, koja se je isto tako zvala „Mrkšina crkva" kao i hram sv. Voznešenja. U ostalom valja znati, da mjestu „Mrkšina crkva" neima, po mom znanju, traga ni u Crnoj gori, ni u Hercegovini, ni u Arbaniji.

Marin sveti, graditelj i vajar, rodio se na otoku Rabu u selu Loparu, i odè još mlad, oko godine 298. u Italiju. Došavši u grad Rimini, pomagao je, na zapovjed cara Diokleciana, zajedno sa svojim drugom i zemljakom svetim Leonom, zidati grad i branišće. Poslie tri godine odè na brdo Titan u pustinju, odkuda ga izza njekoliko godinah pozvà natrag riminski biskup Gaudencio, načinivši ga djakonom. Nu za mala vrati se Marin opet u pustinju, namjestiv se na jednome brdu, koje mu kasnije njeka bogata gospoja, čije biaše ono brdo, pokloni, te naseli ónamo stanovnike i sagradi samostan, te postavi prvi temelj onoj slobodnoj obćini, koja još danas pod imenom republike San Marino svoju samostalnost uzdržà, imajući sveto tielo svoga utemeljitelja i zaštitnika u najvećoj časti. Iz zahvalnosti i velikoga počitanja prema njemu, podaše stanovnici San Marina stanovnikom rabskim, njegovim zemljakom, tu povlasticu, da svaki Rabljan, koj dodje na zemlju San Marina, može kroz osam danah živiti tamo na obćinske troškove.

Izvori. Zani. Enciclopedia methodica delle belle Arti. — Coletti. Martyrologium Illyricum. — Farlati. Illyr. Sacrum. T. V pag. 273.

Marinelo Spljetčanin, gl. Vučković Marin.

Mario, drvorezar nepoznati, rezao na drvu one slike, što su pridane glagoljskomu misalu, tiskanomu na Rieci, u primorju hrvatskom, god. 1531. troškom senjskoga biskupa Kožičića.

Markati N., slikar, rodom iz Skradina ili Zadra u Dalmaciji. Od njega ima u Zadru u franceškanskoj crkvi oltarna slika svih svetacah reda sv. Franje, a na otoku Ugljanu, u monastiru sv. Mihajla, njeka nepoznata mi slika.

Markgraf Luka, slikar, redovnik reda sv. Pavla, živio u hrvatskih monastirah pavlinskih u Senju i Lepojglavi, te umro u posljednjemu mjestu dne 25. Kolovoza 1704. U monastiru lepoglavskom biahu hodnici ukrašeni podobami slavnih pavlinah, što ih je on naslikao.

Izvor. Benger Nicolaus. Annalium Eremi-Coenobiticorum Ordinis Fratrum S. Pauli. Posonii 1743. V. II. pag. 379.

Markošević Matej, sin Petra, graditelj spljetski, učenik slavnoga Jurja Matejeva ili Matejevića, graditelja stolne crkve šibeničke. Kako šibeničke kvaderne spominju, stupio je g. 1447., jur kao meštar, u nauk i u službu slavnoga Jurja, tom pogodbom, da ga ovaj još bolje podučava i kod svojih radnjah upotrebi, a za njegovu vjeru obvezahu se dva gradjana spljetska, Pavao Vulčinov i Juraj Matejev, obećavši, da će platiti globu od 25 dukatah, ako bi Matej odustao od svoje rieči. Jednu godinu kasnije primi meštar Matej u nauk Petra Sfaganića, sina Dujmovog, stara 12 godinah, iz čega bi se dalo zaključiti, da je onda već na svoju ruku i samo pod nadziranjem Jurjevim radio.

Marković Antun, knez, graditelj vojnički i pukovnik republike mletačke, rodio se u Dalmaciji, početkom 18. vieka. Ovomu vrlo vještomu i umnomu graditelju i mjerniku povjere obskrbnici sv. Šimuna, s porazumljenjem mletačke vlade, oko godine 1760. popravljanje i novo urešenje iste crkve, koj posao dovrši na veliko zadovoljstvo godine 1766., kako sljedeći napis svjedoči:

CORPVS INTEGRVM DIVI SIMEONIS IVSTI PROPHETAE DIVINITVS AD IADRAE LITVS APPVLSVM IN SACELLO NVNC DIVI ROCHI PRIVS REPOSITVM, NOBILIVM IADRENSIVM AERE HOC IN TEMPLO FVNDITVS INSTAVRATO TRANSLATVM EST.

HVIVSCE TEMPLI FRONTEM ET LATERA AEVO LABORANTIA PETRVS CO. FANFOGNA AC BLASIVS SOPPE PROC, ELEGANTIUS INSTAVRARI CVRARVNT ANNO MDCCLXVI PRAESIDE OPERI ANTONIO *CO. MARCOVICH MIL. TRIB. ET PVB. MVNIM. MAGISTRO.*

Joror. Istoria della reliquia di San Simeone. Zara 1855 pag. 343.

Marković Bartol, slikar, kamenorisar i bakrorezar, rodio se god. 1813. mjeseca Svibnja slučajno u Mletcih, gdje mu se za onda otac Vinkentie Zadranin bavio trgovinom. Kad je bio jedva 5 mjeseca star, izgubi nemilom smrti svoga otca, a kratko vrieme zatiem i svoju mater Mandaljenu Modulo. U tudjem svietu, bez svake podpore i pazke, neimajući ni imutka ni pokroviteljah, uzè ga jedna njegova strina, što se bavila u Mletcih, u svoju kuću, kod koje je veoma kukavno životario. Iz prirodjenoga nagona obljubi jur za mlada slikarstvo i počè u zrelijoj dobi polaziti akademiju umjetnostih, ali samo njekoliko danah u godini, budući da je sve ostalo vrieme morao skrbiti za svoj i svoje strine život Iz toga uzroka napredovà takodjer veoma po malo, zašto su mu se drugovi često rugali, da tako dugo polazi akademiju, brez svakoga napredka. Ovo porugivanje razdraži ga na toliko, da jednu čitavu godinu posveti neprestanomu nauku, i tada je tako dobro napredovao, da je iste godine dobio od akademije dvie nagrade za načinjene glave od Ajača i Herkula. Stupivši iz akademije, bavio se ponajviše kamenorisanjem, što mu je novce nosilo, a kasnije, kad se upozna sa slikarom Buzzatom iz Vičencie, dade se na slikarstvo s bojama, učeći se od istoga vrloga slikara upotrebljivati boje i pomagajući ga u radnji mnogih onih slikah, što su ljudi naručivali kod njega. Kad sam se godine 1850. bavio u Mletcih, posjetio sam ga u njegovom čednom konaku, našav ga kod risanja na kamenu njeke poveće slike Buzatove. On se drži još uvjek za Dalmatina, te ima žaliboże tu naravnu pogriešku, što u govoru muca. Marković radi takodjer s vodenimi bojami dosta ukusno, bavi se i bakrorezanjem, te je više liepih bakrorezah sgotovio. U istom fresku pokusio je raditi dobrom srećom u stolnoj crkvi grada Vičencie, gdje je načinio 4 velike angjele.

Za mletačku akademiju umjetnostih načinio je podobu Jakova del Fiore. U kamenu je risao god. 1830. krasnu priliku sv. Ane s malom Marijom, od Grigolettia, koje djelo pohvalile su veoma novine talijanske, medju ostalimi Gazzetta di Venezia 1839. N. 233. Zatiem podobu Marina Faliera od Lipparina; te po drugiput istoga Marina Faliera, kako mu otimaju duždeve znakove; nadalje podobe Karoline Granzini plesačice, Cesara Badialia i priliku sv. Jerolima u velikom, osim više drugih pomanjih slikah. Za Mutinelliovo djelo: „Annali Urbani di Venezia. Venezia 1838", načinio je mnoge bakrorezne podobe slavnih Mletčanah, u malenom formatu. Za Paolettievo djelo: „Il Fiore di Venezia 1837—1840" sgotovio je sljedeće bakroreze: Sv. Jerolima, polag Pavla Veroneskog; B. D. Mariju sa spavajućim djetetom, polag J. Bellinia; Večeru u Emausu, polag jedne prekrasne stare slike, što se nalazi u mletačkoj crkvi S. Salvadore; Madonu s njekimi svetci i s podobami porodice Pesaro, polag Ticiana; mramorni grob dužde Ivana Pesara; B. D. Mariju s djetetom na stolu, polag Ticiana; sv. Sevastiana, polag Marka Baseita itd. Osim ovih bakrorezah zasluži da se spomene njegova velika slika u bakru rezana, tako nazvana „pala d' oro", koja se nalazi na glavnom oltaru crkve sv. Marka, što ju je velikim trudom izradio.

Marković Ivan i Jakov, otac i sin, graditelji trogirski 15. vieka, popravljahu god. 1497. zajedno s Petrom Bencem (gl. Benac) crkvu sv. Dominika u Trogiru, načinivši novi čemer vrh pročelja crkvenoga i popravivši cielu crkvu i njezino kube.

Marković Vukašin, graditelj šibenički, biaše učenik slavnoga Jurja Matejevića, graditelja stolne crkve šibeničke. Zapisnici gradski kažu, da ga je otac Juraj dne 24. Svibnja g. 1449., kad je bio 15 godinah star, dao u nauk rečenomu Jurju, na sedam i pol godinah.

Marnič Mihalj, graditelj šibenički, gradio zajedno sa slavnim Jurjem Matejevićem stolnu crkvu šibeničku. U svojoj oporuci, učinjenoj dne 11. Listopada godine 1518. kaže, da je radio pri istoj crkvi s njekim meštrom Matom Ivanovim.

Maroti Franjo, drvovajar i drvorezar, rodio se od hrvatskih roditeljah u Špinčićevom selu, pod gradom Kastve u Istri, dne 25. Srpnja 1811. Kao veća strana stanovnikah onog neplodnog i kršovitog predjela, podao se u prvoj mladosti sa svojim otcem trgovini, jer njegovi zemljaci svi su skoro trgovci ili zanatlije, kao: muzikanti, zidari, klesari, strojbari, kovači, kotlari, drvodjelci, stolari, strugari, kolari, škrinjari, piljači, tesari, kopitari, lopatari, veslari, jamboranti, bačvari, obručari, ugljevari, tkalci, čižmari, krojači ili pako mornari i brodari. Kad mu trgovina nepodje za rukom, otide Maroti u Zagreb i stupi u nauk kod njekog stolarskog meštra, odovuda preseli se u Zadar i poprime se učenja risanja, te se kao samouk uvježba u finijem drvodjelstvu i drvovajarstvu, u kojem dotjera do velikog stupnja. Vrativ se u svoju domovinu, nadje tu mnogo djela za crkve i privatne ljude, kojimi

djeli takav glas steče, da su ne samo iz obližnjih okolicah, nego takodjer iz Trsta i iz Mletakah kod njega razne crkvene predmete, kao oltare, svetohranilišta, drvene kipove, prodikaonice, propela itd. naručivati počeli. U Istri i u primorju hrvatskom uresi mnoge crkve sa svojimi umotvori, medju ostalim načinio je god. 1856 za novu crkvu u Zvonećah, u područnici kastavske župe, novi oltar u rimskom slogu. Godine 1857. načinio je krasni oltar za novu crkviou sv. Roka, na groblju u Rukavcu kod Kastve. Hvale njegove kipove izvajane iz drva, a napóse njegov način mramoriranja i pozlaćivanja.

Izvori. Novice 1857. List 98. — Dopis hrvatski Andrije Marota iz Kastve.

Marović Anka, slikarica pobožnih predmetah, rodila se dne 6. Veljače god. 1815. slučajno u Mletcih, od otca Josipa Marovića iz Dobrote i Marie Ivanovićke takodjer iz Dobrote. Roditelji njezini, imajući obiljno blaga, dadoše ju odgojiti primjerno svome stališu, povjerivši ju odmah u prvoj mladosti učitelju popu Danielu Kanale, čovjeku ne samo učenomu, nego pobožnomu i milosrdnomu. Pod upravljanjem ovoga muža napredovà Anka tako dobro u nauku, da je za kratko vrieme počela i sama pisati pobožne i blagoslovne knjige, od kojih je do 12 tiskom izdala, ali ne pod svojim imenom, već pod izmišljenim imenom Filomena. Pokraj bogoslovnih naukah obljubi i liepe umjetnosti, osobito slikarstvo i muziku, te napredovà u prvoj na toliko, da je ista cesarica Maria Anna (njekom prilikom, kad je čitala pjesmu pokojnog mletačkog patriarhe Monika, što je ovaj, vidivši Ankinu prekrasnu malu sliku Spasitelja, na nju učinio bio, i koja je medju ostalimi njezinimi pjesmami tiskana), kod nje naručila ikonu Marie Karmelitanske. Rečenu ikonu izradi Anka tolikom vještinom s mastima, da joj se blaga i ćutljiva cesarica radi nje vlastoručnim pismom zahvali i svoju zadovoljnost izjavi *). Radi iste ikone bude Anka takodjer od mnogih vještih cieniteljah umjetnosti javno pohvaljena.

Osim rečenih dviuh slikah načini Anka još njeke malene veoma ljubke slike, medju ostalim jednu veću i jednu manju Madonu, polag Sassoferata, zatiem više Madonah po svom smislu, i sv. Josipa s djetetom, koju sliku načinila je za krstni dan svoga otca, velikom nježnostju i milinom. Njezino posljednje poveće, meni poznato, djelo jest velika oltarna ikona B. D. Marie žalostne, koju je načinila za mletačku crkvu Santa Maria del Pianto, gdje je njezin učitelj Daniel Kanale upravitelj crkve. Ikona ova predstavlja stojeću Mariu žalostnu, sklopljenima rukama, pred kamenitim grobom svoga sina. Rezana je dvakrat u bakar po Gandiniu u većem i u

*) Ovo pismo u talijanskom jeziku, čuva sad porodica Ankina pod staklom u okviru, pisano je u Šenbrunu dne 14. Kolovoza god. 1845. čitavo vlastitom rukom cesarice. Medju ostalima veli: „Vi avete in questo lavoro vinta la mia aspetazzione, e vi assicuró che questa vostra pittura sarei in seguito uno de' piu ca i oggeti ed ornamenti delle mie stanze.“

manjem formatu. Anka, koja i sad još kod svojih roditeljah u Mletcih živi, bavi se ponajviše bogoslovnimi djeli, ide svaku nedjelu od crkve do crkve i poznata je u čitavom gradu kao veoma pobožna djevojka. Slikarijom bavi se samo kao dobrovoljka, a slikà jedino predmete pobožne. Ona je jedino djete svojih roditeljah i naslikana je zajedno s roditelji od dalmatinskog slikara kneza Pavlovića.

Martelin Ignacio, slikar, reda sv. Dominika, rodio se u Dubrovniku godine 1624. i umro u Napulju godine 1656. Biaše ujedno dobar govornik i latinski pjesnik. U Dubrovniku nalazila se njegova podoba pape Ria V., a u Napulju čuva se u crkvi S. Maria della sanità, više koralah od njega miniaturami urešenih.

Izvor. Appendini. Notizie Ist. crit. sulle antichità, storia e letteratura de' Ragusei. Ragusa 1803. T. II. pag. 312.

Martini Rafael, slikar, rodio se u Dubrovniku koncem prošastoga vieka i umro oko godine 1840. u Spljetu. Radio ponajviše podobe, medju drugimi Lovru Pavlinovića, predstojnika crkve makarske, i glasovitog pjesnika Gjonu Antuna Restića. Njeke njegove radnje nalaze se kod Antuna Kaznačića u Dubrovniku. Restićeva podoba snimljena i rezana je na bakru od Vinka Fiskovića i priložena njegovim pjesmam štampanim u Padovi godine 1816.

Martinić (Martinis) Toma, zlatar zadarski 16. vieka, obveza se dne 16 Svibnja godine 1514. načiniti za crkvu sv. Šimuna u Zadru, iz pozlatjenoga srebra, kip istoga sv. Šimuna od 300 unčah težine, za plaću od poldrugoga dukata u zlatu za svaku marku srebra.

Izvor. Istoria della reliquia di San Simeone. Zara 1855 pag. 168.

Marušić Antun, graditelj šibenički, gradio je god. 1660. seosku crkvu u Belini, na otoku Morteru, troškom Franje Divnića, za nagradu od 170 lirah i 7 soldinah.

Izvor. Transumpta publicorum Instrumentorum. Codex Carthaceus familiae Difnico Sibenici sub Nro 368.

Matei ili **Matejević** Petar, slikar, biaše sin Mateja i s toga nazvan tal. Mathei, rodio se u Dubrovniku koncem 17. vieka. Otac njegov biaše čovjek priprost i ubog, s toga se zauzeo za njegovo odhranjivanje glasoviti pjesnik i slikar Benko Stojić (Stay), koj ga je sám u slikovanju podučavao. Neimajući u Dubrovniku znatnih umotvorah, polag kojih bi se u svojih radnjah vježbati bio mogao, stao je slikati polag naravi i snimati bakrorezne slike boljih slikarah. Ovo biaše uzrok, što je s prvine u bojadisanju svojih slikah često griešio i što nije znao pravo razdieljivati svietlost od mraka i razlučivati boje medju sobom. Nu čini se da je kasnije otišo u Mletke i tamo nastavio svoj nauk, budući da u svojoj oporuci spominje svotu od 14 cekinah, što su mu njeki prijatelji pozajmili bili,

kad se je vratio iz Mletakah (alla mia venuta da Venezia), prem da njeki njegovi životopisci tvrde, da izvan Dubrovnika nikad nikamo išo nije. Njegovi kasniji umotvori odlikuju se njekom osobitom nježnostju, milinom i živahnostju, te je dobrim uspjehom pravio slike s mastima i s vodenimi bojami.

Biaše takodjer dobar pjesnik hrvatski i talijanski. Dolce kaže: „Fuit festivissimus tam illyricus quam italicus Poeta. Redivivus Lucilius dicebatur in satyris.“ Pjevao je ponajviše hrvatske kolende, a čini se da je preveo i vjernoga pastira od Gvarinia na hrvatski jezik, barem ga spominje u svojoj oporuci, veleći„ da ga ostavlja u rukopisu Antunu Pervanu: „Lascio ad Antonio Pervani Barbiere il libro detto Pastor fido, che è mmanoscritto in lingua illirica.“

Znamo, kako se u obće za života ciene ubogi pjesnici i umjetnici, s toga nije za čudo, što je Matei, zaboravljen od svih stranah, godine 1726. umro u bolnici svetjenikah, izza kako je dugo vrieme bolovao na kostiuh, nemogavši kretati nogama ni rukama. Prije smrti načini oporuku, u kojoj imenovà za svoje izvršitelje: Ruska Pervana, Mihalja Petruča i Pavla Ivanella, te naloži, da se imadu najprije sve njegove zlatne, srebrne i druge pokućne stvari putem javne dražbe prodati i troškovi sprovoda namiriti. Veću stranu svoga imutka ostavi svojemu bratu Nikoli, koj se tada bavio u Cipru. Popu Rusku Pervanu ostavi svoju srebrnu uru i svoju sliku Madone s djetetom, s molbom, da pročita za njegovu dušu toliko misah, koliko slika vriedi. Petru Pervanu i Nikoli Ročiju ostavi sve slikarske sprave (tutto il mio studio di Pittura, cioé ordegni, stampe, disegni et altro per la metà gratis).

Od njegovih tvorovah nalaze se u Dubrovniku sljedeći:

1. U stolnoj crkvi, kraj sakristije s desna, oltarna slika sv. Bernarda. Svetac kleči pred Marijom s Isusom u oblacih. Dva angjela davaju mu lier i mitru. Odozgó vidi se više angjelah, odozdó leži štap biskupov. Na uglu napis: „Petrus Matei Ragus. pingebat 1721.“

2. U crkvi benediktinskoj sv. Jakova u Višnjici kod Dubrovnika, slika glavnoga oltara.

3. U benediktinskoj crkvi na otoku Mlietu slika SS. Blaža i Benedikta.

U crkvi piaristah dubrovačkih ima tri slike, što drže za njegovo djelo, naime:

4. Mučenje sv. Franje Ksavera u Indiji.
5. Prehod zračni svete kuće loretanske preko Dubrovnika.
6. Nepoznatog predmeta.
7. U stolnoj crkvi dubrovačkoj, u kapeli sv. moćih, ima njekoliko njegovih slikah na liepu (alla fresco).

Cerva i Appendini kažu, da se Matei bavio njeko vrieme u Napulju i da se tamo učio od slavnoga Giordana, nazvanoga Fa presto. Nu oba

prevarilo je valjda srodno ime slavnoga napuljskoga slikara P. (Pavla) Matteisa, koj biaše učenik Giordanov.

Izvori Dolce S. Fasti liter. Ragusini pag 222. — Appendini, Notizie critiche. II. p. 210. — Cerva. Bibliotheca Scriptorum Ragusinorum. MSC. — Testamenti delia Notaria di Ragusa, u Arkivu Tribunala Dubr. 1726. p. 121. MSC.

Matejević Juraj, nazvan Mathaei t. j. sin Mateja, graditelj i vajar 15 vieka. Medju jugoslavenskimi umjetnici ide ga jedno izmedju prvih mjestah, jer se proslavi takimi umotvori, kakovih nam je malo preostalo iz srednjega vieka. Do najnovijega vremena malo smo još znali o životu ovoga umjetnika, koj kao riedki spomenik ostavi urezano svoje krstno ime na stolnoj crkvi šibeničkoj. Još prije četiri godine prepirao sam se ja sám s dalmatinskim spisateljem Kupilli-Ferrariom u javnih listovih o njegovom rodnom mjestu, tvrdeći ja, da je bio Šibeničanin, dočim je Kupilli htjeo dokazati, da je bio Spljetčanin. Godine 1856. podjė mi za rukom u starih pismih občine šibeničke pronaći, da mu je otac Matej bio rodom Zadranin, nu gdje se uprav rodio Juraj, nezna se dosada. U rečenih pismih zabilježen je g. 1449. dvaput kao: „Protomagister Georgius lapicida quondam Mathei de Jadra", jedanput kao: „habitator Sibenicensis" a triput (g. 1470—1486) kao: „Civis Sibenicensis". U ostalih mnogobrojnih biljažkah spominje se samo kao: „Lapicida salarizatus communis in Sibenico", „Prothomagister Lapicida Ecclesiae S. Jacobi de Sibenico", „Protholapicida Fabricae Cathedralis Ecclesiae" itd. U spljetskih pismih zovu ga stanovnikom šibeničkim (Georgius Mathaei lapicida habitator Sibenici), a Dubrovčani i Jakinjani, kod kojih je, kako ćemo niže vidjeti, takodjer radio, zvahu ga jedino Šibeničaninom: „Georgius de Sebenico", „Giorgio de Sebeniquo" i „Maestro Giorgio da Sebėnico". Moguće je dakle, da se je meštar Juraj, sin Mateja Zadranina, rodio u Šibeniku, nu ako je bio rodom i Zadranin, pripada ipak po svom drugotrajnom životu više Šibeniku gradu, gdje je imao veću stranu svoga nepokretnoga imutka, i gdje je ostavio najljepši spomenik svoga uma.

Po nemarnosti naših spisateljah, neima u nijednoj domaćoj knjizi uspomene ovomu slavnomu mužu našega naroda, i tako se nemojmo čuditi, što su, žalostnom ironijom za naš narod, domaći i tudji ljudi najslavnije tvorove ovoga umjetnika pripisivali tudjim ljudem, inim umjetnikom. Krasne njegove tvorove u Jakinu i u Rekanatu pripisivao je Vasari Tibaldu Pellegrinu i Močiu od Siene, isti njegov veličanstveni umotvor u rodnom gradu Šibeniku htjedė Farlati doznačiti njekomu meštru Mati Spljetčaninu, kojega nikad na svietu bilo nije. Jedva nakon četiri sto godinah može naš prosvetjeni viek podati slavu onomu, kojemu slava pripada.

Juraj Matejević rodio se po svoj prilici u prvih godinah 15. vieka, a g. 1441. spominje se jur kao občinski plaćeni graditelj grada Šibenika, što će mnogo reći, jer u ono doba biaše u svakom gradu Dalmacije množtvo graditeljah, budući da su se tada još gradile mnogobrojne veličanstvene

crkve, obćinske viećnice, palače itd., kojim se još danas sviet divi, a neprekidno obćenje s Italijom poticalo je silno i hrvatski narod u Dalmaciji na takmenje u umjetnosti i u znanosti.

Prije godine 1441. moro je dakle meštar Juraj pokazati već svoju vještinu u gradjenju raznih nama nepoznatih sgradah, jer ga inače grad Šibenik nebi bio uzeo za svoga plaćenoga graditelja. Dvie godine kasnije spominje se jur kao protomeštar graditeljah stolne crkve šibeničke (Protholapicida fabrice cathedralis Ecclesie S. Jacobi de Sibenico), te ovaj naslov pokazuje nam jasno, zašto ga je grad Šibenik uzeo u svoju plaću. Godine naime 1441. uvjerila se obćina šibenička, da gradjenje nove stolne crkve nenapreduje onako kako bi trebalo, dapače da su pri gradjenju mnoge pogrieške načinjene, te s toga imenovà petoricu šibeničkih vlastelinah, koji su unapred imali nadzirati oko gradjenja iste crkve. U gradskom zapisniku obćine šibeničke zabilježen je o tom sljedeći zaključak:

1441 Ind. 4ta. Die Dominico 23 Mensis Aprilis.

Conuocato et congregato more solito generali consilio Nobilium Ciuium Ciuitatis Sibenici in Sala Superiori Comitatus Sibenici, de licentia et mandato spectabilis et generosi viri Pauini Jacobi Pacato Honorabilis Comitis et Capitanei Ciuitatis Sibenici, in quo quidem Consilio interfuerunt cum ipso D. Comite Nobiles 42. Capta fuit pars tenoris infrascripti. Videlicet:

Cum in fabricatione Ecclesie Cathedralis S. Jacobi de Sibenico commissi fuerunt multi errores et defectus, preter omnem intentionem Nobilium Ciuium Sibenicensium, et aliorum, qui in ejus fabrica porrigunt Manus suas adiutrices, et facte fuerunt magnae Expense pro hornamento et decore ipsius Ecclesie, que expense quasi abiecte fuerunt, quoniam edific a et partimenta ipsius Ecclesie non fuerunt debitis modis composita et fabricata Et iustissima res sit, ac super onera animarum nostrarum tenemur, errores et defectus, quo ad melius fieri poterit, reformare et prouidere, ne in futurum de malo in peius conuertatur, quinimo de bene in melius reformentur. Capta fuit Pars, quod auctoritate huius Consilii eligantur quinque Nobiles dicti Consilii per Spectabilem D. Comitem et eius Curiam pro annis quinque proxime futuris, quoniam Nobiles debeant esse cum Reudo. Dno. Episcopo, et cum Procuratoribus Ecclesie praedicte semper, quando fuerit necesse fieri aut prouidere super aliquo opere Ecclesie praedicte, et cum ipsis Reudo. Dno. Episcopo et Procuratoribus debeant diligenter examinare et disputare Fabricam et prouisionem operis fiendi, quomodo melius fieri possit, ad ornamentum ipsius Ecclesie, et facta inter eos conclusione referre debeant parere Domino Comiti, qui pro tempore fuerit, et sue curie, et ibidem disputato, et concluso opere fiendo, fiat et procedatur secundum quod majori Parti ipsorum Reudi. Dni. Episcopi, Dni. Comitis, Sue Curie, Procuratorum et electorum predictorum melius uidebitur conuenire. Et si casus accideret, quod Deus avertat, quod unus, seu plures dictorum Electorum decederent ante complementum dictorum quinque annorum, quod sit in libertate Dni. Comitis cum Suo Consilio quindecim Sapientum subrogare unum aut plures loco unius aut plurium defunctorum. Et illi qui utroque modo electi fuerint, teneantur acceptare in penam periurii et librarum uiginti quinque paruorum applicanda dicte Fabrice, et teneantur simul conuenire semper, quando fuerit necesse examinare aut concludere aliquam prouisionem siue laboreria dicte Fabrice, sub dicta poena pro quolibet contrafaciente. Date balotte 43. capta Pars per omnes excepta una balota de non.

Ovaj zaključak tajnoga vieća obćine šibeničke slaže se sasvim s onim, što je jur Farlati (Illyricum sacrum T. IV. str. 467) spomenuo. Polag nje-

govih naime bilježakah biaše naumio biskup šibenički Bogdan Pulšić jur godine 1415. graditi novu stolnu crkvu, na koju svrhu darovà obćina šibenička svoje bogate dohodke od njekih zemaljah. Nu poradi svakojakih razprah, a ponajviše radi toga, što se nisu mogli složiti, na kojemu mjestu da grade novu crkvu, nije se moglo gradjenje započeti. Nu ovo gradjenje nije ipak odgodjeno, kako Farlati tvrdi, do vremena biskupa Šišgorića (1440 † 1453), jer u šibeniökih pismohranah sačuvan je još ugovor s meštrom Lovrom Pencinom, koj je jur god. 1435. u sjevernu stranu nove stolne crkve prvi oltar namjestiti mogao. Biskup Juraj Šišgorić, sin Radića, nastavio je dakle samo gradjenje crkve i za njegovo vrieme imenovà obćina onih pet nadzirateljah, pod kojih nadziranjem napredovà posao veoma dobro, te je i glavna strana crkve do skora svršena, kako to crkveni napis svjedoči, što je na istočnoj strani, izvana u mramoru, gotičkimi pismeni urezan, te ovako glasi:

TEMPLA TIBI CVRE PRESVL VENERANDE GEORGI
SISGORIDE STIRPIS CLARO DE SANGVINE NATE,
VRBS A FANTINO REGITVR PROCONSVLE DIGNO,
PISAVRE PROLIS, VENETVM DOMINANTE SENATV.
CVM PARS ISTA DOMVS DOMINI PRIMORDIA SVMPSIT,
MILLE QVATER CENTVM DOMINI LABENTIBVS ANNIS
QVADRAGINTA TRIBVS. MICHAEL DVM PROTEGIT VRBEM
ARMIGER EIVSDEM REGIS QVOQVE IANITOR ALMVS.

HOC OPVS CVVARVM FECIT MAGISTER GEORGIVS MATHEI DALMATICVS.

Iz ovoga napisa vidimo, da je dakle godine 1443. glavnu stranu stolne crkve šibeničke sagradio meštar Juraj sin Mateja (Matejević), kojega je obćina godine 1441. za svoga plaćenoga graditelja izabrala bila. Nu da i ove godine crkva sasvim dogotovljena nebijaše, dokazuje jedan ugovor od 3. Kolovoza god. 1443. načinjen od strane obskrbiteljah stolne crkve s meštrom Jurjem Zanketom, vajarom iz Zadra, koj se obvezà, da će 200—220 pločah crvenoga mramora iz otoka Raba u Šibenik postaviti i protomeštru Jurju Matejeviću predati. Godine 1444. nastavi protomeštar Juraj gradjenje i urešenje unutarnje crkve, kao kapelah ili oltarah, krstionice itd., kako sljedeći pismeni ugovor svjedoči:

1444. Exemplum MCCCCXLIIII. Indict VII. Mensis Martii

Actum in Sibenici in sala Episcopatus Sibenici coram Reuerendissimo Patre Domino Georgio, Dei et apostolice Sedis gratia Episcopo Sibenicensi. Presentibus Dauide Doimo Examinatore Communis s. Simeone Norich Ciue Sibenici et Andrea Tichich de Sibenico Testibus.

Ibique s. Radichius Sisgorich pro una Capella posita in Ecclesia Cathedrali S. Jacobi de Sibenico a latere uersus mare in capite Ecclesie uersus ponentem. S. Georgius Radolauich pro una secunda Capella contigua capelle s. Radichi predicti. S. Laurentius Do-

minici et s. Laurentius Michaelis Gonirubich quilibet eorum pro medietate pro una tertia capella contigua predicte capelle. Saracenus Nicolai pro una quarta capella contigua capelle proxime supradicte. S. Georgius et s. Nicolaus Diunich fratres nominibus suis propriis et quilibet eorum pro una tertia parte ac nomine s. Simeonis fratris sui absentis, pro quo promiserunt de rato et ratihabitione pro reliqua tertia parte, pro una quinta Capella contigua Capelle proxime suprascripte. S. Jacobus quondam Nicolai nomine Marce uelicte quondam Pribili Gopicich de Sibenico amicte sue pro qua domina Maria promisit de rato et ratihabitione pro una sexta Capella contigua Capelle proxime suprascripte S. Simeon Lutich tamquam commissarius quondam s. Joannis Simeonich de Sibenico nomine suo et nomine Protomagistri Martini Calafati etiam Commissarii dicti quondam s. Joannis, pro quo domino Martino promisit de rato et ratihabitione Commisario nomine quo supra, pro una septima Capella posita in dicta Ecclesia a latere uersus Logiam et Plateam penes primam Capellam positam a dicto latere uersus Boream, que prima capella est eredum q. Ser. Desse Jacobi. S. Michael Rafcich, pro una octaua Capella contigua Capellae Commissarie q. s. Joannis suprascripti. — S. Elias q s. Petri Tolimarich et S. Martinus de Mesza quilibet eorum pro medietate, pro una nona Capella contigua capelle proxime suprascripte, a noua Capella, que est a latere dextero intrando a platea in Ecclesiam predictam. Omnes suprascripti Ciues Sibenici pro se et suis eredibus et successores (sic) nominibus ex una parte, et uenerabilis uir Dominus Jacobus Vlieuich archipresbiter et Canonicus Ecclesie predicte et s. Saracenus Nicolai suprascriptus tamquam pro Ecclesie suprascripte S. Jacobi et Fabrice ipsius Ecclesie pro se et successoribus eius, ex licentia, uerbo et consensu predicti Reuerendissimi Domini Episcopi ex alia parte, in Christi nomine et gloriose Uirginis Marie ac beati apostoli Jacobi et omnium Sanctorum Dei, tales conuentiones et talia pacta inter se fecerunt et contraxerunt. Quod Procuratores Ecclesie predicte, Procuratorio nomine quo supra, promiserunt suprascriptis Nobilibus Ciuibus Sibenici, nominibus quibus supra, stimulantes et facientes fieri, construi et fabricari, omnibus et singulis sumptibus et expensis Ecclesie et Fabrice predicte, omnes et singulas capellas superius positas et descriptas eo modo, quo principiate sunt, usque ad Cornicem Tollamentum (sic) exclusiue ibidem dissegnatorum et ornatorum per *Magistrum Georgium Protomagistrum* Lapicidam Ecclesie predicte, secundum dissegnum ipsarum capellarum ibidem productum et ostensum, cum hoc, quod qualibet capellarum predictarum habere debeat armam dictorum Ciuium, quorum dicte Capelle sunt, quas Capellas predicti Procuratores dare promiserunt completas usque ad Cornicem suprascriptam ab anno usque ad annos tres proxime futuros, ad laudandum et emendandum cuilibet boni et intelligentis Magistri de bonis et sufficientibus lapidibus et de bona et laudabili manufactura, salvo semper iusto et legitimo impedimento, si praedicte Capelle non possent compleri. Si lapides predictarum Capellarum sufficientes non fuerint usque ad annos quinque post completum laborerium predictarum Capellarum, quod predicti Procuratores omnibus et singulis sumptibus et expensis Ecclesie et Fabrice predicte teneantur et debeant facere remouere, et de nouo remittere defectuosos et ruinosos, et hanc promissionem ideo predicti Procuratores fecerunt, quia uersa uice suprascripti Nobiles Ciues nominibus quibus supra, pro suis Capellis suprascriptis fiendis et fabricandis, ut dictum est, promiserunt dare et soluere Procuratoribus suprascriptis pro se et suis successoribus stipulantibus ducatos septuaginta tres, auri boni et iusti ponderis venete (sic) pro qualibet Capella, hoc modo et in his terminis: Videlicet unam tertiam partem dicti pretii et debiti per totum mensem Aprilem proxime futurum, unam aliam tertiam partem quando fuerit conducta Sibenicum maior pars lapidum pro totis Capellis, et reliquam tertiam partem et ultimam quando unaqueque Capella fuerit completa. Ita et taliter, quod quilibet supradictorum Nobilium solutis duabus primis pagis predictarum Capellarum in terminis ut dictum est, tenentur, completa sua Capella, immediate soluere Procuratoribus suprascriptis tertiam et ultimam pagam, que omnia et singula suprascripta, predicte partes sibi ad inuicem, nominibus et pro partibus quibus supra, solemniter promiserunt firma, rata et grata habere et tenere, attendere et obseruare, non contrafacere uel uenire per se uel alios, aliqua ratione uel causa, de iure uel de facto, sub pena

quarti pluris pretii et debiti cuiuslibet Capellarum predictarum contrafacienti, sub obligatione omnium suorum Bonorum presentium et futurorum et refacionem damnorum, expensarum litis et extra et poenam .... Iudices, uel modo tantum intra se permanentem omnia sup ascripta.

Presbyter Franciscus Arienteus Notarius Curie Episcopalis Sibenici Canc. de mandato.
Petrus Coppesich Notarius Publicus Sibenici estraxit (sic) et subscripsit

Iz ovoga ugovora učimo se, da je meštar Juraj obvezao se sagraditi u crkvi devet oltarah i uresiti ih s grbovi onih vlastelinah, koji su dali troškove za gradjenje. Ovi oltari stoje većom stranom još danas.

Iz toga možemo nadalje zaključiti, da je meštar Juraj sedam godinah gradio šibeničku crkvu, u koje vrieme mogaše istu svršiti većom stranom onako, kako ju danas gledamo. S toga dakle nemogu pristati uz mnienje onih, koji tvrde, da je ova crkva stoprv sto godinah kasnije dovršena, pozivajući se na jedan crkveni napis, koj svjedoči, da je istu crkvu godine 1555. posvetio biskup Ivan Lucio Stafileić. Mogla je za vrieme ovoga biskupa, iz nepoznatih uzrokah, crkva iz nova biti posvetjena; mogla je biti popravljana, za njega i za njegovih predšastnikah; mogla je biti ukrašena kojimi godj malenkostmi; ali glavne česti crkve stojahu gotove već blizu sto godinah. Kroz ovo vrieme upotrebljavana je takodjer, kao što pismeni spomenici svjedoče, neprestano za službu božju; te zato neima uzroka, zašto da nepriznamo za glavnoga tvorca crkve našega meštra Jurja, kad imamo tolikih dokazah u suvremenih pismih, koja ga svagda i jedino zovu glavnim meštrom crkve i obćine.

Rečena crkva sagradjena je na sliku rimskih basilikah, osobitim ukusom, pomješanim gotičkim, bizantinskim i talijanskim slogom 15. vieka, bez ikakova drveta, od samoga mramora i tesanoga kamena. Isti krov, s umjetnim oblim svodom, sastavljen je iz samih mramornih pločah, izgladjenih s obadviuh stranah. Osobitom vještinom izradjeno je visoko pročelje crkve sa svojim triemom ili pridvorjem. Velika dva prozora, s desna i lieva kraj velikih gotičkih vratah, imaju šiljaste čemere, kao i ostali mnogobrojni prozori crkve, osim onih 4 okruglih u pročelju iznad velikih vratah *). Dvoja crkvena vrata ukrašena su mramornimi kipovi i liepimi rezarijami, koje rese uzduž čitavu crkvu. S nutra i s vana priliči crkva u svom stroju latinskomu krstu. Razdieljena je u tri broda, u jedan poveći, širji, u sredini, a dva manja tesnija sa strane. Veliki brod razdieljen je od pobočnih brodovah ili krilah šestoricom okruglih mramornih stupovah, kojih glavice ure-

*) Ovi prozori biahu u staro doba mjesto zvonikah za zvona, što medju ostalim svjedoči Faustin Vrančić pisac 16. vieka u svom djelu: Fausti Verantii Sicensis Macchinae novae. Venetiis s. a. in folio, gdje pod n. 4. kaže: „Loco Turrium habet hoc nostrum templum (Sibenicense) in ipsa fronte arcus seu Fenestras, quae ad ornamentum et ad recipiendas plurimas campanas deserviunt, et sic sumptus illi qui in extruendis eiusmodi Turrbus impenduntur in dimidiam fere Templi aedificandi partem converti possunt."

šene su umjetno izvajanim granjem, listjem i cvieljem. Ovi stupovi svezani su oblimi s vodovi, a iznad njih leže podugačke kamenite ploče. Umjetni savez ovih pl očah znamenit je s toga, što su sve ujedno stučene bez ikakva miela ili klaka, njekim osobitim načinom gradjenja, kome neima prilike. Na isti skoro način sazidano je i visoko polukube, što se diže nad glavom crkve, sa svojim krasnim čemerom i prozorom, te izvajanim kipom Otca Boga. Istim slogom gradjeno je pjevalište crkveno, na dva poda, s liepom galerijom, sa stupovi i dvimi prodikaonicami, umjetno namjestjenimi na kraju galerije. Ovo pjevalište dieli od crkve liepa mramorna ograda i 6 skaline, pod kojimi, sa svake strane, izvajana su iz mràmora dva ležeća kipa biskupah ovdje zakopanih. S desna i lieva od velikoga oltara stoje dvie kapele urešene rezbarijom i polustupovi. Iz desne kapele ide se na gornje pjevalište, u kojemu stoje orgulje. Pod lievom kapelom vode skaline u oblu kapelu krstionice, urešenu trimi uložnicami, sa četiri polustupa i umjetno izrezanimi glavicami, nad kojimi stoje izvajani kipovi proroka Davida i Šimuna, a dva su druga kipa propala. Na svodu ilí nebu ove kapele izvajan je iz kamena Bog Otac i Duh sveti, zatiem se vide po zidovih izvajana tri velika angjela, devet angjeoskih glavah i vrlo liepi arabeski. U sredini kapele stoji krstionica iz šarenoga mramora izdubljena, koju drže tri velika mramorna angjela. — Oko crkve načinjen je odozgó zatvoreni hodnik s kamenitimi rešetkami. Isti crkveni krov je iz kamena, te tako neima na ovoj crkvi upravo ništa iz drva, osim onih oltarah, prodikaonice i pokrova krstionice, što ih barbarski ukus ili siromaštvo novijega vieka, na porugu veličanstvenoga ukusa srednjega vieka, u toj crkvi namjestiše.

Iste godine 1444., kad meštar Juraj ugovori gradjenje kapelah i oltarah stolne crkve šibeničke, sklopi takodjer u Spljetu ugovor za gradjenje kapele, oltara i groba sv. Rajnera, u crkvi sv. Benedikta. Za ovu naime znamenitu kapelu opredieliše svotu Martin Ohmović, gradjanin spljetski, i Restoje, vrhovni nadziratelj robe u kraljevini bosanskoj (prothovestiarius Regni Bosne).

Po smrti Ohmovića odlučiše izvršitelji njegove oporuke, da će istu kapelu dati sagraditi po najslavnijem u ono vrieme graditelju dalmatinskom Jurju, te mu obećaše za ovo djelo tri sto i dvadeset dukatah u zlatu. Meštar Juraj obvezà se, da će istu kapelu s oltarom i grobom sv. Rajnera za dvie godine, polag svoje narisane osnove načiniti i dovršiti. Nu budući da je u isto vrieme morao nastaviti važno svoje djelo u Šibeničkoj crkvi, neznamo, da li je novi posao u Spljetu god. 1444. zaista započeo, premda imamo jasnih dokazah, da je spomenutu kapelu god. 1448. sasvime dovršio, na veliko zadovoljstvo ovršiteljah oporuke Ohmovićeve. Poradi primanja plaće za ovo svoje djelo odabrà meštar Juraj u mjesecu Rujnu godine 1447. za svoga povjerenika, Pavla de Aureliis iz Montone, koj je, kao što je zabilježeno u kvadernah spljetskih, za meštra Jurja Šibeničanina od ovršiteljah oporuke Ohmovićeve i povjerenika Restojevoga, na trikrat

116 dukatah primio, odkuda bi mogli zaključiti, da je rečena kapela u Spljetu, pod prekinutim nadziranjem Jurjevim gradjena, budući da je poradi svoga šibeničkoga djela samo na kratko vrieme mogao u Spljet dolaziti. Medjutim dovrši ipak, kao što napomenusmo, svoje spljetsko djelo godine 1448., zašto je i u kvadernah spljetskih, kod ugovora sa strane, kasnijom rukom zabilježeno: da su dne 27. Lipnja 1448. ovršitelji oporuke Ohmovićeve, Toma Rapalić i Rajner Lavrentiev, pred knezom spljetskim izjavili svoju podpunu zadovoljnost s djelom Jurjevim, plativši mu preostavši dug od devet dukatah i 20 soldah („Commissarii supradicti... Fecerunt supradicto magistro Georgio lapicide presenti et recipienti finem et absolutionem de laborerio et fabrica dicte Capelle, eo, quod dixerunt et contenti fuerunt ipsum magistrum Georgium dedisse dictam capellam bene fulcitam et expeditam in ordine et in puncto prout tenebatur et obligatus erat, et ad laudem boni magistri, de qua se bene contentos vocaverunt").

Kapela ova sv. Rajnera stoji sada zapuštena, buduć da je crkva sv. Benedikta zajedno s bivšim monastirom pretvorena u vojničku bolnicu. Sagradjena je na četiri ugle, te ima četiri veća i dva manja kamenita stupa, s izvajanimi glavicami, poput stupovah šibeničkoga hrama. Oltar i raku sv. Rajnera prenesoše Spljetjani u stolnu crkvu spljetsku i to jošte onda, kad su onamo prenieli sv. tielo. Nu budući da je ovdje kasnije novi oltar s rakom načinjen, premješton je stari oltar iz Spljeta na otok Brač, a stara raka uzidana je, kao što Farlati tvrdi, u pročelju stolne spljetske crkve.

Svršiv svoje djelo u Spljetu god. 1448., dobi meštar Juraj opet novo djelo, s kojim se proslavi i stolnu crkvu spljetsku znamenito ukrasi. U ono naime vrieme htjedè se porušiti starinska kapela sv. Anastasije, sagradjena još godine 1210. za vrieme arcibiskupa Bernardina; s toga odluči arcibiskup spljetski Jakov Baduaro sagraditi novu kapelu, s oltarom i rakom rečenoga svetca i zaštitnika gradskoga. Za ovaj posao nije mogao naći boljega umjetnika od našega Jurja Šibeničanina, te zato sklopi š njime dne posljednjega Lipnja godine 1448. sljedeći ugovor: 1. Obvezà se meštar Juraj, da će staru kapelu razvaliti, te na istom mjestu sagraditi novu, sasvim podobnu kapeli sv. Dujma, što ju je naprama kapeli sv. Anastasije god. 1427. bio sagradio meštar Bonin od Milana; i to, sa isto tolikimi kipovi svetacah, podobnim prozorom i oltarom, podobnimi stupovi, rezarijami, nakiti itd. 2. Da će on sám pribaviti potrebno kamenje, gvozdje, olovo i ostalu spravu i gradivo. 3. Da će načiniti svod kapele od kamenah tupih (de lapidibus tuffis). 4. Da neće upotrebiti stare stupove, pilove, podstupke i glavice, nego da će ove pričuvati za crkvu. 5. Da će načiniti oltar s dobroga kamena. 6. Da će istu kapelu svršiti za dvie i pol godine. — S druge pako strane obećaše mu za čitavo ovo djelo tri sto i šest zlatnih dukatah, dopustivši mu upotrebiti kamen od stare kapele i tri velika kamena, što su ležala pred crkvom.

Izvorni ugovor glasi ovako:

MCCCCXLVIII. Die ultimo mensis Junij.

Pacta capelle sancti Anastasii cum magistro Georgio Lapicida.

In Christo Nomine Amen. Anno Nativitatis eiusdem 1448 Indictione XI. Ducante serenissimo Principe et Domino D. Francisco Foscari Dei Gratia inclito Duce Venetiarum etc. Temporibus quidem Reverendissimi in Christo P. Domini Jacomini Baduario, eadem gratia Archiepiscopi Spalatensis. Magnifici et gloriosi viri Domini Alexandri Marcello hon. Comitis, Nobiliumque virorum Thome de Papalis, Michaelis Laurentii, Andreae Marci et Joannis Micacich, Judicum Spalati, die ultimo mensis Junii.

Venerabiles viri dom Bertanus Dominici primicerius, dom Ziuitanus dragosti et dom Georgius petri. Nobiles viri ser. Andreas Marci, ser. Raynerius Laurentii et ser. Petrus Marci de Spalato, tamquam procuratores Ecclesie sancti Dujmi Spalatensis, cum licentia, presentia et consensu Reuerendissimi patris domini Archiepiscopi antendicti et magnifici viri domini comitis vltrascripti, parte una, et Magister Georgius Mathei Lapicida habitator Scibenici, parte altera, peruenerunt solemniter et vicissim ad infrascripta pacta et conuentiones in hunc modum. Videlicet: Quia ipse Magister Georgius se obligando promisit dictis procuratoribus facere et fabricare, construere et laborare unam capellam ad honorem sancti Anastasii in ecclesia predicta sancti Duymi et in loco capelle veteris sancti Anastasij, dictam capellam ueterem destruendo et remouendo et capellam nouam in ipso loco facere et fabricare prout supra st. (scriptum?) ad similitudinem, ad opus et laborerium capelle S. Duymi, que est in ecclesia predicta, cum tantis figuris seu imaginibus sanctorum, quante sunt in ipsa capella, cum fenestra et cum aliis laborerijs consimilibus et necessarijs dicte capelle sancti Anastasij, cum suo altari, et in eodem modo et ordine seu laborerio prout stat capella predicta sti. Duymi, non intelligendo picturas, laborando et ponendo in dicta capella bonos et sufficientes lapides, ferrum et plumbum, et alia necessaria omnibus ipsius Magistri Georgii expensis, faciendo uoltam dicte capelle de lapidibus tuffis, saluo, quod non teneatur facere feratam dicte fenestre, laborando et fabricando ad laudem boni magistri et non deteriorando dictum laborerium. Et hoc pacto, quod licitum sit ipsi Magistro Georgio ponere in laborerio dicte capelle per eum fiende de lapidibus capelle ueteris predicte (si necesse fuerit), saluis et reseruatis (pro ecclesia predicta) colonis, lidibus et bassis ipsius capelle, non ponendis in opere predicto. Item ponere etiam possit in dicto opere tres lapides, qui sunt circa ecclesiam sancti Duymi sibi ostensi (ponendo etiam supra altare lapidem bonum et sufficientem), quam quidem capellam dare promisit idem Magister Georgius expeditam et perfinitam hinc ad duos annos cum dimidio proxime venturos, et hoc pro ducatis trescentis et sex auri et in auro nomine solutionis dicte capelle, quos ducatos CCCVI auri, prefacti domini procuratores dare ac soluere promiserunt dicto Magistro Georgio finita dicta capella, et hoc modo: videlicet ducatos CCC auri in bonis et de bonis dicte ecclesie et ducatos VI auri hoc modo, videlicet: ducatos duos quos soluere promisit dominus archiepiscopus antedictus et ducatos quatuor soluere promiserunt prefati dom. Bertanus, dom. Ziuitanus, dom. Georgius et ser. Andreas Marci, videlicet ducatum unum pro quolibet eorum in pace et quiete sine aliqua condicione et dilatione. Et predicta omnia obseruare promiserunt dicte partes sibi inuicem et non contrafacere uel uenire sub pena et obligatione omnium bonorum dicte ecclesie et ipsius Magistri Georgij cum refectione omnium damnorum et expensarum litis et extra. Actum Spalati ad portam Marine presentibus Spectabilibus viris domino Marco Memo, domino Bartholomeo de Ja. (Jadra?) taiapiera, ser. Paulo Vulcini, et ser. Paulo Miladini, testibus rogatis, ser. Micha Andree examinatore.

Meštar Juraj svrši ovo svoje novo djelo koncem godine 1450. sasvim u smislu ugovora, jer je kapela sv. Anastasije zaista u svemu podobna spo-

menutoj kapeli sv. Dujma, te bi čovjek lahko pomislio, da su obedvie gradjene od jednoga meštra. Čitava kapela oslanja se na četiri osmouglasta stupa, u kojih je vrlo umjetno udjelano trolistno okruglo cvietje. Glavice od stupovah urešene su krasnimi arabeskami, a svodovi, što stupove vežu, načinjeni su po slogu gotičkom. U istom slogu sagradjeno je i nebo ili pokrov kapele s triuglastimi šiljkami, na temelju kojih ima izvajanih kipovah svetacah. Vanjsko lice ove kapele priliči mnogo poznatim u umjetničkom svietu grobnicam Skaligerah u Veroni. Na oltaru stoji kamenita raka sv. Anastasije. Na ovoj raci leži iz kamena izvajan svetac u biskupskoj odori, pod kamenitom koprenom, koju drže tri angjela. Odozdó izvajana su na podugačkom kamenu četiri učitelja crkve, a u sredini vidi se vrlo umjetno izrezana slikå prikazujuća šibanje Isusovo (u Farlatu T. I. p. 492, nalazi se ista raka bakrorezom snimljena).

Iz zapisnikah občine šibeničke doznajemo, da je protomeštar Juraj još godine 1449. bio u Šibeniku, jer u njih ima zabilježeno, da je iste godine dne 19. Svibnja predao pred sudom njeke pokretne stvari pokojnoga vajara i graditelja Martina, sina Branislava Zadranina, a dne 24. Svibnja primio je u nauk na sedam i pol godinah Vukašina Markovića, dećaka od 15 godinah. Koncem sljedeće godine 1450. nije više desio se u Šibeniku, premda je podjedno nosio naslov graditelja stolne crkve („Protomagister lapicida fabricae Sti. Jacobi de Sibenico"). Ovo svjedoče spomenuti zapisnici, u kojih ima dne 2. Studna iste godine zapisano, da je Protomeštar Juraj u poslu primanja novacah (570 libarah i sedam soldah) od Jakova Ziljenića prokuratora crkve šibeničke (fabricae Ecclesiae S. Jacobi de Sibenico) imenovao za svoga zastupnika (suum legitimum procuratorem) Ivana Petra de Monte Mletčanina, svoga rodjaka. Jedna bilježka zadarska (Osservatore Dalmato 1854 N. 208) od iste godine 1450. dokazuje, da je u to vrieme bio u Zadru, gdje su ga takodjer poznavali kao protomeštra crkve šibeničke (mistro Zorzi tagliapetra proto alla fabrica della chiesa di S. Giacomo di Sebenico).

Kasnije, od god. 1450. do god. 1464., nespominje se više u zapisnicih šibeničkih, van jedanput godine 1461., kad je pred sudom dao imenovati zakonitom zastupnicom svoju ženu Elisabetu, premda nije ni ona tada u Šibeniku bila (consortem suam absentem).

Čitavo dakle ovo vrieme, dugih naime 14 godinah, bavio se protomeštar Juraj izvan Šibenika. Koje uprav mjesto odabrå za svoj stan, nema se pravo, nu ja bi reko, da je podjedno stanovao u Italiji i to osim Jakina, takodjer u Mletcih, jer u zapisnicih šibeničkih ima zabilježeno, da je godine 1472., kad se već vratio bio u Šibenik, dao u najam sve svoje kuće, što je imao u Mletcih (omnes suas domos, quas habuit Venetiis). Neima dakle sumnje, da je tu njeko vrieme živio, a možebit i koješta gradio, što nama poznato nije.

Po svoj prilici biaše god. 1451. iz Mletakah pozvan u Jakin, da ukrasi i dovrši tamošnju trgovačku viećnicu. Dne naime 2. Listopada iste godine

načini s obćinom jakinskom sljedeći ugovor: 1. Obvezà se meštar Juraj da će načiniti i sagraditi licc ili pročelje (faziata) rečene viećnice, polag narisane osnove, što se je čuvala kod obćine, u primjernoj visini i širini, krasotom što je moguće največom (de altezza et amplitudine triumphale et competente in forma ornatissima) i to za devet stotinah dukatah u zlatu. Kod ovoga djela imao je namiriti sve troškove, osim za konop, za drva, za podove i mostove zidarske, za kreč, olovo, bakar i kamen, potrebit za popravak unutarnjih kutovah i vanjskih nuglah ili krajevah, što je sve imala obćina po ugovoru pribaviti. K tomu pokloni mu ova još dva izdjelana stupa, što su u viećnici ležali; 2. obećà meštar Juraj na rečenom pročelju viećnice, polag risane osnove, izvajati iz mramora mitologičke bogove u čovječjoj veličini, s grbom grada Jakina; 3. obvezà se svršiti spomenuto djelo za dvie ili tri godine, računajuć od onoga dana, kad bude primio prvu svotu obećane sebi plaće; nadalje obećà i obvezà se dobrovoljno rečeni meštar, da će gotovo djelo dati na razsudjenje činovnikah viećnice (delli officiali della loggia) i zajedno još triuh u ugovoru imenovanih razsuditeljah, koji će suditi, da li je djelo u smislu ugovora i risane osnove načinjeno i svršeno. S druge pako strane obvezà se obćina jakinska: da će rečenomu meštru u račun obećanih 900 dukatah unapred izplatiti 200 dukatah, s tom pogodbom, ako bude do godine danah dovršio svoje djelo do ruba ili prutah od prozorah; poslie godine danah da će obćina izplatiti opet 200, a kad bude čitavo djelo gotovo, ostalih 500 dukatah *).

Iz ovoga ugovora vidi se dakle jasno, da je meštar Juraj spomenutu viećnicu vajarskim djelom ukrasio i novo pročelje sagradio; te sad stoprv možemo izpraviti pogrieške onih inostranih pisacah, osobito talijanskih i njemačkih, koji su dosad o toj viećnici tvrdili, da ju je u 16. stoljetju Tibaldi Pellegrino sasvim s nova sagradio i slikama uresio, pozivajući se na svjedočanstvo Vasara; ovaj medjutim kaže samo to: da je istu viećnicu u 14. vieku graditelj Moccio sagradio, da ju je kasnije više umjetnikah popravljalo **, i da je Tibaldi Pellegrino novosagradjeni svod (volta) viećnice uresio s mnogimi velikimi figurami od stuka (di stucco; smies od klaka i smrvenoga bieloga mramora) i sa slikami, koje izradi u slogu Mihaljangjela ***). Nu Vasara izpravio je već markez Amicci u svom djelu: „Memorie storiche delle arti e degli artisti della Marca di Ancona", koj dokazuje, da je rečenu viećnicu gradio Ivan Sodo iz Jakina, a pročelje Juraj Šibeničanin, držeći se svoga osobitoga sloga, koj ima nješto od staroga

*) Ovaj ugovor, pisan u talijanskom jeziku, nalazi se u pismohrani grada Jakina.

**) „E finalmente (fece il Moccio) la loggia de' mercanti di quella città (Ancona). Che dopo ha ricevuti, quando per una cagione, quando per un' altra, molti miglioramenti alla moderna, e ornamenti di varie sorte." Vasari, vita di Duccio pittore Sanese.

***) Vasari in la descrizione dell' opere di Francesco Primaticcio Bolognese,

klasičkoga i od arapskoga. Uresi sastoje iz listovah i figurab, a u sredini vidi se konjanik s jakinskim grbom. Po svjedočanstvu jakinskoga ljetopisca Bernabea, svršeno je ovo pročelje stoprv godine 1459.

U isto doba, kad je radio pročelje viećnice, načini i uresi u Jakinu meštar Juraj takodjer pročelje crkve sv. Franje u skalinah (San Francesco delle scale). Ovo djelo svrši godine 1455. na obćinsko zadovoljstvo, te izvajà iz krasnoga bieloga mramora veličanstvena vrata, sa četiri kipa svetacah i mnogimi arkitektoničkimi nakiti, koji su tolikom vještinom izradjeni, da se čini, kao da su načinjeni šilom a ne dlietom. Lando Ferretti (rkp.) tvrdi, da je meštar Juraj za ovaj posao dobio sedamdeset dukatah u zlatu. Slika istoga pročelja rezana je na bakru od B. Musicella, risana od G. Paleta.

U jakinskom okružju, u mjestu Rekanatu, načini meštar Juraj i treće pročelje crkve sv. Augustina, za koje djelo pisà pogriešno Vasari, da ga je načinio Moccio od Siene. Suvremenomu jakinskomu ljetopiscu Bernabeu imamo zahvaliti, što za ovo djelo našega meštra znamo. Nu prije nego li vrata ove crkve sasvim dovrši, otide natrag u svoju domovinu Dalmaciju.

Početkom god. 1464., u mjesecu Ožujku i Svibnju, spominje se već u zapisnicih obćine šibeničke opet kao protomeštar stolne crkve šibeničke (prothomagister lapicidarum fabricae Ecclesiae s. Jacobi de Sibenico), kad je pred sudom gradskim primao od svojih dužnikah njeke stvari; a koncem iste godine bavio se već u Dubrovniku, kamo ga veliko vieće dubrovačko pozvà, da popravi i na novo gradi kneževsku palaču, koja je godine 1463. dne 8. Kolovoza, po nesreći stranom izgorjela, stranom upaljenjem baruta i streljiva raznešena.

Izza kako je veliko vieće dubrovačko dne 9. Veljače 1464. zaključilo: da se razorena palača iznova sagraditi ima, dade načiniti osnovu i risariju po najslavnijem onoga vremena graditelju i vajaru Michelozzu (secundum designum et parere Michelocij. Pactum 11. Febr. 1464). Dne 13. Rujna učini zaključak, da se imade i toranj „Dolnje stanje“, što ga je grom razorio bio, s nova sagraditi (de faciendi et rehedificandi turrim Dolnje stagnie quam fulgur eiecerat, rehedificando illam in formam rotondam). Napokon zaključi dne 2. Studna god. 1464., da se ima iznova u plaću primiti meštar Juraj Šibeničanin na osam mjesecah, izza kako je četiri mjeseca jur radio (Prima pars est de reassumendo ad salarium Communis nostri Magistrum Georgium de Sibenico Ingeniarium, per menses octo, inceptos die qua finierunt primi quatuor menses, videlicet die 23. Octobris. Cum salario consueto, videlicet ad rationem iperperorum sexcentorum in anno).

Šta je na istoj palači u to doba meštar Juraj radio, pokazuje nadalje zaključak dubrovačkoga vieća od 11. Studna god. 1464., kojim je izjavljeno, da se imade najprije pročelje palače sagraditi (Prima pars est de faciendo dein id quod restat de fabrica palatii, videlicet de fazata anteriori, eo, quia

secundum parere Magistri est periculosa sic stando, et petras ponendi in fabrica dicti palatii quod ad presens laboratur).

Najkrasniji dakle dio dubrovačke sgrade, u kojoj njegda slobodna vlada s knezevi, a sada okružnoga kotara činovnici stoje, sa svimi svojimi krasnimi vajarijami, stupovi i nakiti, nije kako njeki noviji engleski putnici (Wilkinson) htjedoše, iz 16. vieka, niti je djelo starih Grkah iz porušenoga Epidaura, kako njeki dubrovački pisci tvrdiše, već je umotvor dalmatinskoga umjetnika, koj se na šibeničkom napisu stolne crkve sám njekim ponosom Dalmatincem (Dalmaticus) imenovà. Do vremena grozovite trešnje dubrovačke (god. 1667.) imao je rečeni dvor dva poda, ali u spomenutoj trešnji srušen je drugi pod, pa sada stoji samo prvi, u prvobitnoj svojoj krasoti. Sagradjen je u slogu toskanskom, ima šiljaste prozore, razdieljene u sredini sa dva stupca. Stupovi, u koje se podupiraju svodovi prostranoga hodnika (Porticus), urešeni su umnom vajariom. Medju ostalima izvajan je umirajući alhimista, koj u jednoj ruci knjigu drži, a drugom se upira u jednu gredu. Oko njega svakojaka lučbena sprava. O tom stupu pripovieda narod, da je bio u Eskulapovom hramu u Epidauru. Ima tu takodjer izvajanih angjelah, bogovah ljubavi i drugih zanimivih ali i smiešnih i sramnih predmetah.

Dvie godine kasnije, naime god. 1466. bude meštar Juraj pozvan na otok Pag od biskupa osorskoga Antuna Palcića, koj htjedè svoj tamošnji biskupski dvor isto onako uresiti, kao što biaše dvor mletačkoga tamošnjega kneza. U tu svrhu ugovori se s meštrom Jurjem, da mu ovaj za plaću od 230 dukatah uresi dvor sa deset stupovah, na kojih imahu biti glavice i podnožja nakitjena s izvajanimi arabeski i zajedno sa dva svodjena prozorišta (altanami), a nad svodovi imao je izvajati biskupov grb. Nu od ovoga pogodjenoga djela svrši meštar Juraj samo jednu stranu, ostavivši drugu nedovršenu iz nepoznatoga uzroka. Iste godine načini meštar Juraj ugovor s njekim Misolićem, obskrbnikom stolne crkve Pažke, te se obvezà, da će izvajati pročelje nad velikom kapelom crkve. Sljedeće god. 1467. ugovori se s istim Misolićem, da će sagraditi kapelu sv. Nikole u crkvi kaludjericah sv. Margarite na Pagu, te obećà na tu svrhu poslati u Pag meštra Radmila, bez sumnje učenika svoga.

Po svoj prilici radio je meštar Juraj takodjer na otoku Osoru, gdje je u isto doba biskup Palčić počeo bio graditi novu stolnu crkvu, a Ivan arcidjakon osorski crkvu sv. Marka.

Čini se, da je god. 1467. njeko vrieme bavio se opet u Šibeniku, jer dne 19. Siečnja imenovà ga pred sudom šibeničkim njegov zet, slikar Juraj sin Romasije, za svoga zastupnika u njekoj pravdi, što je imao sa slikarom Marinellom Vučkovićem iz Spljeta, prem da se u isti par meštar Juraj u Šibeniku desio nije, a dne 11. Travnja iste godine primi on pred sudom u svoju službu i u nauk Antuna Drastića iz Hlivna stara 14 godinah.

Sljedeće godine 1468. spominju ga zapisnici šibenički dvakrat; prvikrat naime kad je graditelj Marin Korčulanin načinio oporuku, u kojoj ostavi

stolnoj crkvi šibeničkoj sve ono, što je imao zahtievati od svoga protomeštra Jurja, za zasluženo djelo; a po drugikrat kad je Petko Radinović, njegdašnji sluga i učenik Jurjev, izjavio se, da je podpunoma primio sve, što je imao primiti za službu triuh godinah.

Nezna se, zašto se odputio meštar Juraj godine 1470. u daleki Rim. O tom putu sačuvà nam uspomenu jedini zapisnik obćine šibeničke, koj kaže, kako su dne 17. Svibnja godine 1470. Ivan Prokopović kanonik i Ivan Dobrojević gradjanin šibenički, kao obskrbitelji stolne crkve šibeničke (procuratores fabricae Ecclesiae S. Jacobi) imenovali za svoga zastupnika meštra Jurja sina Matejeva, gradjana šibeničkog, odsutnog kao prisutnog (absentem tamquam presentem) u parnici poradi crkvene zadužbine pokojnoga Vrbana biskupa šibeničkoga, davši mu podpuno punomoćje, da ih zastupa (ac si personaliter adessent) u Rimu, pred svetim otcem papom Pavlom II. i pred svakim drugim sudcem i sudom, tako crkvenim kao i gradjanskim (ad comparendum coram sanctissimo Domino nostro, Domino Paulo divina providentia papa secundo, nec non coram quocunque alio judice, judicio, officio, seu tribunali, tam Ecclesiastico quam saeculari urbis Romae).

Iz života slavnoga vajara Ivana Dalmatina iz Trogira, koj jednu godinu kasnije grob rečenoga pape Pavla II. izvajà, znamo, da se isti umjetnik bavio tada u Rimu; moguće je dakle, da putovanje našega šibeničkoga umjetnika u njekom savezu s Ivanom stajaše, nu da li je u Rimu štogod radio, o tom nigdje traga neima.

Kad je uprav meštar Juraj svoj put u Rim poduzeo, nezna se pravo, nu nikako nije mogao otići prije konca mjeseca Svibnja, jer u zapisnicih šibeničkih ima još pod 22. Svibnjom zabilježeno, da je taj dan Ruža, udova Cvitana Hotiševića iz Verhkuka, svoga sina Jurja dala u nauk protomeštru Jurju na osam godinah.

Iz ovoga puta imao se meštar Juraj do skora vratiti, jer sljedeće jur god. 1471. spominje se u zapisnicih šibeničkih, da je dne 9. Prosinca u njegovoj prisutnosti prodana kuća Sevastijana Šišgorića graditelju Pavku Mišljenoviću. Isto tako spominje se višekrat u zapisnicih god. 1472., kad je pred sudom imenovao njeke svoje zastupnike u raznih poslovih.

Oko godine 1475. umro je meštar Juraj, bez sumnje u Šibeniku, jer iste godine u mjesecu Prosincu imao je već njegov sin Pavao parbu s popom Jurjem Češnovićem iz otoka Brača, poradi njekog kamenja, što je pokojni mu otac iz Brača primio bio. Sljedeće godine imenovà isti sin Pavao, kao baštinik svoga otca, (filius quondam et heres cum beneficio legis et inventarii Magistri Georgii quondam Mathei lapicide de Sibenico), s dozvoljenjem i privoljenjem svoje matere Elisabete, za svoga zastupnika u poslu baštinstva doktora pravah Andriju de Albanellis od Montebella. Istoga Pavla sina Jurjeva imenuje zapisnik šibenički god. 1480. svojim gradjaninom (Civis Sibenicensis et heres dicti q. Magistri Georgii cum beneficio et lege inventarii).

Udova Jurjeva, a mati Pavlova, Elisabeta, živila je sve do god. 1486. Ove godine dne 11. Ožujka načini oporuku, kojom ostavi četvrtu stranu svoga imutka sinu Pavlu. Jednu stranu ostavi školi sv. Marie u ulici Blažene Djevice u Šibeniku, drugu stranu siromakom šibeničkim, a od treće strane deset librah fabriki stolne crkve šibeničke, pet librah fabriki crkve sv. Marie, a pet librah svojoj službinji Jeleni. Napokon htjedė, da njezini baštinici dokončaju gradjenje pročelja crkve sv. Marie u Novomgradu (Civitate noua), koje djelo biaše njezin muž meštar Juraj obvezao se svršiti, te ujedno naloži, da se izplati sve ono, što biaše njezin muž ostao dužan baštinikom rezbara Ivana.

Budući da se u toj oporuci spominje njeki Novi grad, u kom je takodjer meštar Juraj gradio, nastaje pitanje, koj biaše to grad Novi, budući da u Dalmaciji i u Italiji više gradovah ovoga imena imade. U tom nam opet zapisnici šibenički njeko razjasnjenje podavaju, jer pod godinom 1472. dne 26. Svibnja ima zabilježeno, da je protomeštar Juraj imenovao za svoga zastupnika Nikolu Alegreta, doktora pravah, koj ga je imao zastupati u gradu Novom u Marki (in Civitate Civitatis nove in partibus Marchie) pred poglavarstvom onoga grada. Iz česa sliedi, da je isti protomeštar Juraj, po svoj prilici radi njekog svojeg djela, imao neprilike s istim poglavarstvom, a iz gorespomenute oporuke doznajemo, da je započeto djelo na crkvi sv. Marie nedovršeno ostavio. Neima dakle sumnje, da se pod ovim novim gradom ima razumievati Civitanova (Civitas nova) Marke jakinske, koj grad leži med Loretom i Termom, budući da osim Marke Tarviške, samo Marka jakinska u srednjem vieku u Italiji poznata biaše, a znamo, da je u Jakinu naš Juraj Matejević zaisto bavio se.

Iz gore navedenih doznali smo jur, da je protomeštar Juraj imao više učenikah, medju ovimi spominju zapisnici šibenički Markoševića Mateja iz Spljeta (1447), Vukašina Markovića Spljetčanina (1449), Ivana Drastića iz Hlivna (1467), Petka Radinovića iz Šibenika (1468) i Jurja Hotiševića iz Vrhkuka (1470). Da li je njegov sin Pavao naučio se takodjer njegovu umjetnost, neima nigdje zabilježeno, jedino se znade iz zapisnikah šibeničkih, da je još godine 1498. živio u Šibeniku.

Izvori. Quadernae Communitatis Sibenicensis de a. 1441—1498. u arkivu podestarije šibeničke. — Libro d'oro p. 441. u arkivu šibeničke obćine. — Quadernae Communitatis Spalatensis. A. 1448. p. 652. u arkivu okružja spljetskog. — Liber Partium Rogatorum Ragusii 1463—66. u okružnom arkivu dubrovačkom. — Quadernae Communitatis Anconitanae de a. 1451—55. MSC. — Marchese Amico Ricci. Memorie storiche delle Arti e degli Artisti della Marca d'Ancona. Macerata 1834. I. str, 129 — Osservatore Dalmato 1855. N. 130—132. — L'Artista Dalmato, Lunario Zaratino 1856 p. 11.

Mateović N. Ovoga slikara, kojemu se nezna rodno mjesto, spominje Nagler. Živio u prvoj polovini prošaštoga vieka, slikovao cvietje i perušadi.

Mateuči (Matteucci) Saporoso, glasoviti graditelj i gjeneral, rodom iz Ferma, kojega žalibože slovnici drugih narodah nigdje nespominju. Oko

god. 1570. biaše na prošnju Dubrovčanah po papi Piu V. poslan u Dubrovnik, da sagradi tamo platno gradsko, s tvrdjicom S. Margarite. Ovaj svoj posao dovrši slavno i umno, te primi od republike dubrovačke, osim drugih darovah, 11.000 cekinah u ime nagrade.

Izvor. Appendini. Notizie istor. crit. sulle Antichità storia e lett. de' Ragusei. Ragusa 1802. I. str. 316.

Matić Ivan, zlatar iz Sinja, rodjen od prostih roditeljah, živio u sredini 18. vieka. Biaše vješt svakoj mekaničkoj radnji, na toliko, da je često take umotvore svojim naravnim razumom izumio, koje nebi najučeniji umjetnik bolje načiniti bio kadar. Ivan Lovrić, koj nam njegovu uspomenu sačuvà, kaže o njemu: „Un Orefice di Sign, chiamato Zuanne Matich, oltre il suo proprio mestiere, egli e atto a riuscire in qualunque lavoro meccanico, di modo, che le sue fatture non invidiano punto quelle de' piu famosi artefici d' Italia Egli é un portento di Natura, ed io sono di parere, che se forse nato, ove fioriscono le arti, avrebbe dato saggi tali di meccanica che forse avran fatto strasecolare.“

Izvor. Lovrich Giov. Osservazioni sopra diversi pezzi del viaggio in Dalmazia del Sig. Ab. Alberto Fortis. Venezia 1776. p. 172.

Maurer Ivan, slikar zagrebački, uresio god. 1649. troškom biskupa Petretića, novo pjevalište i orgulje naprama biskupovoj bogomolji u stolnoj crkvi zagrebačkoj sa slikama i grbom biskupovim, te dobi za svoje djelo 525 rajnskih forintah.

Izvor. Kovachevich Thomas. Catalogus Praesulum Zagrabiensium. MSC,

Mazarović Vinko, protomeštar vajarski, rodio se oko g. 1720. u Dubrovniku. Oko god. 1743. dodje u Trogir. Njegovo izvorno pismo, što se kod mene nalazi, svjedoči, da je god. 1777. i 1778. radio za dominikansku crkvu zadarsku, a poimence za oltare sv. Dominka i Vinka, pošiljajući iz Trogira u Zadar stupove i drugo svakojako vajarsko djelo, što je iz trogirskoga kamena pravio. Pomagao je ujedno graditeljem i vajarom Filipu Bakuli i Mihalju Kosti, koji su oko istieh oltarah radili.

Mazeto Antun, graditelj i gradjan zagrebački, bit će onaj isti, kojega spomenuh pod imenom Maceti. Sagradio je god. 1660—1666. zvonik sv. Marka u Zagrebu, izza kako je starinski zvonik prilikom vatre god. 1655. izgorio bio. Hrvatski ugovor, što ga je s gradskim poglavarstvom načinio, kaže medju ostalima: „da ober staroga turanskoga fundamentuma, do vsega perfecta svršenja ili dokončanja toga novoga turna cirkvenoga, varaš vsega kamena bude daval, k tomu pesek, vapno, vodu, dreva na grušte i na turne takajše, jednum rečjum materiju vsu, koja je k tomu zidu potrebna (zvan zidarske meštrije), grušta, deske i železa. Turna rečenoga cirkvenoga da ima dozidati klaftrov zida novoga na visinu dvadeseti, pofrajhati zvuna i znutra i k tomu zvuna vsega pobeliti, vredno, pohvaljeno, dobro, trpleno, usque ad omnem debitam perfectionem omni ex parte, opus idem totaliter

perfectum. Vsaki ov klafter po šest cipeliše zidarskih mora biti. I zato tako mu je plaća sudbena, do zavsema dogotovljenja, i uredno, uti supra, dovršenja, zavsem jezero petsto i devedeset rainski obećana. K tomu još dvadeset veder varaškoga vina da mu se ima dati. Datum 13 mensis Julij A. 1660."

Kako se iz daljnih računah vidi, prinesli su na trošak zidanja ovoga zvonika ili tornja dobrovoljne darove Ivan Ručić, podžupan zagrebački, oko 500 rajnskih, Blaž Kovačić 200 for., Ivan Zakmardi prabilježnik i mnogi drugi. Stoprv god. 1666. biaše isti zvonik dovršen, buduć da je iste god. dne 17. Travnja od strane grada zagrebačkoga ugovoreno s klesarom Matijašem Seliberom: „da on na turen cirkve sv. Marka ovoga varaša gornji venec iz kamena rezanoga, kako je vredno i dostojno, napravi, tak da tri kameni rezani jedan oberh drugoga na visinu budu morali biti." Ovaj vienac svršen je god. 1667. Koliko je isti zvonik prilikom nove užasne vatre god. 1674. *) oštetjen i s nova sagradjen, nije mi poznato, nu da je kasnije svakako popravljan, neima sumnje, jer inače nebi stajao u kamen urezani napis: „Anno Dni. 1725", koj se s iztočne strane vidi.

Iz pisamah zagrebačkih ježuvitah doznajemo, da je isti Antun Mazeto oko godine 1647. zagrebački monastir ili Collegium ježuvitah gradio i tom prilikom 177 rajnskih forintah istim ježuvitom dužan ostao.

Izvori. Protocollum Lib. et R. Civitatis Zagrabiensis. — Acta Collegii Zagrabiensis Fasc. 15. N. 5. u zem. arkivu.

Mažuranić Antun, drvovajar, pop i naslovni kanonik modruški, rodio se u primorju hrvatskom godine 1687. umro 30. Srpnja g. 1757. Pravio kipove iz drva za razne crkve. Medju ostalim načinio oltar sv. Trojice u kapeli istoga imena u Novom. Putovao višekrat u Sinigaliju i u Loreto s pobožnimi putnici.

Izvor. Matica umrvših u Novom.

Medulić Andria, nazvan Medula, Medola, Meldola, Schiavone, Schiaon i Sclabonus, rodi se u dalmatinskom gradu Šibeniku god. 1522. od siromašnih roditeljah. Njegov otac zvao se Šimun, kako to jedan mletački spomenik svjedoči, u kom je zabilježen ovako: „Andreas Sclabonus dictus Medola q. (quondam) s. Simeonis." Marin Sanudo spominje u svom dnevniku

---

*) O toj vatri govori jedna molbenica grada Zagreba na cesara Leopolda I. od godine 1675., u kojoj vele molitelji medju ostalima: „Et quia Princeps augustissime! proxime et pridem evolutis temporibus die 25 mensis Junii anni proxime praeteriti, in nimio solis aestu et canicularium saevissima arriditate, exorto ad medium ipsius civitatis forum inexpectato et infelicissimo incendio, incolis per culturas distractis, defensionem ignis in aestu solis prohibente, in tantum crevit eius rapacitas ut horarum vix quatuor spatio, Ecclesias, Turres, Campanas, Portas, domum senatoriam, munitionem, annonam, Domicilia et Residentias nostras, totam denique... Civitatem, vix quatuor inferioribus restantibus domiciliis crudeliter et immanissime destruxerit et totam everterit faciem." (Protocollum Civitatis Zagrab. de a. 1675.)

pod god. 1501. njekog vojnika (Contestabele) u Nadinu, gradu dalmatinskom, Šimuna od Meldole (Simon da Meldolla), kojim imenom naziva često grad i otok Mljet (Meleda). Da li je taj Šimun bio otac Andrijev, nezna se. Nu da se njegova porodica u Šibeniku po hrvatski zvala Medulić, svjedoče nam zapisnici obćine trogirske, u kojih ima dne 15. Studna g. 1436. zabilježeno sljedeće: „Nobilis miles dominus Blasius de Andreis de Tragurio dedit et donavit nobili mulieri domine Chatarine relicte quondam domini Johannis Medulich de Sibenico militis, pro sè et suis heredibus et successoribus, unam terram vineatam vretenorum viginti, in campo traguriensi, positam super gostinum sive super Ostrog (Quadernae Com. Trag. a. 1436 pag. 72).

Životopisci Medulićevi pripoviedaju, kako je jur kao dječak, sprohadjajući se po ulicah svoga rodnoga mjesta, običàvao oštrim okom motriti one slike i rezarije, što biahu načinjene po zidovih gradskih kućah i crkvah. Vrativ se kući, risao bi na hartiju što je vidio, i zabavljao bi se neprestano slikanjem. Njegov otac, vidivši veliki nagon sina svoga k slikariji, putujući njekim povodom u Mletke, povedè Andriju sa sobom, predavši ga u Mletcih svome kumu meštru Roku, male ciene slikaru. Ovaj Roko zadržà Andriju kod sebe u Mletcih kao podvornoga djetića i načini ga s vremenom svojim platjenim pomagačem u slikanju *). Tu je morao Medulić za neznatnu dnevnicu od 24 soldinah za svoga gospodara resiti sa slikama ormare, škrinje (sanduke), klupi i ostale pokućne sprave, koje u ono vrieme velika gospoda običavahu kao za nakit stavljati u svoje prednje sobe. Upoznavši se kasnije Medulić s njekimi zidari, počè za ove, uz veoma malenu nagradu, praviti slike po mletačkih kućah, budući da je u ono doba u Mletcih bila običaj: uresivati kuće iz vana sa slikama, za koj ures platjalo se manje više toliko, koliko se danas platja za čistjenje ili mazanje s krečom.

U isto doba, kad je Medulić, radeći neprestano od zore do mraka, skrbiti se morao težkim trudom za siromašku svoju hranu i odjeću, napredovà ujedno veoma dobrim uspjehom u svojoj obljubljenoj umjetnosti. Neimajući sredstva, da platja učitelja, koj bi mu mogao bio u svom nauku ići na ruku, noseći ipak u svojih grudih njeku tajnu požudu za većim savršenstvom svoje umjetnosti, koja nebijaše velika prijateljica njegovih podupirateljah zidarah i njegovoga priprostoga gospodara meštra Roke, počè snimati bakroreze slavnoga u ono doba slikara Franje Mazzuola Par-

---

*) Slavni slikar mletački Felice Schiavoni pripoviedao je g. 1841 pokojnomu Janu Kolláru uzrok i način došastja Andrijevoga u Mletke ovako: „Andrija Medulić zabavljao se u svojoj mladosti u Šibeniku slikanjem ormarah i škrinjicah. Jedna od ovieh škrinjicah dodje po slučaju u ruke njekog po Dalmaciji putujućeg Mletčanina, komu se Medulićevo slikovanje na toliko omili, da ga sa sobom u Mletke povede i tu u nauk dade.“ Nu ova pripovjest neslaže se s onim, što svi ostali njegovi zivotopisci tvrde, da naime u početku nikakova učitelja ni pokrovitelja imao nije, već da je bio samouk i u viečnom siromaštvu samostalan.

megianina *) i krasne slike Ticiana i Giorgiona, kojim se uprav onda sav sviet diviti stao. Iz umotvorah rečenih umjetnikah naučio se Medulić izgladiti svoje tvorove i podati svojim slikam onu milinu i lahkost u izrazih, i ono riedko savršenstvo u bojadisanju, što se opažuje na svih njegovih slikah. Nu premda već u ono doba njegove slike mnogo ljepše i savršenije biahu nego li mnoge inieh po svietu već dobro poznatih slikarah, osta ipak u bogatih Mletcih i u velikom tudjem svietu nepoznat, te morade nadalje, kroz dugi tečaj vremena, praviti svakojake malene, ponajviše mitologičke slike, koje bi prodavao dućanlijam i slikarskim trgovcem pod neznatnu cienu. Ove svoje umotvore običavao bi ponajviše nositi sám u dućane k svojim poznancem na obali slavenskoj (riva dei Schiavoni), pa ih tamo prodavati onomu, koj mu je po gdjekoj soldin više za njih dao. Nije on, zajedno sa svojimi kupci, mislio tada, da će se iste ove slike, koje su imale za njegova života resiti jedino ormare, škrinje i klupi, u kasnije doba pohliepom vaditi iz ovieh miestah, stavljati u zlatne i bogate okvire i prodavati za velike novce kraljevima i vlastnicima najbogatijih obrazarnah europejskih.

U ono doba potištenoga svoga stanja, kad je naime morao radi velike oskudice sám svoje umotvore nositi na prodaj, ide onaj slučaj, koj se sbio š njime i sa slavnim mletačkim vajarom Alesandrom Vittoriom. Pripovieda se naime, kako je njekoć Medulić, noseći dvie svoje najnovije slike na prodaj, na trgu sv. Marka u Mletcih sreo rečenoga Vittoria i zagledav ga, iste slike hitro pod plašt sakrio, plašeći se, da nebi veliki ovaj cienitelj i poznavaoc umotvorah vidio njegovo djelo, koje je sám veoma malo cienio. Medjutim upazi Vittorio već s daleka Medulića, te ga uzstavi na putu i zamoli ga uljudno, da mu pokaže što je sakrio. Velikom čednostju i stidlivostju pokázá mu na to Medulić svoje slike, kojim se Vittorio, motrivši ih dugo njekom osobitom dopadnostju, nije zadosta nadiviti mogao, jer biahu veoma krasno i nježno izradjene. On kupi odmah obadvie slike za mnogo veću cienu od one, koju je Medulić od njega tražio, i čuvao ih je kod sebe dok je živio **). Po smrti Vittoria pale su iste slike u ruke Bartolomea della Nave, a kasnije su prodane njekomu Englezu i čuvaju se još sada u Englezkoj ***).

Veliki glas tadašnjih mletačkih slikarah Bellinia, Giorgiona, starijega Palme i neumrloga Ticiana, te njihova sjajnost i množtvo bogatih i uglednih njihovih prijateljah s jedne strane, a veliko siromaštvo, prirodjena slavenska čednost i priprosta neugledna nošnja Medulićeva s druge strane, biahu

---

*) Njeki tvrde, da mu je Parmegianino bio i učitelj.

**) Temazzo Tomaso Vite dei più celebri Architetti e Scultori Veneziani. Venezia 1778 pag. 482.

***) Ridolfi I. p. 328. Baldinuzzi: Vita d'Andrea Schiavone.

uzroci, što je on pokraj svih svojih prednostih ostao u Mletcih za dugo sakrit uglednomu i bogatijemu svietu. Ovaj sviet nije običavao u čovjeku, odjevenomu priprostom nošnjom, gledati velike duhovne darove i svojstva vještoga umjetnika. Medulić biaše u svom vanskom licu priličan biseru, koj u kaljavoj ljušturi počiva, pa riedkim u oči i u ruke pada; dočim se mnogi drugi proslavljeni ljudi prispodobiti mogu šupljomu viencu, nakitjenom bogatim uresom, komu se sviet divi i bogato ga palače hrane. Ali kao što obično pojedinim riedkim ljudem, nadarenim velikim umom i duhom, neostaje na dugo sakriveno ono, što je njima srodno, tako neostà ni Medulić, pod siromaškim svojim plaštem, sakriven oku najvećih u ono doba mletačkih muževah, naime: oštroumnomu spisatelju Petru Aretinu i neumrlim slikarom Ticianu i Tintoretu. Ovi biahu prvi, koji spoznahu svojstva Medulićeva uma i koji se nestidjahu plašljiva i uboga platjenika prostieh zidarah i dućanlijah priznati javno za vrla umjetnika i za svoga prijatelja.

Medulić biaše još mladić, kad se njekim slučajem upozna s gorerečenim Petrom Aretinom, koj stajaše u prijateljskom savezu ne samo sa svimi spisatelji i velikimi muževi svoje dobe, nego i sa svimi tadašnjimi krstjanskimi kraljevi i vladari, kojih najveći cienitelj i koritelj biaše. Radi velikoga neobičnoga duha, zvahu ga mnogi božanstvenim (divinus), a radi oštroumnih satirah, kojimi je proganjao ponajviše vladare, dobì ime „flagellum Principum" (bič vladarah). Ovoga muža običavao bi Medulić često pohadjati i nositi mu svoje najnovije tvorove na gledanje i razsudjivanje. Aretino primao bi ga naprotiv vazda ljubežljivo i prijazno, davajući mu često otčinske nauke i mudre savjete. Mjeseca Travnja godine 1548. kad Medulić po slučaju duže vremena Aretina posjetio nije, pisà mu ovaj pismo, koje po sreći ostà sačuvano u knjizi ostalih Aretinovih pisamah *), i koje služi na nemalu slavu našega Medulića. Glasi pako u prevodu ovako:

„Gospodinu Andriji Slavjanu (Ischiavoni)!"

„Okrutnost je ništa manja od one, koju čini sin prama svome otcu, kad na njegovu ljubav zaboravi, što vi nećete da me više pohadjate, kao običavaste, kad mi svaku vašu sliku, bila svjetovna, bila sveta, u moju kuću donesoste. Može kazati divni Tician (kojega ljubi Karlo V. ne manje nego što ljubljaše veliki Aleksander Apella), kako sam ja hvalio vještu hitrinu vaše umne radnje (la prestezza saputa del vostro fare intelligente), dapače i ovaj vriedni slikar divio se često (si é talhora istupito) nad vještinom, kojom slikujete slike iz historije uzete, kako ih liepo shvatate i slažete; pa da ih vi onom marljivostju dospievate, kojom bitrinom ih pravite, vi bi onda moju opomenu kao najbolju potvrdili. I sama ona domišljenost, kojom slike

*) Lettere di M. Pietro Aretino. Parigi 1609. T. III. pag. 212.

skupa slažete, vriedi hvale, jer gdje te ljepote nije, neima ni vještine u slikovanju. Nu ja puštam na stranu sve, što bi vam za vaš nauk mogao reći, da nezasiecam u ono, što na vrieme spada, njegova je bo zadaća: pokazivati mladićem kako da svoje nedostatke poprave, jer s godinami dolazi zrielost, kojom se nehajstvo u marljivost okreće. Ostavljam, kako rekoh, to na stranu, te vas molim, da se s kakovom novom slikom do mene potrudite, jer ako mi to u ime milosti učinite, ja ću se u jedan mah obradovati, tako nad vašom pribitnosti, kao i nad vašom umjetnosti. U Mletcih mieseca Travnja 1548."

Jur god. 1540., dakle osam godinah prije nego li je primio gorespomenuto pismo Aretinovo, načini Medulić u svojoj 18. godini veliku i krasnu sliku za Jurja Vasaria, predstavljajuću bitku cesara Karola V. s gusarom Barbarossom. Ovu sliku, koju Vasari za najbolje djelo Medulićevo priznà i veoma krasnom (veramente bellissimo) nazvà, pokloni Vasari Oktavu od porodice Medici. Ista slika biaše za vrieme Vasaria čuvana u galeriji Oktavievih nasljednikah, nu gdje se sada čuva, neznam *).

Oko ove iste dobe, ili još prije, prionù Medulić nasljedovati i snimati bakroreze Franje Mazzuola Parmegianina, koj u Italiji počè prvi praviti slike na bakru jedkom ili kriepkom vodom (aqua forte). Suvremeni slikar i spisatelj J. Pavao Lomazzo tvrdi dapače: da je rečeni Mazzuolo bio učitelj Medulićev, što nam se tim vjerojatnije vidi, budući da je Medulić mnoge Mazzuolove slike u bakar rezao i s mastima snimao. Od ovoga vrloga slikara nasljedovà zajedno onu nježnost i ljubkost izraza, što se vidi u njegovih slikah, dočim krasotu i savršenstvo u bojadisanju od Giorgiona i Tiziana pozaimi, nesliedeći ipak nijednoga od ovieh posve sliepo, imajući sám svoj osobiti način i ukus u slikanju, stvorivši tako osobitu školu, nazvanu: „scuola de Schiavone", koju su mnogi kasniji slikari sliedili. U svojih starijih bakrorezih običavao se podpisivati: A. Schiavone i A. Schiaon, pod kojim je imenom u Mletcih poznat bio; u novijih podpisivao se A. Meldola, a ponajviše kratkim monogramom A M. — M. A. i M. A. P.

Kada čovjek savez Medulićev s Parmegianinom i s njegovim duhom i ukusom podobro znade, nemože se zadosta načuditi Zaniu i njegovim sljediteljem J. Bartschu, Nagleru i Brulliotu, mužem inače za historiju umjetnosti veoma zaslužnim, koji počeše tvrditi, da je Andrija Meldola (ili bolje Medola,

*) Vasari, koj o mnogima umjetnicima vrlo dobar sud izreče, biaše u svom sudu o Meduliću nepravedan, budući da je o njemu, premda za onda još veoma mladomu slikaru, tvrditi stao: kako Medulić samo k a d i k a d i slučajno po gdjekoju dobru sliku načini. Ovomu nepravednomu sudu protuslovije mnogi spisatelji i umjetnici. Medju ostalima veli slavni slikar Agostino Caracci: „Medulić biaše slikar pun duha i uma, i slikovà takom ljubkostju, lahkostju i savršenostju, da je s ovimi svojimi darovi daleko nadvladao mnoge florentinske slikare, koje (kao svoje zemljake) Vasari u zviezde kuje."

Medola) bakrorezar, posve različna osoba od Andrije Medole Schiavona, slikara i bakrorezca. Zani pripovieda njekim osobitim ponosom, kako je po nebeskoj volji na jednom bakrorezu prvi našao neobični podpis: „Andrea Meldola“, kog do njega svi umjetnici i spisatelji smatrahu za Schiavona ili Medulića slikara, pa izvadja od tuda: da je njegov Meldola posve drugi, do njega svietu nepoznati umjetnik, a da je po svoj prilici živio u Viadani ili u Casalmaggiore, gdje je Parmegianino umro, od kog se je valjda i bakrorezanje naučio. Ova pogriešna misao može se Zaniu lasno oprostiti, budući da nije znao, da je i naš Medulić (Schiavone) na bakru slike rezao i da se ili od samoga Parmegianina ili iz njegovih bakrorezah, rezarstvo kao i slikarstvo učio. Nu nipošto se nemože ista pogriešna misao kroz prste gledati učenomu Bartschu i Nagleru, koji poznavajući većom stranom bakroreze Medulićeve, s podpisi: A. Schiavon i Schiaon, A. M., M. A. i A. Meldola, Zania ipak sliepo sljedjahu. Ovi tvrde istinabog, da su oni bakrorezi, na kojih se nalazi podpis: A. Schiavon, u načinu risanja i rezanja veoma različiti od onieh, na kojima stoji podpis: A. Meldola ili monogram: A. M. i M. A. Nu nisu valjda mislili na to, da je one prve bakroreze mogao Medulić rezati u svojoj nezreloj mladosti, a druge u kasnije doba, kad je u svakoj vrsti umjetnosti napredovao. Nisu mislili da je isti umjetnik mogao dvostrukom tehnikom raditi svoje tvorove, kao što je Medulić zaista radio, naime jedkom i strugalom, zadržavši ipak svagda jedan te isti slog. Nisu mislili nadalje, da je Medulić u svih svojih starijih i novijih bakrorezih, dapače u istoj slikariji, sliedio često i postojano Parmegianina, i to na toliko, da se mnogi njegovi bakrorezi od Parmegianinovih ni razlučiti nedadu, zašto se u svih sbirkah bakrorezi ovieh umjetnikah zajedno stavljaju i čuvaju. Nisu napokon pomislili, da nije baš posve vjerojatno, da bi u isto doba, dva čovjeka od različitih narodnostih, umjetnici jedne vrsti umjetnosti, učenici i sljedbenici istoga učitelja biti, istog predmeta slike raditi, te napokon i zajedno isto krstno i obiteljno ime nositi mogli; pa kad bi i sve to moguće bilo, nije vjerojatno, da talijanski suvremenici baš o svom tobože zemljaku A. Meldoli nijedne pismene rieči progovorili nebi bili, dočim su o siromaškom dalmatinskom Medoli tolike pismene spomenike sačuvali. Napokon primjetnuti valja, da je sasvim moguće: da podpis „Meldola“, koj se samo na trih dosad poznatih bakrorezih nalazi, može biti rezan i od tudje ruke, valjda tiskarske, ili od izdatelja, budući da na svih drugih stoji ili kratki monogram A. M., M. A. i M. A. P. ili pako A. Schiavon, Schiaon itd., koji različiti podpisi svjedoče: da su takodjer ili od strane ruke na bakroreze stavljeni, ili pako da su u veoma različita vremena od samoga Medulića pisani. U novije vrieme dokazà i Englez R. Forel u svom djelu: „Etchings after Drawings and Endrawings by Parmeggianino and A. Meldolla. London 1822“ dosta jasno: da je A. Meldola i A. Schiavone Meldola posve jedna osoba. A godine 1853, kad je ovaj moj članak jur napisan bio, priobći isto mnienje i njemački spisatelj E. Harzen, u časopisu: Deutsches Kunstblatt N. 37.

Tu imamo još kao u savezu napomenuti, da je Zani, htijući dokazati različnost osobah Medulića ili Medole i svoga Meldole, progovorio takodjer o njekom markezu Jerolimu de Medulis alias Mazzolis, koj je, kako on veli, ali nedokažuje, godine 1522. radio kao slikar s još njekim drugim Meldolom, koj je godine 1500. u Ciconjari kod Viadane živio. Nu što je Zani tim kazati i dokučiti htjeo, to neznam; jer je ovu svoju pripoviedku njekim mysticismom pokrio, kojega ni Nagler, kao što u svom slovniku javno očituje, protumačiti znao nije. Nu ako je možebiti Zani htjeo reći: da je naš Andria Medulić s onim Jerolimom de Medullis alias Mazzolis, ili pako š njegovim tobože ortakom, Meldolom u srodstvu bio, to bi onda svoju izreku morao bio s dokazi potvrditi; ako je pako htjeo možebiti reći, da je Meldola iz Ciconjare isti onaj umjetnik bio, koj je bakroreze pod tim imenom rezao, to bi bio morao barem dokazati, da se je zvao Andrija. U ostalom koliko se može iz navadjanja takovih podobnih imenah zaključakah izvoditi, vidimo iz toga, što i ja k ovim dvim Zaniovim srodnikom imena Medulićevoga mogu još tri njegova suvremenika srodnoga imena navesti, koji ipak nebiahu ni s daleka u srodstvu s našim Medulićem, ni sa Zanievim Medulisem i Meldolom. Od ovih zabilježen je jedan pod imenom Andrea de Medellis (po svoj prilici Medelić) kao župnik Grižinjanski u Istri, a dolazi kao takav god. 1543. podpisan kao svjedok u njekom pismu, pisanom na pergameni *). Druga dva: Antuna i Sevastiana Medulo, koj posljednji umro je god. 1587. u Vičenci, spominje J. T. Faccioli u svom djelu: Museum Lapidarium Vicentinum T. II. p. 34. Ova dva brata biahu rodom iz Treviza.

Još u mladja svoja lieta sprijatelji se Medulić sa slavnim slikarom J. Tintoretom, koj, premda biaše 10 godinah stariji od njega i u Mletcih veoma na glasu, nije se stidio sa siromaškim mladićem zajedno raditi, njemu pomagati, dapače od njega i učiti se krasni način bojadisanja **). Medju ostalima pomagao mu je u kući porodice Zeniah, gdje je Medulić uresio zidove s prekrasnimi slikami, a Tintoreto dodao svoju sliku ležeće gospodje, namjestjenu na zidu iznad jednoga kuta. Medulić načinio je tu Neptuna s trozubom, jašećega na pliskavici (delfino), zatiem Marta, dva Tritona, golu krasnu Galateu itd. ***). Tintoreto natjecao se takodjer s Medulićem u pravljenju jedne slike, koja je predstavljala Pohodjenje Marijino. Ova slika biaše naručena kod obadviuh slikarah od monastira dei Crociferi, pod tom pogodbom, da će se obe po sudu vještakah prosuditi, a ona, koja bude bolja, zadržati za crkvu. Tintoreto je nadvladao u toj slici Medulića pravil-

*) L'Archeografo Triestino. Vol. IV. pag. 344.

**) Ridolfi II. p. 177.

***) Ove slike, koje još za vrieme Zanetta dobro sačuvane biahu, oštetjene su sad veoma. Moschini I. pag. 673.

nijim risanjem i živahnostju bojah, ali tim nije ni najmanje uvriedio blagu ćud prijatelja svoga. A i Tintoreto nije prestao i nadalje takodjer cieniti izvanredne darove umjetničke svoga prijatelja, pokazavši to time, što je ne samo jednu Medulićevu sliku, predstavljajuću Ciklope, uviek u svojoj radionici čuvao, učeći se iz nje način bojadisanja Medulićeva, nego što je i pismeno svim slikarom preporučao, neka se uče iz Medulićevih slikah izvanrednu krasotu bojadisanja, dodavši: „da je svaki slikar vriedan ukora, koj barem jednu Medulićevu sliku u svojoj radionici neima.“ Nu prem da je Tintoreto tvrdio takodjer, da svaki slikar zaslužuje ukoren biti, koj sliedi pogrješni način Medulićeva risanja, pao je ipak i sám u tu pogriešku, budući da je njeke slike pravio posve u duhu Medulićevom i potanko u svemu sliedio njegov način, na toliko, da na primjer slika Tintoretova, koja predstavlja obrezavanje Isusovo i koju je načinio za crkvu mletačkih Karmelitah, istoga Vasara prevari, budući da ju je ovaj proglasio za djelo Medulićevo, jer je sasvim u njegovom duhu pravljena. Na isti način sgotovi Tintoreto za Pavla Rubina više malenih slikah po ukusu Medulićevom.

Poznanstvo s Petrom Aretinom i hvala Tintoretova priskrbi Meduliću s vremenom mnogo više djela, nego što je iz početka imao; ali budući da je samo od svojih umotvorah hraniti se morao, nije mogao pribaviti si toliko imutka, za moći živiti bez skrbi, i za moći, po primjeru mnogih inih slikarah, mirnim duhom, kroz duže vrieme pretresivati svoje tvorove. Ovo biaše ponajviše uzrok, što se u njekih njegovih slikah vidi ona hitnja, kojom je rádio, i što su mu slike većom stranom pogrješno risane, koju pogriešku znao je ipak velikom umjetnostju nedohitnim svojim koloritom pokriti.

Izmedju mnogih, koji su nabavljali Medulićeva djela i koji su cienili umotvore njegove, biaše takodjer neumrli Tician. Prilikom njekom, kad mu od mletačkoga vieća povjereno biaše, da načini izbor ponajboljih slikarah mletačkih, koji bi umieli uresiti slikama na liepu obćinsku knjižnicu sv. Marka, nezaboravi Tician našega Medulića. Pokraj 6 slavnih one dobe slikarah, naime: Jakova Tintoreta, Pávla Veroneza, Battiste Zelottia, Josipa Salviatia i Battiste Franka, dobì po Ticianovom izboru, a po naredbi providiteljah sv. Marka, Andria Medulić nalog: da za nagradu od 40 zlatnih dukatah naslika u spomenutoj knjižnici tri slike. Podoban nalog, s obećanjem istoga dara, dobio je svaki od gorerečenih slikarah. Velikom čednostju lati se Medulić svoga posla i načini na svodovih tadašnje knjižnice, u sedmom razdielu, tri slike, koje se još i danas tamo nalaze. U prvoj slici predstavi simbolički gospodstvo oružja, načinivši množinu vojnikah, kako pobjedjuju neprijatelje padajuće na zemlju. U drugoj slici predstavì gospodstvo vladarah, načinivši sjedećega kralja, kako podieljuje darove i časti vojnikom, dočim veriga blagodarnosti veže srca kraljevskih dvorjanikah s kraljem. U trećoj slici izobrazi duhovničtvo. Tu se vidi njeki biskup, koj podjeljuje milostinju djetčici. Slike ove izradjene su velikom vještinom. Medulić želeći s njima nadvladati ostale svoje drugove, obsienio je njeke malko suviše,

premda je druge živahnom svjetlostju uresio, te lica i brade staracah veoma umjetno izradio.

Iz zahvalnosti prema svomu pokrovitelju Ticianu ostà Medulić do svoje smrti veliki štovatelj njegove osobe i njegovih umotvorah, posvjedočivši to time, što je u napred većom stranom njegovo bojadisanje sliedio, zašto ga mnogi spisatelji, medju inimi Filibeau, Rahmdor i Nagler za najznamenitijega i najslavnijega sliedbenika Ticianova drže. God. 1576. izpunio je Medulić velikom svom zaštitniku takodjer posljednju službu, čim je pokraj mnogih inih najvećih onoga vremena slikarah, pratio mrtvo tielo Ticianovo do viečnoga groba.

Za porodicu Ruzzini u Mletcih načini Medulić više slikah. Medju ostalima : 1. Veliku sliku predstavljajuću djevu Mariju s djetetom i sv. Josipom, koj se sa sv. Ivanom na polju igra. 2. Kraljicu Sabu, koja se pred Salamonom klanja, za njom ide mnogo dvorjanikah s bogatimi darovi. 3. Griešnu hotnicu (bludnicu), koju Farizei dovedoše pred Spasitelja, u malom formatu. 4. Očistjenje B. D. M. u likovih čovječje veličine. 5. Sv. Jerolima u liepoj okolici. 6. Isusa Krsta molećega na vrtu. 7. Isusa na krstu, u malom formatu. Ovu sliku bojadisao je tako kriepko, da se poradi toga s najslavnijimi umotvori uzporediti može. 8. Ženitbu sv. Katarine mučenice. 9. Četiri historička prizora iz svetoga pisma, od kojih prvi predstavlja boga Otca u razgovoru s Abrahamom; drugi Abrahama, kako tjera iz kuće služkinju Agar; treći istoga Abrahama žrtvujućega svoga sina Ismaila; četvrti opet Abrahama sa tri angjela, što kao njegovi gosti sjede za stolom, okruženi od dvorećih slugah.

Mnogo je radio Medulić takodjer za porodicu Pellegrini i Gussoni. Kod Pellegriniah živio je, kako Vasari tvrdi, dulje vremena na njihovom ljetnom stanu medju Chioggiom i Monfelicem, i tu je dogotovio sljedeće slike: 1. Isusa u Emausu s Lukom i Kleofom. Ova slika spada takodjer u red najbolje bojadisanih slikah škole mletačke. 2. Pilata, koj svoje ruke pere, htijući time pokazati svoju nevinost. Vodu lije na ruke Pilatove jedan sluga iz zlatoga suda, a naproti njemu stoji Spasitelj, u svoj poniznosti držan od vojnikah. Slika ova načinjena je istim duhom i jednakim savršenstvom kao i gornja. 3. Djevu Mariju s djetetom u pustinji, kraj nje sv. Josipa i sv. Ivana krstitelja. 4. Tri basne iz Ovidovih pjesamah, s ljudmi u naravskoj veličini. 5. Centaure, koji otimlju djevojke Lapitah, što su tu predstavljene u raznom vidu, njeke smješeće se, njeke plačuće, a njeke umirajuće pod kopitama svojih otmičarah. 6. Sud kralja Mide, koj sluša Apola kucajućega u liru i Pana svirajućega u sviralo. 7. Golu Andromedu privezanu na stienu, koju Perseo oslobodi. Od ovih slikah najznamenitije su prve tri, budući da im je podan izraz njeke osobite miline i take savršenosti, koja se riedko gdje nalazi. Veću stranu istieh slikah pokupi Holandez Ivan Reinst, čuvajući ih stranom u svojoj mletačkoj palači, stranom u Amsterdamu. U njegovih rukuh biaše takodjer velika Andrijova slika, na kojoj je u sriedini predstavljen Pilato, kako razdraženomu puku pokazuje Spasitelja.

IMENA UMJETNIKAH,

što se spominju u trećem svezku.

☞ Umoljavaju se time svi domoljubi, kojim je poznat život bud kojega umjetnika jugoslavenskoga, da ono što o njem znade izdatelju ove knjige priobće, jer pojedinomu čovjeku nije moći bez pomoći mnogih, pri takovom ogromnom djelu štogod izvrst-noga i podpunoga izraditi. Isto tako umoljavaju se i dotični živ umjetnici našega naroda, da u tom djelu priobćene životopise svojimi primjetbami nadopune i takove za dodatak, koj će ovomu djelu na koncu pridati, izdatelju prijateljski priobće.

